Duda, Roman

Historia matematyki w Polsce po 1945 r. : (stan historiografii)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 53/3-4, 107-202

2008

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Roman Duda
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Matematyczny

HISTORIA MATEMATYKI W POLSCE PO 1945 R. (STAN HISTORIOGRAFII)

Streszczenie. Artykuł zawiera przegląd piśmiennictwa z historii matematyki, opublikowanego po 1945 r., a dotyczącego matematyki powszechnej (piśmiennictwo polskie) i matematyki polskiej (piśmiennictwo polskie i obce). Dorobek objęty przeglądem okazał się na tyle duży, że trzeba go było podzielić na części. Nie istniejące dawniej w Polsce zainteresowanie historią matematyki powszechnej zostało omówione w sekcji 2, zasadnicza natomiast część artykułu, odnosząca się do historii matematyki polskiej, została podzielona na sekcje 3-10. Dla lepszej czytelności sekcje dzielą się jeszcze na podsekcje. Szczegółowy plan artykułu przedstawia się następująco:

1. Wstęp
2. Matematyka powszechna
2.1 Przekłady na język polski książek obcych
2.2 Dorobek oryginalny
2.21 Od starożytności po wiek XVII
2.211 Personalia
2.212 Generalia
2.22 Wieki XVIII-XX
2.221 Personalia
2.222 Generalia: A. Teoria liczb; B. Geometria i topologia; C. Algebra; D. Analiza; E. Topologia; F. Teoria prawdopodobieństwa i statystyka; G. Logika i podstawy matematyki; H. Inne

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki R. 53: 2008 nr 3–4 s. 107–202

2.23 Prace ogólniejsze
3. Matematyka polska – ogólnie
3.1 Książki
3.2 Polskie Towarzystwo Matematyczne
3.3 Polska Akademia Nauk
3.4 Polska Akademia Umiejętności i inne ośrodki
4. Polska przedrozbiorowa
4.1 Personalia
4.2 Generalia: A. Nauczanie matematyki; B. Terminologia matematyczna; C. Historia matematyki
5. Polska pod rozbiorami
5.1 Personalia
5.2 Generalia: A. Instytucje naukowe; B. Piśmiennictwo matematyczne; C. Recepcja nowych kierunków; D. Historia matematyki; E. Inne
6. Polska w latach międzywojennych 27
6.1Personalia
6.2 Generalia: A. Instytucje naukowe i szkoły matematyczne; B. Piśmiennictwo matematyczne; C. Historia matematyki; D. Inne
7. Polska w latach II wojny światowej (straty wojenne) 29
7.1. Personalia
7.2 Generalia
8. Polska po II wojnie światowej
8.1 Personalia
8.2 Generalia: A. Instytucje naukowe, szkoły i ośrodki matematyczne; B. Piśmiennictwo matematyczne; C. Historia matematyki; D. Inne
9. Bio- i bibliografistyka
9.1 Słowniki biograficzne
9.2 Biografie książkowe
9.3 Artykuły
9.31 Pojedyncze osoby
9.32 Wiele osób
9.4 Bibliografie
10. Inne źródła
10.1 Dzieła zebrane
10.11 Matematycy polscy czynni do XIX wieku włącznie
10.12 Matematycy polscy czynni w XX wieku
10.2 Wspomnienia
10.21Wspomnienia obszerne, w tym pamiętniki
10.22 Wspomnienia krótkie
10.3 Korespondencja (listy) i wywiady
10.4 Archiwa
11. Zakończenie 57

1. WSTĘP

Niniejszy artykuł[1] zawiera przegląd polskiego piśmiennictwa o dziejach matematyki powszechnej oraz polskiego i obcego piśmiennictwa o dziejach matematyki w Polsce, opublikowanego po 1945 r.

Zgodnie z życzeniem Redakcji cezurą dla tego artykułu jest rok 1945. Życzenie to ma swoje uzasadnienie w zasadniczo odmiennej sytuacji matematyki polskiej przed II wojną światową i po tej wojnie oraz w braku wyraźnych powiązań między pracami z historii matematyki podejmowanymi w Polsce w obu tych okresach. Godzi się jednak pamiętać, że poważne prace nad historią matematyki zaczęły się w Polsce jeszcze w XIX w. Przykładem bibliografia T. Żebrawskiego [1.7], [1.8][2], nieoceniona przy badaniu dziejów matematyki w Polsce do roku 1830[3] i nie mająca dotychczas równie wartościowej kontynuacji oraz działalność Samuela Dicksteina, w tym do dziś najlepsza monografia o życiu i twórczości J.M. Hoene-Wrońskiego [1.4]. „Wiadomości Matematyczne", które S. Dickstein założył i własnym sumptem wydał 47 tomów w latach 1897–1939, również zawierają sporo wartościowego materiału historycznego.

W latach międzywojennych nadal było niewiele osób poważnie zainteresowanych historią matematyki, ale i one miały znaczące osiągnięcia. „Wystarczy dla przykładu wspomnieć choćby studia A. Birkenmajera nad Witelonem [1.1], kontynuację przez L. Birkenmajera jego epokowych studiów kopernikańskich [1.3] oraz odkrycia i studia E. Stamma o historii matematyki polskiej w wieku XVII [1.6]. Dodajmy do tego krótki syntetyczny artykuł A. Birkenmajera i S. Dicksteina [1.2] o historii matematyki w Polsce, pracę E. Stamma [1.5] o geometrii Kopernika, kilka artykułów biograficznych w *Polskim Słowniku Biograficznym* oraz szereg przyczynków biograficzno-analitycznych publikowanych w „Wiadomościach Matematycznych" i „Mathesis Polskiej". (Cytat z artykułu [11.3], s. 74).

[1.1] A. Birkenmajer: *Witelo. Najdawniejszy śląski uczony*. Katowice 1936.

[1.2] A. Birkenmajer, S. Dickstein: *Coup d'oeil sur l'histoire des sciences exactes en Pologne*. W: *Histoire sommaire des sciences en Pologne*. Kraków 1933, s. 33.

[1.3] L. Birkenmajer: *Stromata Copernicana*, Kraków 1924.

[1.4] S. Dickstein: *Hoene-Wroński. Jego życie i dzieło*. Kraków 1896.

[1.5] E. Stamm: *Geometria Kopernika*. „WM" 37 (1934), s. 21–44.

[1.6] E. Stamm: *Z historii matematyki XVII wieku w Polsce*, „WM" 40 (1937), s. 1–216.

[1.7] T. Żebrawski: *Bibliografija piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki oraz ich zastosowań*. I, Kraków 1873.

[1.8] T. Żebrawski: *Dodatki do biblijografii piśmiennictwa polskiego z działu matematyki i fizyki oraz ich zastosowań.* Kraków 1886. (Książki [1.7] i [1.8] zostały reprodukowane łącznie jako tom XVIII „Źródeł do Dziejów Nauki i Techniki" przez Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Warszawa 1992, s. 620 + 155).

Do pozycji [1.1]–[1.8] wymienionych w artykule [11.3] Z. Opiala można dołączyć parę innych, m.in. książkę L. Birkenmajera [1.9], bodaj ważniejszą od [1.3], rzetelną biografię J.N. Frankego o Janie Brożku [1.10] oraz artykuł S. Kwietniewskiego [1.11], ten ostatni przede wszystkim ze względu na zawartą w nim obszerną bibliografię przedmiotu do roku 1914.

[1.9] L.A. Birkenmajer: *Mikołaj Kopernik.* Część 1: *Studia nad pracami Kopernika oraz materiały biograficzne.* Kraków 1900. (Planowana część 2 nigdy się nie ukazała.)

[1.10] J.N. Franke: *Jan Brożek (Broscius). Akademik krakowski 1585–1652. Jego życie i dzieło ze szczególnem uwzględnieniem prac matematycznych.* Kraków 1884.

[1.11] S. Kwietniewski: *Historia matematyki w Polsce.* W: *Poradnik dla samouków.* Tom I. Warszawa 1914, s. 513–537.

II wojna światowa zasadniczo zmieniła sytuację matematyki w naszym kraju. Straty osobowe i materialne były ogromne, kraj się jednak odradzał. Szybko rosła liczba osób z wykształceniem matematycznym (nauczyciele, inżynierowie itp.), a wraz z nimi zapotrzebowanie na pogłębioną informację o naukach matematycznych, w tym historyczną. Rosła też liczba zawodowych matematyków, przede wszystkim na uczelniach, odradzały się bowiem dawne i powstawało dużo nowych, a nadto pojawiły się nowe możliwości wydawnicze. Także matematyka w Polsce zaczęła się szybko odradzać, przy czym niektórzy matematycy i inni badacze wykazywali zainteresowanie historią matematyki, w rezultacie czego po roku 1945 pojawiły się nowe inicjatywy w tym zakresie i nastąpił skokowy wzrost ilości prac historycznych, wśród których było wiele wartościowych. Ich przegląd, który nastąpi, jest selektywny i nie obejmuje całego powojennego dorobku. Jest także krytyczny, w dużym bowiem stopniu wyraża subiektywne odczucia autora, ale autor ma nadzieję, że wielu czytelników odczucia te podzieli.

Świadomie nie precyzujemy znaczenia terminu „historia matematyki", aczkolwiek przy dużym obecnie na świecie zainteresowaniu tą dziedziną i ogromnej ilości prac z jej zakresu uwidaczniają się różne jego znaczenia. Wymieńmy dla przykładu tych kilka, które nabrały charakteru archetypicznego, podając w nawiasie nazwiska typowych dla nich twórców: a) wydobywanie tych idei z przeszłości, które ważne są dziś i jak do tego doszło (N. Bourbaki); b) badanie tych idei z przeszłości, które ważne były wówczas i co się z nimi stało (A. Szabó);

c) matematyka jako element kultury (A.N. Whitehead); d) socjologiczne widzenie dziejów matematyki (H. Mehrtens); e) biografistyka (J.C. Poggendorff) itd. Wydaje się, że jakiekolwiek sprecyzowanie znaczenia ograniczyłoby ilość omawianych w tym artykule prac, z oczywistą szkodą dla jego przeglądowego charakteru.

Artykuł dzieli się na sekcje. Niniejsza sekcja 1 jest wstępem. Sekcja 2 ma charakter wyróżniony, jako jedyna odnosi się bowiem do matematyki powszechnej: omówiony jest w niej dorobek translatorski, przyswajający polskiemu czytelnikowi dzieła obce, a następnie oryginalne artykuły polskie dotyczące matematyki powszechnej oraz ogólniejsze, o charakterze syntetycznym, prace polskie. Pozostałe sekcje 3–10 odnoszą się do matematyki uprawianej na ziemiach polskich i matematyki uprawianej przez Polaków pod rozbiorami na uniwersytetach obcych, uwzględnia się w nich zaś dorobek polskich i obcych historyków matematyki odnoszący się zarówno do samej matematyki, jak i do jej ram instytucjonalnych w naszym kraju. Tak ograniczoną terytorialnie i autorsko matematykę będziemy nazywali *matematyką polską* i sekcja 3 traktuje o niej ogólnie: przytoczone są w niej opublikowane w tym zakresie książki oraz omówione ważniejsze instytucje i wydawnictwa. Sekcje 4–8 traktują o matematyce polskiej bardziej szczegółowo i chronologicznie, od Polski przedrozbiorowej po Polskę po II wojnie światowej, a sekcje 9 i 10 opisują bio- i bibliografistykę oraz źródła związane z konkretnymi osobami. Sekcja 11 zawiera próbę oceny stanu historiografii matematyki w Polsce. Każdej sekcji towarzyszy wybór bardziej wartościowych (w subiektywnym odczuciu autora) pozycji bibliograficznych.

Dążenie autora, by wybór wymienionych prac był (mimo subiektywności) w miarę jednak pełny i reprezentatywny, sprawiło, że prac tych jest bardzo dużo. W celu uzyskania lepszej przejrzystości zostały wprowadzone podpodziały. Podział na sekcje 1–11, a w jeszcze większym stopniu dalszy podział na podsekcje, zrodziły jednak problem z ulokowaniem konkretnej pozycji w przypadku, gdy jej zakres treściowy odnosi się do kilku sekcji czy podsekcji. Przyjęte rozwiązanie jest takie: pozycja obejmująca kilka okresów jest z reguły umieszczana w bibliografii ostatniej sekcji, której dotyczy. Szczególnie trudne było uznanie jak zakwalifikować artykuł traktujący o „życiu i działalności NN": do matematyki okresu, w którym NN żył, czy do biogramów? Jeśli artykuł koncentrował się na osobie NN, to był zaliczany do biogramów, ale jeśli jego przedmiotem była działalność naukowa NN, traktowana przy tym na szerszym tle, to był zaliczany do odpowiedniego okresu. Granice nie zawsze były jednak wyraźne i umieszczenie konkretnego artykułu niejednokrotnie może budzić wątpliwości. W przypadkach wątpliwych decydowało wyczucie, żaden jednak artykuł nie jest umieszczony w dwóch miejscach.

W przytaczanych w poszczególnych sekcjach bibliografiach będą stosowane skróty:

AU – Akademia Umiejętności
BUP – Biogramy Uczonych Polskich (opis w sekcji 9.1 poniżej)
CM – „Colloquium Mathematicum" (czasopismo Instytutu Matematycznego PAN)
KHNiT – „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" (czasopismo Instytutu Historii Nauki PAN)
NP – „Nauka Polska. Jej potrzeby, organizacja i rozwój" (czasopismo wydawane 1918–1947, z przerwą wojenną, przez Kasę im. Mianowskiego, przejęte 1953 przez PAN pod skróconym tytułem „Nauka Polska" i z numeracją od początku, odzyskane 1992 przez odrodzoną Kasę im. Mianowskiego i odtąd prowadzone z podwójną numeracją; po oddaniu „Nauki Polskiej", PAN uruchomiła 1994 własne czasopismo „Nauka")
PAN – Polska Akademia Nauk
PAU – Polska Akademia Umiejętności (nazwa przyjęta przez AU)
PSB – *Polski Słownik Biograficzny* (opis w sekcji 9.1 poniżej)
PTM – Polskie Towarzystwo Matematyczne
PWN – Państwowe Wydawnictwo Naukowe
Recepcja – (książka, opis w sekcji 3.2 poniżej)
SBMP – *Słownik Biograficzny Matematyków Polskich* (opis w sekcji 9.1 poniżej)
SHM – (Ogólnopolska) Szkoła Historii Matematyki (opis w sekcji 3.2 poniżej)
SiM – „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej" (wydawnictwo ciągłe Instytutu Historii Nauki PAN, opis w sekcji 3.2 poniżej)
UP – *Uczeni Polscy XIX–XX stulecia* (opis w sekcji 9.1 poniżej)
WE PWN – *Wielka Encyklopedia PWN* (opis w sekcji 9.1 poniżej)
Wiek XX – (książka, opis w sekcji 3.2 poniżej)
WM – „Wiadomości Matematyczne" (czasopismo S. Dicksteina z lat 1897–1939 i II seria Roczników PTM, która wychodzi od 1955 r.)
Złota Księga – (książka, opis w sekcji 3.2 poniżej)

2. MATEMATYKA POWSZECHNA

Jedną z najważniejszych zmian, jakie nastąpiły w Polsce po 1945 r., było pojawienie się nieistniejącego dawniej zainteresowania powszechną historią matematyki. Zainteresowanie to znalazło wyraz zarówno w przekładaniu obcych dzieł z historii matematyki na język polski (wcześniej takich przekładów nie by-

ło), jak i w licznych artykułach (przeważają wprawdzie wtórne, ale są i w pełni oryginalne, źródłowe) oraz paru oryginalnych podręcznikach historii matematyki powszechnej (których także wcześniej nie było). Nie jest to jeszcze dorobek ilościowo i jakościowo imponujący, ale świadczy o nowej jakości badań historycznych w Polsce.

2.1. PRZEKŁADY NA JĘZYK POLSKI

Omawiamy tu przekłady tylko tych książek, których tematyka dotyczy matematyki powszechnej (przekłady książek i artykułów odnoszących się do matematyki polskiej będą omawiane w odpowiednich sekcjach niżej). Przytoczona niżej lista nie jest zapewne kompletna, ale są tam ogólne dzieje matematyki (N. Bourbaki, A.P. Juszkiewicz, D.J. Struik), dzieje wybranej dyscypliny matematycznej lub wybranego pojęcia (C.B. Boyer, *Historia nauki arabskiej*, G. Ifrah, J. Pokorny), wybrane rozdziały (A. Aaboe, E. Kofler) i autobiografie (G. Cardano, G.H. Hardy).

Najwcześniej ukazała się książka M. Struika. Napisana wprawdzie przez znanego historyka matematyki, jest jednak bardzo zwięzła i obejmuje dzieje matematyki do roku 1900 z perspektywy jej stanu z początku XX w., a więc nie odpowiada współczesnym potrzebom. Ważną pozycją są *Elementy historii matematyki* N. Bourbakiego, które są jednak tylko kolekcją wstępów do poszczególnych tomów jego wielkiego dzieła *Elements de mathématique*. Nie jest to więc synteza historyczna, a nadto reprezentuje ona specyficzny punkt widzenia na historię matematyki. Taką syntezą jest natomiast 3-tomowa monografia A.P. Juszkiewicza, bodaj najbardziej wartościowa książka z historii matematyki powszechnej na polskim rynku, ale kończy się ona na XVIII w. Przy okazji warto podnieść zasługi translatorskie S. Dobrzyckiego i edytorskie Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Ten pierwszy weryfikował przekład II wydania książki D.J. Struika oraz samodzielnie już tłumaczył książki Bourbakiego i Juszkiewicza, Wydawnictwo natomiast podjęło trud zaspokojenia specyficznych potrzeb zarówno szerokich kręgów (A.P. Juszkiewicz, J. Pokorny, D.J. Struik), jak i węższych (A. Aaboe, N. Bourbaki, G. Cardano). Ważnym uzupełnieniem tych dużych syntez są historie cząstkowe, takie jak *Historia rachunku różniczkowego i całkowego* C.B. Boyera, *Historia matematyki w wiekach średnich* A.P. Juszkiewicza, *Matematyka w starożytności* A. Aaboe czy zbiorowa *Historia nauki arabskiej*. Przełożono też parę (auto)biografii.

A. A a b o e : *Matematyka w starożytności.* Tłum. Roald Ramer. Współczesna Biblioteka Naukowa Omega. Warszawa 1968 PWN, s. 143.

A. A c z é l : *Wielkie twierdzenie Fermata.* Warszawa 1998.

J. A t t a l i : *Pascal*. Przeł. Jerzy K i e r u l . Warszawa 2004 PIW, s. 446.

J. A w r e j c e w i c z , V.A. K r y s ' k o , Y.V. C h e b o t a r e v s k i y : *Od piramid do gwiazd: rola matematyki i mechaniki w rozwoju cywilizacji. Krótki rys historyczny*. Warszawa 2003 Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, s. 249.

N. B o u r b a k i : *Elementy historii matematyki*. Tłum. Stanisław D o b r z y c k i . Warszawa 1980 PWN, s. 322.

C.B. B o y e r : *Historia rachunku różniczkowego i całkowego*. Słowo wstępne napisał Richard C o u r a n t , tłumaczył Stanisław D o b r z y c k i . Warszawa 1964 PWN, s. 471.

G. C a r d a n o : *Autobiografia*. Wstęp, tłumaczenie i opracowanie Jerzy O c h m a n . Wrocław 1974 Wydawnictwo Ossolineum, s. 364.

M.C. G h y k a : *Złota liczba: rytuały i rytmy pitagorejskie w rozwoju cywilizacji zachodniej*. Przeł. J. Kania. Kraków 2001 Universitas, s. 389.

G. I f r a h : *Dzieje liczby czyli historia wielkiego wynalazku*. Przeł. Stanisław H a r t m a n , Wrocław 1990 Wydawnictwo Ossolineum, s. 260.

G. I f r a h : *Historia powszechna cyfr*. 2 tomy. Warszawa 2006 Wydawnictwo W.A.B.

G.H. H a r d y : *Apologia matematyka*. Przeł. Marek F e d y s z a k . Warszawa 1997 Prószyński i S-ka, s. 104.

Historia nauki arabskiej. Tom 2: Nauki matematyczne i fizyka. Red. Rashdi R a s h e d we współpracy z Régisem M o r e l o n e m . Przeł. K. P a c h n a k i B. M a r s z a l i k . Warszawa 2001 Wydawnictwo Akademickie Dialog, s. 394.

A.P. J u s z k i e w i c z : *Historia matematyki*. Tom 1: *Od czasów najdawniejszych do początków czasów nowożytnych*. Tłum. Stanisław D o b r z y c k i . Warszawa 1973 PWN 383.

A.P. J u s z k i e w i c z : *Historia matematyki*. Tom 2: *Matematyka siedemnastego stulecia*. Tłum. Stanisław D o b r z y c k i . Warszawa 1975 PWN, s. 326.

A.P. J u s z k i e w i c z : *Historia matematyki*. Tom 3: *Matematyka osiemnastego stulecia*. Tłum. Stanisław D o b r z y c k i . Warszawa 1977 PWN, s. 541.

A.P. J u s z k i e w i c z : *Historia matematyki w wiekach średnich*. Warszawa 1969, s. 423 (recenzja: J. A l b r y c h t , „KHNiT", 16.1 (1971), s. 128–130; S. D o b r z y c k i , „WM" 13 (1971), s. 123–128).

J. K e p l e r : *Tajemnica kosmosu (Mysterium cosmographicum)*. Z jęz. łacińskiego tłum. M. S k r z y p c z a k i E. Z a k r z e w s k a - G ę b k a , posłowie E. R y b k a . Źródła do Dziejów Nauki i Techniki 15. 1972, s. 172; wznowienie z posłowiem E. R y b k i : Warszawa 2003 De Agostini, s. 262.

E. N a g e l , J.R. N e w m a n : *Twierdzenie Gödla*. Tłum. Barbara S t a n o s z . Współczesna Biblioteka Naukowa Omega. Warszawa 1996 PWN, s. 90.

R. N e t z , W. N o e l : *Kodeks Archimedesa. Tajemnice najsłynniejszego palimpsestu świata*. Przekł. Władysław Jeżewski, Warszawa 2007, Wydawnictwo Magnum, s. 281.

J. P o k o r n y : *Narodziny liczby*. Warszawa 1957.

D.J. S t r u i k : *Krótki zarys historii matematyki do końca XIX wieku*. Warszawa 1960 PWN, s. 325; II wydanie: Warszawa 1962 PWN (recenzje: S. D o b r z y c k i , „KHNiT" 6.1 (1961), s. 117–119; Z. O p i a l , „WM" 5 (1962), s. 149–150; Z. O p i a l (recenzja II wydania), „WM" 7.2 (1964), s. 295).

Szkice z dziejów matematyki w wiekach XVII i XVIII. Warszawa 1957 PWN, s. 208.

Można wyrazić żal, że lista przekładów na język polski jest stosunkowo krótka i że po śmierci S. Dobrzyckiego oraz prywatyzacji PWN nowych inicjatyw w tym zakresie jest mało. A byłoby co tłumaczyć i wydawać, od ogólnych dziejów poprzez dzieje dyscyplin (np. geometrii, algebry) po ciekawsze pozycje specjalistyczne i biografie. Oto kilka propozycji do rozważenia:

B.L. v a n d e r W a e r d e n : *Erwachende Wissenschaft. Ägyptische, Babylonische und Griechische Mathematik*. Zweite, ergänzte Auflage. Basel und Stuttgart 1966 Birkhäuser, s. 488 (istnieją przekłady na język angielski i rosyjski).

Victor J. K a t z : *A History of Mathematics. An Introduction*. Second edition. Addison-Wesley, 1996, s. 864 + 15.

Jean-Paul C o l l e t t e : *Histoire des mathématiques*. 2 tomy. Montréal, 1973 i 1977, s. 228 i 359.

Ivor G r a t t a n - G u i n n e s s : *The Rainbow of Mathematics. The Fontana History of the Mathematical Sciences*. Fontana Press. 1997, s. 817.

John S t i l l w e l l : *Mathematics and Its History*. Springer-Verlag. 1989, s. 371.

C.J. S c r i b a , P. S c h r e i b e r : *5000 Jahre Geometrie. Geschichte, Kulturen, Menschen*. 2. Auflage. Springer. 2005, s. 629.

H.-W. A l t e n , A. D j a f a r i N a i n i , M. F o l k e r t s , H. S c h l o s s e r , K.-H. S c h l o t e , H. W u ß i n g : *4000 Jahre Algebra. Geschichte, Kulturen, Menschen*. Springer. 2003, s. 651.

H.N. J a h n k e (Hrsg.): *Geschichte der Analysis*. Heidelberg-Berlin 1999 Spektrum, s. 564.

Constance R e i d : *Neyman – From Life*. Springer. 1982.

2.2. ARTYKUŁY ORYGINALNE

O pojawieniu się aktywnego zainteresowania powszechną historią matematyki najlepiej świadczą liczne artykuły, przede wszystkim w materiałach Szkół Historii Matematyki (o tych Szkołach czytaj niżej, sekcja 3.2) oraz kilka prac ogólniejszych, o charakterze syntetycznym.

Artykułów zebrało się ponad 170. Dla większej przejrzystości zostały one podzielone na dwa okresy: matematyka od starożytności po wiek XVII włącznie (sekcja 2.21) i matematyka wieków XVIII–XX (sekcja 2.22), przy czym w każdym z tych okresów zostały jeszcze wyróżnione „personalia" (podsekcje 2.211 i 2.221) i „generalia" (podsekcje 2.212 i 2.222).

Prac z okresu po wiek XVII jest stosunkowo niewiele, ale są wśród nich ciekawe prace oryginalne jak (w „personaliach") artykuł L. Maligrandy o de l'Hospitalu, artykuł Z. Opiala o matematyce Torricelliego i artykuł G. Rosińskiej o Bianchinim oraz (w „generaliach") 9 artykułów G. Rosińskiej o matematyce przełomu wieków XV i XVI.

Znacznie więcej prac odnosi się do wieków XVIII–XX. Oryginalne i ciekawe są niemal wszystkie artykuły w „personaliach", np. artykuły S. Fudalego o mało znanych szczegółach życia odkrywców geometrii nieeuklidesowej, artykuł S. Krajewskiego o K. Gödlu, artykuły M. Kosno, A. Kowalskiego i D. Szynala o probabilistyce Laplace'a i Poissona, artykuł L. Maligrandy o T. Aoki, artykuły R. Murawskiego o G. Peano i jego wpływie na logikę czy T. Nadzieji o mechanice H. Hertza, artykuł A. Werona i B. Wojasa o C. Carathéodorym i jego pobycie we Wrocławiu. Jeszcze większe bogactwo występuje w „generaliach", gdzie mamy 8 prac z teorii liczb, 16 z geometrii, 14 z algebry, 32 z analizy matematycznej (z analizą funkcjonalną włącznie), 10 z topologii, 10 z teorii prawdopodobieństwa i statystyki, 4 z podstaw matematyki i 5 innych. Jest wśród nich wiele prac wartościowych, na co niewątpliwy wpływ miała i ta okoliczność, iż autorami często byli czynni matematycy, którzy pisali na tematy leżące w kręgu ich zainteresowań matematycznych i czasów stosunkowo niedawnych. Nadawało to tym artykułom cenny walor dużej kompetencji matematycznej. Z drugiej jednak strony była to dla takich autorów działalność uboczna, co miało i ten skutek, że z reguły ograniczali się oni do wersji polskojęzycznych, nie ryzykując próby wyjścia na forum międzynarodowe. Nie sposób wymienić tu wszystkich wartościowych artykułów, więc tylko dla przykładu wymieńmy najbardziej wyróżniające się w poszczególnych działach: artykuły A. Schinzla o teorii liczb, oryginalne uwagi S. Kulczyckiego o wykładzie habilitacyjnym B. Riemanna, artykuł S. Balcerzyka o ciałach, pierścieniach i grupach w XIX w. oraz seria artykułów W. Więsława o algebrze i jej związkach z geometrią i analizą, artykuł P. Bilera o równaniach różniczkowych cząstkowych na przełomie XIX i XX w., artykuły (współautorskie) L. Maligrandy o historii nierówności Hardy'ego, artykuł J. Musielaka o początkach analizy funkcjonalnej, artykuły K. Tatarkiewicza o zasadzie Maupertuis, artykuły J. Mioduszewskiego o początkach topologii, artykuł D. Szynala o historii prawa wielkich liczb, dwa artykuły J. Zabczyka o historii procesów stochastycznych, dwa artykuły R. Murawskiego o programie Hilberta, artykuł W. Narkiewicza o matematyce na niemieckim uniwersytecie we Wrocławiu za czasów przebywania tam Kummera.

2.21. Od starożytności po wiek XVII

2.211. Personalia

S. F u d a l i : *Hieronima Saccheriego „Euklides z wszelkich plam oczyszczony".* W: XIII SHM (2001), s. 129–139.

D. J a c h : *Izaak Newton (1642–1727).* W : V SHM (1992), s. 350–368.

L. M a l i g r a n d a : *Guillaume François Antoine de l'Hospital (1661–1704) – w trzechsetlecie śmierci.* W : XVIII SHM (2005), s. 81–123.

Z. O p i a l : *Rektyfikacja spirali logarytmicznej w pracach E. Torricellego.* „WM" 3.3 (1960), s. 251–265.

Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k : *Czy Kartezjusz sztucznie utrudnił Géométrie?.* W: VIII SHM (1996), s. 165–173.

G. R o s i ń s k a : *Giovanni Bianchini – matematyk i astronom XV wieku.* „KHNiT" 26.3–4 (1981), s. 565–577.

W. Ś l e b o d z i ń s k i : *Rola Descartesa w rozwoju nowoczesnej matematyki.* „Kwartalnik Filozoficzny" 19 (1950), s. 67–71.

K. T a t a r k i e w i c z : *Archimedes: legendy i prawda (w świetle źródeł i zdrowego rozsądku).* W: VIII SHM (1996), s. 261–287.

K. T a t a r k i e w i c z : *Dzieła sławne, ale czy słusznie? (Jordanus de Nemare).* W: XVIII SHM (2005), s. 159–173.

W. W i ę s ł a w : *Franciscus Vieta – co po nim pozostało?.* W: XVIII SHM (2005), s. 189–202.

2.212. Generalia

R. D u d a : *The place of Newton's Principia in the evolution of the idea of space.* W: *Newton and the New Direction in Science.* Proc. Cracow Conf. 1988, Citta del Vaticano 1988, s. 205–213.

R. D u d a : *Newton and the mathematical concept of space. W: Isaac Newton's Philosophiae Naturalis Principia Mathematica.* Singapore 1988 World Scientific, s. 72–83.

R. D u d a : *Pradzieje matematyki.* „Universitas" 12.4 (1994), s. 8–14.

R. D u d a : *Matematyka w dziejach myśli.* W: Monografie Komisji Historii Matematyki PAU, tom 2, Kraków 2000, s. 11–18.

R. D u d a : *Regula falsi przez wieki.* W: XVI SHM (2003), s. 21–30.

S. F u d a l i : *Mechanika do końca XVII wieku.* W: V SHM (1992), część 2: *Mechanika*, s. 291–336.

S. F u d a l i : *Algorytmy „matematyki" w Mezopotamii.* W: XVI SHM (2003), s. 31–59.

A. J a n o w s k a , M. P ł u s z k a : *Metoda stycznych Newtona.* W: XVI SHM (2003), s. 63–70.

A. Karwowska, A. Knysz: *Algorytmy staroegipskie*. W: XVI SHM (2003), s. 71–83.

E. Łakoma: *O narodzinach pojęcia prawdopodobieństwa*. „KHNiT" 34.3 (1989), s. 613–632.

W. Nagórko: *Podstawy mechaniki Newtona w świetle rozwoju matematyki*. „Mechanika Teoretyczna i Stosowana" 27.1 (1989), s. 41–49.

P. Paczkowski: *Platon i Stara Akademia a rozwój nauk matematycznych w IV wieku p.n.e.* „Przegląd Filozoficzny" 2003, nr 4, s. 49–59.

G. Rosińska: *Tables trigonométriques de Giovanni Bianchini*. „Hist. Math." 8 (1981), s. 46–55.

G. Rosińska: *Tables of decimal trigonometric functions (ca. 1450–ca. 1550)*. W: *From Deferent to Equant, A volume of studies in the history of science in the ancient and medieval Near East in honor of E.S. Kennedy*. Red. D.A. King i G. Saliba. Annals of the New York Academy of Sciences 500. New York 1987, s. 419–425.

G. Rosińska: *A chapter in the history of the Renaissance mathematics: negative numbers and the formulation of the law of signs (Ferrara, Italy ca. 1450)*. „KHNiT" 40.1 (1995), s. 3–20.

G. Rosińska: *Decimal positional fractions. Their use for the surveying purposes (Ferrara, 1442)*, „KHNiT" 40.4 (1995), s. 17–32.

G. Rosińska: *The „fifteenth century roots" of modern mathematics. The unit segment. Its function in Bianchini's De arithmetica, Bombelli's L'Algebra... and Descartes' La Géometrie*. „KHNiT" 41.3–4 (1996), s. 53–70.

G. Rosińska: *The 'Italian algebra' in Latin and how it spread to Central Europe: Giovanni Bianchini's De algebra (ca. 1440)*. „Organon" 27–28 (1997–1998), s. 131–145.

G. Rosińska: *The Euclidean spatium in fifteenth-century mathematics*. „KHNiT" 42.1 (1998), s. 27–41.

G. Rosińska: *„Mathematics for astronomy" in Copernicus' time: modern attitudes toward ancient problems*. W: *Universities and Science in the Early Modern Period*. Red. M. Feingold i V. Navarro-Brotons. Dordrecht 2006 Archimedes. New Studies in the History and Philosophy of Science and Technology 12, s. 9–28.

A. Schinzel: *Algorytm Euklidesa i jego uogólnienia*. W: XVI SHM (2003), s. 163–169.

P. Urbaniec: *Arithmetica Binaria*. W: XVI SHM (2003), s. 189–202.

J. Waszkiewicz: *O problemie historycznych początków matematyki*. „WM" 29.1 (1990), s. 93–112.

W. Więsław: *Historia konstrukcji geometrycznych*. W: I SHM (1987), s. 85–113.

W. Więsław: *Old algebraical treatises*. W: *Mathematics throughout the ages*. History of Mathematics 17. Prague 2001, s. 21–36.

W. W i ę s ł a w : *Beginnings of the Calculus – the first published books*. Ibidem, s. 214–220.

W. W i ę s ł a w : *Mierzenie pojemności beczek*. W: XVI SHM (2003), s. 203–214.

W. W i ę s ł a w : *Od pomiaru koła do wyznaczania?* W: XVI SHM (2003), s. 215–247.

E. W y k a : *Kostki obliczeniowe Johna Napiera*. „KHNiT" 45.3–4 (2000), s. 209–229.

E. W y k a : *Kostki wg Napiera – siedemnastowieczny przyrząd kalkulacyjny. Rola i znaczenie w rozwoju metod obliczeniowych*. Prace Komisji Historii Nauki PAU, tom 2 (2000), s. 91–105.

2.22. Wieki XVIII–XX

2.221. Personalia

R. D u d a : *Paweł Siergiejewicz Aleksandrow*. „WM" 27.1 (1986), s. 59–74.

R. D u d a : *Gauss na tle epoki*. W: XIV SHM (2001), s. 31–45.

R. D u d a : *Sprawa akademika Łuzina*. „WM" 37 (2001), s. 27–46.

R. D u d a : *Eduard Čech and topology*. Prague Studies in the History of Science and Technology (New Series) 7 (2003), s. 73–80.

R. D u d a : *Jeszcze o sprawie akademika Łuzina*. „WM" 40 (2004), s. 129–138.

S. F u d a l i : *Georg Cantor (1845–1918)*. W: III SHM (1992), s. 140–148.

S. F u d a l i : *Heinrich Robert Hertz (1857–1894) w korespondencji, dziennikach i wspomnieniach*. W: V SHM, część 2: Mechanika (1992), s. 385–401.

S. F u d a l i : *Jean le Rond d'Alembert (1717–1783)*. W: V SHM, część 2: Mechanika (1992), s. 426–430.

S. F u d a l i : *Młodzieńcza przyjaźń Gaussa i Farkasa Bolyai*. W: XIV SHM (2001), s. 47–65.

S. F u d a l i : *Domniemania wokół Nikołaja Iwanowicza Łobaczewskiego*. W: XIII SHM (2001), s. 201–240.

S. F u d a l i : *Student miły sercu mistrza* [K. Weierstrass i Z. Kowalewska]. W: XV SHM (2002), s. 23–38.

J. H a c h a j : *Dawid Hilbert w świetle korespondencji z Felixem Kleinem*. W: VII SHM (1997), s. 263–269.

D. J a c h : *Herman Günther Grassmann (1809–1877)*. „Acta Mathematica Pomeranica" (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego) 3 (1995), s. 93–100.

M. K o s n o :, *Probabilistyczny dorobek Laplace'a*. W: V SHM, część 1: *Probabilistyka* (1992), s. 9–32.

A. K o w a l s k i , D. S z y n a l : *Wkład Poissona w rozwój rachunku prawdopodobieństwa*. W: V SHM, część 1: Probabilistyka (1992), s. 33–54.

S. K r a j e w s k i : *Kurt Gödel i jego dzieło*. „WM" 23.2 (1981), s. 161–182.

A. Krzywicki: *Daniel Bernoulli i jego prace z hydrodynamiki i fizyki*. W: XIII SHM (2001), s. 37–49.

A. Krzywicki: *Gauss – odkrycie funkcji eliptycznych i modularnych*. W: XIV SHM (2001), s. 77–84.

A. Krzywicki: *Karl Weierstrass – funkcje eliptyczne*. W: XV SHM (2002), s. 51–55.

A. Krzywicki: *Niels Henrik Abel – funkcje eliptyczne*. W: XVII SHM (2004), s. 35–40.

A. Krzywicki: *Niels Henrik Abel – równania różniczkowe*. W: XVII SHM (2004), s. 41–44.

T. Łuczak, Z. Palka: *Pál Erdös*. „WM" 33 (1997), s. 99–109.

L. Maligranda: *Tosio Aoki (1910–1989)*. W: *Banach and Function Spaces* II. Red. M. Kato i L. Maligranda. Yokohama Publishers 2007, s. 1–23.

J. Mioduszewski: *Cantor – Dedekind – Kronecker*. W: XIX SHM (2006), s. 237–246.

R. Murawski: *Giuseppe Peano a rozwój logiki symbolicznej*. „WM" 27.2 (1987), s. 261–277.

R. Murawski: *Kurt Gödel (1906–1972)*. „WM" 42 (2006), s. 27–44.

T. Nadzieja: *Heinrich Hertz i jego mechanika*. W: V SHM (1992), część 2: Mechanika, s. 375–384.

W. Narkiewicz: *Teoria liczb u Leonarda Eulera*. W: XIII SHM (2001), s. 27–36.

W. Narkiewicz: *Teoria liczb w twórczości Eulera*. „WM" 43 (2007), s. 87–98.

W. Odyniec: *Johann M.C. Bartels był nie tylko nauczycielem Gaussa i Łobaczewskiego*. W: XIV SHM (2001), s. 99–111.

W. Pleśniak: *Czebyszew, Weierstrass, Jackson, Bernstein i ich kontynuatorzy*. „WM" 40 (2004), s. 97–106.

Z. Pogoda: *Luitzen E.J. Brouwer – topolog i intuicjonista*. W: III SHM (1992), s. 149–157.

Z. Pogoda: *Ród matematyków Bernoullich*. W: XIX SHM (2006), s. 63–91.

P. Pragacz: *Życie i dzieło Aleksandra Grothendiecka*. „WM" 40 (2004), s. 107–127.

B. Rodzik: *Dorobek C.F. Gaussa w probabilistyce*. W: V SHM (1992), część 1: Probabilistyka, s. 55–75.

A. Schinzel: *Pál Erdös 1913–1996*, „Nauka" 1997 nr 3, s. 253–255.

P. Skibiński: *Camille Jordan (1838–1927)*. W: VI SHM (1993), s. 125–128.

U. Skórnik-Pokarowska: *Karl Weierstrass – mniej znane fakty jego biografii*. W: XV SHM (2002), s. 9–22.

M. Skwarczyński: *Adrien Marie Legendre i jego prace z analizy matematycznej*. W: XIII SHM (2001), s. 51–76.

K. Tatarkiewicz: *Joseph Louis Lagrange (1736–1813) i jego twórczość w zakresie mechaniki*. W: V SHM (1992), część 2: Mechanika, s. 337–349.

R. Weber: *Rudolf Lipschitz jako profesor Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1862–1864*. „WM" 28.2 (1990), s. 204–208.

A. Weron, B. Wojas: *Constantin Carathéodory (1873–1950)*. „WM" 39 (2003), s. 95–106.

D. Węglowska, Z. Węglowski: *Gaspard Monge i początki geometrycznej teorii równań różniczkowych*. W: XIII SHM (2001), s. 119–128.

W. Więsław: *Carl Gustav Jacobi (1804–1851)*. W: V SHM (1992), część 2: *Mechanika*, s. 369–374.

W. Więsław: *Analitycy niemieccy przełomu XIX i XX wieku*. W: VI SHM(1993), s. 75–90.

W. Więsław: *Leonhard Euler (1707–1783) – człowiek i epoka*. W: XIII SHM (2001), s. 9–25.

W. Więsław: *Mathematicians of Bohemia, Moravia and Silesia*. W: *Mathematics throughout the Ages* II. History of Mathematics 25. Prague 2004, s. 7–22.

2.222. Generalia

A. Teoria liczb

W. Narkiewicz: *Powstanie teorii liczb algebraicznych*. W: II SHM (1988), s. 35–40.

W. Narkiewicz: *Teoria liczb w twórczości Eulera*. „WM" 43 (2007), s. 87–98.

A. Schinzel: *Rozwój teorii liczb pierwszych w XIX w.* W: II SHM (1988), s. 27–33.

A. Schinzel: *Teoria liczb w „Disquisitiones Arithmeticae"*. W: XIV SHM (2001), s. 137–141.

A. Schinzel: *Teoria liczb w pracach Kummera, Kroneckera, Dedekinda i Webera*. W: XV SHM (2002), s. 85–93.

A. Schinzel: *Całki pseudoeliptyczne i równanie Pella dla wielomianów*. W: XVII SHM (2004), s. 45–48.

A. Schinzel: *Sto lat twierdzenia o liczbach pierwszych*. „WM" 33 (1997), s. 91–98.

A. Schinzel: *Przegląd osiągnięć teorii liczb w XX wieku*. „WM" 38 (2002), s. 179–188.

A. Schinzel: *Teoria liczb w pracach Lejeune-Dirichleta*. W: XX SHM (2007), s. 233.

B. Geometria

R. Duda: *Zarys rozwoju koncepcji przestrzeni*. W: I SHM (1987), s. 7–26.

R. Duda: *The place of Newton's Principia in the evolution of the idea of space*. W: *Newton and the New Direction in Science*, Proc. Cracow Conf., Citta del Vaticano, 1988, s. 206–211.

S. Fudali: *Getyngeńska teoria równoległych Farkasa Bolyai*. W: XIII SHM (2001), s. 141–152.

S. F u d a l i : *János Bolyai (1802–1860) – współodkrywca geometrii hiperbolicznej.* W: XVII SHM (2004), s. 15–27.

S. F u d a l i : *Pół wieku geometrii intuitywnej.* W: XX SHM (2007), s. 235–247.

J. G ó r n i c k i : *Rozstrzygnięcie klasycznych problemów Starożytności.* W: XV SHM (2002), s. 95–112.

J. K o n a r s k i : *Historia rozwoju geometrii różniczkowej.* W: I SHM (1987), s. 31–43.

M. K o r d o s : *Zarys rozwoju geometrii rzutowej.* W: I SHM (1987), s. 51–55.

S. K u l c z y c k i : *O wykładzie habilitacyjnym Riemanna.* „WM" 1.2 (1956), s. 180–193.

M. M o s z y ń s k a : *Z historii geometrii analitycznej.* W: I SHM (1987), s. 65–70.

J. P r z y t y c k i : *Dwieście lat teorii węzłów.* „WM" 31 (1995), s. 1–30.

L.W. S z c z e r b a : *Historia geometrii nieeuklidesowej.* W: I SHM (1987), s. 71–77.

L.W. S z c z e r b a : *Historia podstaw geometrii euklidesowej.* W: I SHM (1987), s. 79–84.

W. W i ę s ł a w : *Historia konstrukcji geometrycznych.* W: I SHM (1987), s. 85–113.

W. W i ę s ł a w : *Liczby zespolone i geometria.* W: VIII SHM (1996), s. 363–375.

W. W i ę s ł a w : *Squaring the circle in XVI–XVIII centuries.* W: *Mathematics throughout the Ages.* History of Mathematics 17. Prague 2001, s. 7–20.

C. Algebra

S. B a l c e r z y k : *Ciała, pierścienie i grupy w XIX w.* W: II SHM (1988), , s. 53–65.

S. F u d a l i : *Hermanna Grassmanna „Ausdehnungslehre" w 160-lecie pierwszego wydania.* W: XVIII SHM (2005), s. 45–61.

T. J ó z e f i a k : *Początki teorii reprezentacji grup skończonych. Teoria charakterów Frobeniusa.* W: II SHM (1988), s. 67–83.

A. S c h i n z e l : *Podręczniki algebry Netta i Webera*, W: XVIII SHM (2005), s. 153–157.

W. W i ę s ł a w : *Początki algebry liniowej.* W: II SHM (1988), s. 85–100.

W. W i ę s ł a w : *Rozwój teorii równań algebraicznych.* W: II SHM (1988), s. 101–123.

W. W i ę s ł a w : *Rozwój teorii funkcji algebraicznych i abelowych.* W: VI SHM (1993), s. 91–107.

W. W i ę s ł a w : *Kłamstwa i mity w historii algebry (i nie tylko algebry).* W: VIII SHM (1996), s. 325–347.

W. W i ę s ł a w : *Algebra czasów Gaussa.* W: XIV SHM (2001), s. 163–174.

W. W i ę s ł a w : *Algebra za czasów Weierstrassa.* W: XV SHM (202), s. 63–73.

W. W i ę s ł a w : *Słynne traktaty algebraiczne.* W: XV SHM (2002), s. 113–124.

W. W i ę s ł a w : *Twierdzenie Ruffiniego-Abela.* W: XVII SHM (2004), s. 49–54.

W. W i ę s ł a w : *Początki grup abelowych.* W: XVII SHM (2004), s. 55–60.

W. W i ę s ł a w : *Algebra w XX wieku. Rys historyczny.* „WM" 40 (2004), s. 35–65.

D. Analiza

F. Barański, J. Koroński: *Uwagi o funkcji Greena i o efektywnych konstrukcjach rozwiązań problemów granicznych dla równań różniczkowych.* W: VIII SHM (1996), s. 9–22.

Z. Bartosiewicz: *Problem brachistochrony i teoria sterowania.* W: XVIII SHM (2005), s. 11–14.

P. Biler: *Równania różniczkowe cząstkowe na przełomie XX i XXI wieku.* „WM" 39 (2003), s. 65–84.

R. Burakiewicz-Korońska, J. Koroński: *Równania różniczkowe do końca XIX w.* W: XV SHM (2002), s. 125–140.

A.L. Dawidowicz: *Historia metody najmniejszych kwadratów.* W: XIV SHM (2001), s. 17–23.

A.L. Dawidowicz: *O funkcjach ciągłych nie mających nigdzie pochodnej.* W: XV SHM (2002), s. 39–50.

A.L. Dawidowicz: *Szeregi dawniej i dziś.* W: XVII SHM (2004), s. 7–14.

S. Domoradzki: *Rachunek różnic skończonych w pracach Taylora, Eulera i Lagrange'a.* W: XIII SHM (2001), s. 89–100.

R. Duda: *Początki analizy funkcjonalnej na świecie i w Polsce.* W: XVII SHM (2004), s. 61–72.

L. Gruszecki: *Historia twierdzenia Schwarza o równości pochodnych mieszanych.* W: XV SHM (2002), s. 155–161.

J. Hachaj, P. Jakóbczak: *Analiza zespolona w XVIII wieku.* W: XIII SHM (2001), s. 77–87.

J. Hachaj, P. Jakóbczak: *Całki zespolone w czasach Gaussa.* W: XIV SHM (2001), s. 67–75.

J. Hachaj, P. Jakóbczak: *Twierdzenie Mittag-Lefflera.* W: XV SHM (2002), s. 57–62.

J. Hachaj, P. Jakóbczak: *O lemacie Abela i twierdzeniu Abela w teorii funkcji analitycznych jednej zmiennej zespolonej.* W: XVII SHM (2004), s. 29–33.

J. Hachaj, P. Jakóbczak: *Analiza zespolona w czasach Bernoullich.* W: XIX SHM (2006), s. 23–30.

S. Hartman: *Zbieżność szeregów trygonometrycznych. Krótki przegląd historyczny.* W: IV SHM (1990), s. 15–23.

D. Jach: *Rozwój całki eliptycznej w XVIII wieku.* W: XIII SHM (2001), s. 109–118.

J. Janas: *Twierdzenie spektralne w aspekcie historycznym.* W: VI SHM (1993), s. 37–43.

A. Kufner, L. Maligranda, L.-E. Persson: *The prehistory of the Hardy inequality.* „Amer. Math. Monthly" 113.8 (2006), s. 715–732 (MR 2007e:26002).

A. Kufner, L. Maligranda, L.-E. Persson: *The Hardy inequality. About its history and related results.* Pilzen 2007, s. 162. (ISBN 378-80-86843-15-5)

R. Latała: *Między Poincarém a Sobolewem.* „WM" 40 (2004), s. 67–76.

Z. Lipecki: *Początki teorii miary.* IM PAN: Preprint C-2, s. 15.

L. Maligranda: *Why Hölder's inequality should be called Rogers' inequality.* „Math. Inequal. Appl." 1 (1998), s. 69–83.

L. Maligranda: *Nierówność Bernoulliego – ponad 300 lat historii.* W: XIX SHM (2006), s. 31–62.

J. Musielak: *On the history of functional analysis.* W: VI SHM (1993), s. 27–36.

J. Musielak: *Od nierówności Bessela do przestrzeni interpolacyjnych.* W: IV SHM (1990), s. 25–37.

J. Musielak: *Jak powstawała analiza funkcjonalna.* „WM" 43 (2007), s. 99–106.

W. Pleśniak: *Krótka historia konstruktywnej teorii funkcji.* W: XVI SHM (2003), s. 143–149.

K. Reczek: *Prehistory of Padé approximation.* W: VI SHM (1993), s. 179–182.

J. Rempała: *Liczby Bernoulliego.* W: XIX SHM (2006), s. 93–99.

B. Szafirski: *Matematyka w hydromechanice.* W: V SHM (1992), część 2: Mechanika, s. 417–430.

K. Tatarkiewicz: *Od fałszywego do nieciekawego twierdzenia, czyli 230 lat historii tak zwanej zasady Maupertuis.* W: XIII SHM (2001), s. 153–176.

K. Tatarkiewicz: *Zasada Maupertuis wczoraj.* W: XIV SHM (2001), s. 143–161.

W. Więsław: *Powstanie liczb niewymiernych.* W: VIII SHM (1996), s. 339–361.

E. Topologia

J.J. Charatonik: *History of continuum theory.* W: *Handbook of the History of General Topology.* Red. C.E. Aull, R. Lowen. Tom 2. Dordrecht: Kluwer, 1998, s. 703–776.

R. Duda: *The origins of the concept of dimension.* „CM" 42 (1979), s. 95–110.

R. Duda: *Znaczenie monografii: Felix Hausdorff „Grundzüge der Mengenlehre".* W: XVIII SHM (2005), s. 33–43.

J.W. Kennedy, M. Sysło, L.V. Quistos: *The theorem on planar graphs.* „Hist. Math." 12 (1985), s. 356–368.

J. Mioduszewski: *Rozwój pojęcia continuum.* W: I SHM (1987), s. 57–64.

J. Mioduszewski: *„Analysis situs" wobec konwencji mnogościowej w matematyce.* W: III SHM (1992), s. 121–139.

J. Mioduszewski: *Lemat Urysohna czy twierdzenie Łuzina-Mieńszowa.* W: VIII SHM (1996), s. 141–150.

J. Mioduszewski: *O pewnym zadaniu topologicznym Gaussa.* W: XIV SHM (2001), s. 95–98.

Z. P o g o d a :, *„Disquisitiones Generales ..." Gaussa.* W: XIV SHM (2001), s. 127–135.

Z. P o g o d a : *Klasyfikacja powierzchni według Möbiusa.* W: XVI SHM (2003), s. 151–156.

W. W ó j c i k : *Nowożytne wizje nauki uniwersalnej a powstanie teorii kontinuów.* „Studia Copernicana" 38, Warszawa 2000 Instytut Historii Nauki PAN, s. X+264 (rec.: J. M i o d u s z e w s k i , „WM" 43 (2007), s. 196–199).

F. Teoria prawdopodobieństwa i statystyka

D. B o b r o w s k i : *Gauss a probabilistyka.* W: XIV SHM (2001), s. 7–16.

A.L. D a w i d o w i c z : *Od Bernoulliego i de Moivre'a do procesów α-stabilnych.* W: XIII SHM (2001), s. 101–107.

A.L. D a w i d o w i c z : *Prawa wielkich liczb przedwczoraj, wczoraj i dziś.* W: XIX SHM (2006), s. 17–22.

J. N e y m a n : *Narodziny statystyki matematycznej.* „WM" 22.1 (1979), s. 91–106.

W. S t u t e : *Historyczny spór między R.A. Fisherem a J. Neymanem czyli opis obyczajów z czasu rozkwitu angielskiej szkoły statystycznej.* „WM" 29.2 (1992), s. 205–221.

D. S z y n a l : *Historia praw wielkich liczb do 1939 roku.* W: V SHM (1992), część 1; *Probabilistyka*, s. 121–177.

D. S z y n a l : *Centralne twierdzenie graniczne od Abrahama de Moivre'a do Williama Fellera.* W: V SHM (1992), część 1: Probabilistyka, s. 178–208.

J. Z a b c z y k : *Początki teorii procesów stochastycznych.* W: V SHM (1992), część 1: Probabilistyka, s. 233–248.

J. Z a b c z y k : *Ważniejsze wydarzenia w teorii procesów stochastycznych.* „WM" 40 (2004), s. 77–95.

W. Z i ę b a : *Historia twierdzeń o rozkładach granicznych dla sum niezależnych zmiennych losowych.* W: V SHM (1992), część 1: *Probabilistyka*, s. 209–218.

G. Logika matematyczna i podstawy matematyki

A. M o s t o w s k i : *The present state of investigations on the foundations of mathematics.* Współpraca A. G r z e g o r c z y k , S. J a ś k o w s k i , J. Ł o ś , S. M a z u r , H. R a s i o w a i R. S i k o r s k i . „Rozprawy Matematyczne" 9 (1955), s. 47; przekład polski: *Współczesny stan badań nad podstawami matematyki.* „Prace Mat." 1 (1955), s. 13–55.

A. M o s t o w s k i : *Thirty years of foundational studies. Lectures on the development of mathematical logic and the study of foundations of mathematics in 1930–1964.* „Acta Philosophica Fennica", fasc. 18. Oxford 1964 Basil Blackwell, s. 180 (recenzje: A. R o b i n s o n , „The Journal of Symbolic Logic" 33, s. 111; J. Waszkiewicz, „WM" 11.2 (1970), s. 358–359).

R. M u r a w s k i : *Kilka uwag o programie Hilberta.* W: VII SHM (1997), s. 255–262.

R. M u r a w s k i : *Rozwój programu Hilberta.* „WM" 30.1 (1993), s. 51–72.

R. M u r a w s k i : *Rozwój pojęcia algorytmu.* W: XVI SHM (2003), s. 131–140.

A. W o j c i e c h o w s k a : *Boole czyli algebraizacja logiki.* W: XV SHM (2002), s. 75–84.

H. Inne

J. B a n i o n i s : *Matematyka na Litwie w okresie 1920–1940.* „WM" 42 (2006), s. 63–72.

L. G r u s z e c k i : *U źródeł pojęć mnogościowych: studium z historii i filozofii matematyki od czasów starożytnych do początku XX wieku.* Lublin 2005, s. 306 (recenzja: W. Więsław, XX SHM, s. 269–272).

W. N a r k i e w i c z : *Matematyka na Uniwersytecie Wrocławskim za czasów Kummera.* „WM" 28.2 (1990), s. 195–203.

W. N a r k i e w i c z : *Wrocławscy matematycy 1900–1945.* „WM" 39 (2003), s. 107–115.

W. O k r a s i ń s k i : *Felix Klein prekursorem matematyki przemysłowej.* „WM" 36 (2000), s. 61–63.

B. Ś r e d n i a w a : *Teoria eteru i wczesna teoria względności w Krakowie.* W: V SHM (1992), część 2: *Mechanika*, s. 410–416.

W. W i ę s ł a w : *O szyfrowaniu.* „WM" 31 (1995), s. 45–53.

K. Z a r a n k i e w i c z : *Kongres Matematyków Krajów Słowiańskich.* „Mathesis Polska" 4.7–8 (1929), s. 127–132.

K. Z a r a n k i e w i c z : *Konferencja topologiczna w Moskwie.* „Mathesis Polska" 10.5–6 (1935), s. 114–116.

Por. także VII SHM (opis w sekcji 3.2 poniżej).

2.23. Prace ogólniejsze

Oryginalnością wyróżnia się twórczość Stefana Kulczyckiego (1893–1960). Jego wykłady z historii matematyki greckiej, opracowane pośmiertnie i wydane w formie książki, charakteryzują się pięknym językiem i oryginalnymi poglądami doświadczonego nauczyciela.

Na użytek wykładów uniwersyteckich pojawiły się książki M. Kordosa i W. Więsława. Chronologicznie pierwsza była książka M. Kordosa z 1983 r. Poruszyła ona środowisko, z jednej bowiem strony przyciągał jej barwny i plastyczny język, z drugiej jednak gniewała niefrasobliwość niektórych komentarzy i nie zawsze poprawne informacje. Miała więc krytyczne recenzje, ale i obrońców. Pierwsza z książek W. Więsława opisuje historię pojęcia liczby niewymiernej, druga – historię liczb zespolonych, a trzecia przedstawia zarys historii matematyki powszechnej. Skupione na szczegółach, traktują matematykę bardziej jak rzemiosło, a nie dyscyplinę o wielorakich powiązaniach kulturo-

wych. Ani książka Kordosa, ani książki Więsława nie dorównują dobrym monografiom zagranicznym, na naszym skromnym rynku obie cieszyły się jednak poczytnością. Mało znana książeczka J. Mioduszewskiego wymaga wyrobionego czytelnika.

L. Infeld: *Wybrańcy bogów* [Evariste Galois]. Warszawa 1958; wznowienie: Prószyński, 1998.

M. Kandulski: *Zarys historii matematyki. Od czasów najdawniejszych do średniowiecza.* Poznań 1983 UAM, s. 46 (skrypt).

E. Kofler: *Z dziejów matematyki.* Warszawa 1956 Wiedza Powszechna, s. 280 (rec.: J. Jasiuk, „KHNiT", 2.2 (1957), s. 383–385); II wyd. poprawione, 1962, s.339 (rec.: Z. Opial, „WM" 7.2 (1964), s. 292–294); przekład niemiecki *Streifzüge durch die Mathematikgeschichte.* Stuttgart 1999, s. 288..

M. Kordos: *Wykłady z historii matematyki.* Wydanie nowe: Warszawa 2005 Script, s. 298 (recenzje: A.K. Wróblewski, „WM" 31 (1995), s.203–205; W. Narkiewicz, „WM" 31 (1995), s. 205–206; A. Białynicki-Birula, *O książce Kordosa jakby z innej strony*, „WM" 32 (1996), s. 197–199).

W. Krysicki: *Jak liczono dawniej i jak liczymy dziś.* Warszawa 1977 Nasza Księgarnia, s. 95.

S. Kulczycki: *Z dziejów matematyki greckiej.* Książkę na podstawie odtworzonych przez Marię Majewską i Janinę Solarską notatek Autora opracował Zdzisław Opial. Warszawa 1973 PWN3, s. 330 (recenzje: S. Dobrzycki, „Nowe Książki", nr 7/579, 1974, s. 6–7; S. Dobrzycki, „WM" 19 (1976), s. 210–213).

S. Kulczycki: *Opowieści z dziejów liczb.* Według rękopisu pozostawionego przez Autora przygotował S. Straszewicz. Warszawa 1975 Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 72 (rec.: c.d., „KHNiT", 21.3 (1976), s. 580–581; J. Łoś, „WM" 20.2 (1978), s. 221–222).

E. Łakoma: *Historyczny rozwój pojęcia prawdopodobieństwa.* Warszawa 1992 Centralny Ośrodek Kształcenia Nauczycieli i Stowarzyszenie Nauczycieli Matematyki, s. 139. (ISBN 83-85662-02-2) (rec.: W. Wawrzyniak-Kosz, „Matematyka" 47.1 (1994), s. 59–60).

K. Maślanka: *Liczba i kwant. Hipotezy w teorii liczb: Riemann, Mertens, Hilbert, Pólya.* Kraków 2004 OBI, s. 270.

J. Mioduszewski: *Ciągłość. Szkice z historii matematyki.* Warszawa 1996 Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 182.

W. Więsław: *Liczby niewymierne.* 1992 OCDN-SNM.

W. Więsław: *Liczby i geometria.* Warszawa 1996 WSiP.

W. Więsław: *Matematyka i jej historia.* Opole 1997 Wydawnictwo Nowik, s. 414 (recenzja: W. Waszkiewicz. „Matematyka" 1998, nr 2, s. 119–120).

Nowe w Polsce zjawisko zainteresowania matematyką powszechną zasługuje na największe poparcie. Podobnie jak przed wiekiem matematyka polska zaczęła wypływać na szerokie wody powszechności, tak teraz wypływa na nie polska historia matematyki. Jeszcze ląd niedaleko, jeszcze wiele prac ma charakter wtórny i jeszcze są to w większości prace pisane po polsku dla polskiego czytelnika, ale przecież bariera prowincjonalności została przełamana, a pewna liczba wartościowych prac oryginalnych świadczy o jej wielkich możliwościach. Co więcej, kilkanaście prac w językach kongresowych trafiło już do międzynarodowego obiegu. Można mieć nadzieję, że ta zdrowa i pożyteczna tendencja będzie narastać i że także historia matematyki uprawiana w Polsce stanie się w świecie znana i ceniona.

3. MATEMATYKA POLSKA – OGÓLNIE

Przy wielkim uznaniu dla zainteresowania polskich badaczy historią matematyki powszechnej nie ulega jednak wątpliwości, że najwięcej mają oni do powiedzenia w zakresie matematyki rodzimej. Ze względu na barierę językową, a po części i kulturową, nikt ich w tym zastąpić nie może, a że matematyka polska miała spore osiągnięcia o charakterze ogólnym – zadanie to ma także wymiar powszechny.

Od tego miejsca artykuł niniejszy ogranicza się do matematyki „polskiej", tj. uprawianej przez Polaków w kraju i na uniwersytetach zagranicznych. Ponieważ zainteresowanie matematyką polską przekracza granice naszego kraju, będą uwzględniane prace autorów polskich i obcych. Ze względu na sporą liczbę publikacji, ta część artykułu została podzielona na niniejszą sekcję 3, traktującą o matematyce polskiej ogólnie, na pięć sekcji 4–8, odpowiadających wyróżnionym okresom (Polska przedrozbiorowa, pod rozbiorami, między wojnami światowymi, podczas II wojny światowej i po II wojnie światowej), sekcję 9 poświęconą bio- i bibliografistyce i sekcję 10 zbierającą inne źródła.

W związku z ograniczeniem do matematyki polskiej, warto mieć na uwadze aktualną i dziś opinię Z. Opiala o różnicy między powszechną historią matematyki a historią krajową. „Przechodząc od historii ogólnej do historii krajowej (lub narodowej, jeżeli ktoś woli) wkraczamy na inny zupełnie teren. Z oczywistych powodów problematyka badań znacznie się zawęża, redukuje się w zasadzie tylko do tych teorii, dyscyplin i idei matematycznych, które znalazły oddźwięk lub powstały w kraju, którego badania dotyczą. Ale równocześnie zacieśnia się więź tej problematyki z historią kultury narodowej, z dziejami społecznymi i politycznymi kraju, z historią systemów szkolnictwa różnych szczebli, z ogólną historią literatury, języka, z losami jednostek i instytucji często na-

wet nie mających bezpośredniego związku z matematyką. W konsekwencji zmienia się radykalnie nie tylko zakres badań, ale i arsenał kryteriów ustalających hierarchię wartości podejmowanych prac i przeprowadzanych studiów wartościujących uzyskane wyniki. [...] na plan pierwszy wysuwają się okresy szczególnego rozkwitu nauki i kultury na terenie kraju, okresy szczególnie ważnej pozycji narodowej w nauce światowej" (cytat z [11.3], s. 71–72).

3.1. KSIĄŻKI

Książek jest niewiele i każdą omówimy oddzielnie.

Ambitne zamierzenia mieli Jadwiga Dianni (1886–1981) i Adam Wachułka (1909–1991), którzy najpierw opracowali zarys [3.1], a potem bardziej ambitną książkę [3.2]. Obie te pozycje spotkały się jednak z ostrą krytyką S. Dobrzyckiego.

Książka R. Dudy [3.3] przedstawia genezę, rozkwit i zagładę lwowskiej szkoły matematycznej, z uwzględnieniem jej osiągnięć matematycznych.

Świetna książka K. Kuratowskiego [3.4] opisuje bardzo ważne półwiecze matematyki polskiej, czas powstania, rozkwitu, zagłady i odrodzenia polskiej szkoły matematycznej – z punktu widzenia świadka tych dziejów i lidera tej szkoły.

Książeczka M. Kuzawy [3.5] jest jedyną dotychczas monografią warszawskiej szkoły matematycznej. Pisana w latach sześćdziesiątych i bez szerszego dostępu do źródeł, zadziwia solidnością, ale jest bardziej zasygnalizowaniem tematu niż oczekiwaną monografią.

Parę lat po wojnie ukazała się skromna rozmiarami książeczka E. Marczewskiego [3.6] (pracę nad nią autor rozpoczął jeszcze w 1937 r., ukończył zaś w 1947 r.), która mimo upływu czasu pozostaje najlepszą, acz bardzo zwięzłą, monografią dziejów polskiej myśli matematycznej (do 1946 r.).

Rzeczowy zarys dziejów matematyki w Polsce do II wojny światowej przedstawił Z. Opial [3.7], wartość tego zarysu obniża jednak brak odniesień do literatury. Także obszerny artykuł Z. Pawlikowskiej-Brożek [3.8] nie spełnia oczekiwań.

Książka W. Więsława [3.9] jest monografią mało dotychczas znanego okresu w dziejach polskiej matematyki. Źródłowa, opiera się w dużym stopniu na mało znanych archiwach wileńskich, które autor przez lata penetrował.

[3.1] J. Dianni, A. Wachułka: *Z dziejów polskiej myśli matematycznej*. Warszawa 1957 PZWS, s. 139 (recenzja: S. Dobrzycki. „KHNiT" 3.3 (1958), s. 460–462).

[3.2] J. Dianni, A. Wachułka: *Tysiąc lat polskiej myśli matematycznej*. Warszawa 1963 PZWS, s. 288 (rec.: Z. Opial. „WM" 8 (1965), s. 167–173; S. Dobrzycki. „KHNiT", 10.2 (1965), s. 377–381).

[3.3] R. D u d a : *Lwowska szkoła matematyczna*. Wrocław 2007 Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 256.

[3.4] K. K u r a t o w s k i , *Pół wieku matematyki polskiej 1920–1970. Wspomnienia i refleksje*. Biblioteka Wiedzy Współczesnej Omega 247, Warszawa 1973 Wiedza Powszechna, s. 191; przekład angielski: *A half century of Polish mathematics: remembrances and reflections*. Oxford Pergamon Press & Polish Scientific Publishers 1980 (recenzja: G.H. M o o r e , „Hist. Math." 9 (1982), s. 489–496).

[3.5] Sister Mary K u z a w a CSFN: *Modern Mathematics. The Genesis of a School in Poland*. New Haven 1968 Connecticut: College and Univ. Press, s. 143.

[3.6] E. M a r c z e w s k i : *Rozwój matematyki w Polsce*. Kraków 1948 PAU, Historia Nauki Polskiej w Monografiach 1, s. 46.

[3.7] Z. O p i a l : *Dzieje nauk matematycznych w Polsce*. „SiM", seria B, zeszyt 10, 1966, s. 137–166.

[3.8] Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k : *Matematyka*. W: *Zarys dziejów nauk przyrodniczych w Polsce*. Red. K. M a ś l a n k i e w i c z . Warszawa 1983 Wiedza Powszechna, s. 155–215.

[3.9] W. W i ę s ł a w : *Matematyka polska epoki Oświecenia*. Warszawa 2007 Fraszka Edukacyjna, s. 359.

Jak widać z tego przeglądu, istnieje kilka opracowań różnych fragmentów dziejów matematyki polskiej, ale daleko im do pokrycia całości. Opracowania syntetyczne prócz walorów poznawczych mają także znaczenie metodologiczne, wskazują bowiem luki i problemy wymagające głębszego zbadania.

3.2. POLSKIE TOWARZYSTWO MATEMATYCZNE.

Po 1945 r. największy wpływ na badania w zakresie historii matematyki miało PTM, które bez zwłoki podjęło przerwaną przez wojnę działalność, oraz PAN, która powstała w latach 1951–1952. Zaraz po wojnie działalność podjęła także PAU (jej staraniem wyszła m.in. wspomniana wyżej książeczka E. Marczewskiego [3.6]), ale w 1952 r. została ona wchłonięta przez PAN i samodzielną działalność wznowiła dopiero w 1991 r. Po wznowieniu powołała Komisję Historii Nauki, która swoim zakresem obejmuje także historię matematyki.

Z tych trzech instytucji niewątpliwie największe zasługi dla historii matematyki polskiej ma PTM, oddziałujące głównie poprzez swoje czasopisma i komisje. „Roczniki PTM", a zwłaszcza ich „Seria II: Wiadomości Matematyczne" (wydawane od 1955 r.), ale do pewnego stopniu także „Seria I: Prace Matematyczne" (wydawane od 1955 r., od 1969 r. pod nazwą łacińską „Commentationes Mathematicae") oraz „Annales de la Société Polonaise de Mathématiques"

(wydawane w okresie 1922–1952, z przerwą 1939–1944, a od 1955 przejęte przez PAN pod zmienioną nazwą „Annales Polonici Mathematici") zawsze były otwarte na potrzeby historii matematyki. Większość zawartych tam prac została przytoczona w bibliografiach tego artykułu[4].

Komisja Historii Matematyki PTM organizuje co roku, poczynając od 1987 r., ogólnopolskie Szkoły Historii Matematyki. Materiały z tych Szkół były zawsze publikowane i choć forma tych publikacji była niejednolita (wydawcą był zawsze organizator, a ten często się zmieniał), to *de facto* tworzyły one wydawnictwo ciągłe:

I SHM: *I Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki*. Red. J.J. C h a r a t o n i k . „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Opolu" nr 125, Matematyka 12. Opole 1987 (wyd. II poprawione: 1988), s. 113.

Tom zawiera 10 artykułów, z których 8 zostało przytoczonych w sekcji 2.

II SHM – *Matematyka XIX wieku*. Red. S. F u d a l i . Materiały z II Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Uniwersytet Szczeciński, Materiały-Konferencje. Szczecin 1988, s. 269.

Tom zawiera 26 artykułów, z których 12, to biogramy znanych matematyków i 14 mówiących o rozwoju różnych kierunków w XIX w., na ogół w teorii liczb i algebrze. Z tych ostatnich 6 zostało przytoczonych w sekcji 2.

III SHM – *Matematyka przełomu XIX i XX wieku. Nurt mnogościowy*. Red. J. M i o d u s z e w s k i . Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1253. Katowice 1992, s. 194.

Tom zawiera 18 artykułów, z których 16 zostało włączonych do sekcji 2, 4, 5, 9 i 10.

IV SHM – *Matematyka przełomu XIX i XX wieku*. Red. S. F u d a l i . Materiały z IV Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Uniwersytet Szczeciński, Materiały-Konferencje. Szczecin 1990, s. 198.

Tom zawiera 16 artykułów, z których 9, to biogramy znanych matematyków. Kilka zostało przytoczonych w sekcjach 2, 5, 7 i 10.

V SHM – *Probabilistyka i mechanika w szkicach historycznych*, Cz. 1: *Probabilistyka*. Red. S. F u d a l i . Materiały z V Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Instytut Matematyki US – Oddział Szczeciński PTM. Szczecin 1992, s. 287.

Probabilistyka i mechanika w szkicach historycznych, Cz. 2: *Mechanika*. Red. S. F u d a l i . Materiały z V Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Instytut Matematyki US – Oddział Szczeciński PTM, Szczecin 1992, s. 288–435.

Część 1 zawiera 19 artykułów, z których 10 zostało przytoczonych w sekcjach 4, 5 i 7. Część 2 zawiera 12 artykułów, z których 9 jest przytoczonych w sekcji 2.

VI SHM – „Opuscula Mathematica" 13. Red. B. C h o c z e w s k i . Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Zeszyty Naukowe nr 1522. Kraków 1993, s. 192.

Tom zawiera 19 artykułów, z których 16 zostało przytoczonych w sekcjach 2, 7, 9 i 10.

VII SHM – *Problemy Hilberta w pięćdziesięciolecie śmierci ich twórcy.* Red. W. Więsław. Materiały z VII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Instytut Historii Nauki PAN, Warszawa 1997, s. 269.

Tom jest monotematyczny i zawiera 24 artykuły o niemal wszystkich problemach Hilberta: I problem (W. Bartol), II problem (W. Bartol), III problem (S. Fudali), IV problem (S. Fudali), V problem (T. Pytlik), VI problem (Z. Pogoda), VII problem (W. Więsław), VIII problem (J. Kaczorowski), IX problem (A. Schinzel), X problem (Z. Adamowicz), XI problem (K. Szymiczek), XII problem (A. Schinzel), XIII problem (K. Tatarkiewicz), XIV (W. Więsław), XV problem (P. Pragacz), XVI (H. Żołądek), XVII (K. Szymiczek), XVIII (Z. Pogoda), XIX (K. Tatarkiewicz), XX problem (A. Krzywicki), XXII problem (P. Jakóbczak), XXIII (K. Tatarkiewicz). Ponadto tom zawiera artykuł o kongresie z 1900 r. (Z. Pawlikowska-Brożek), o programie Hilberta (R. Murawski) i o korespondencji D. Hilberta z F. Kleinem (J. Hachaj). Dwa ostatnie artykuły zostały przytoczone w sekcjach 2 i 10.

VIII SHM – *Materiały z VIII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki.* Red. K. Rymarz. „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej" nr 1287, Matematyka-Fizyka 76. Gliwice 1996, s. 375.

Tom zawiera 21 artykułów, z których 17 zostało włączonych do sekcji 2, 4, 5, 7, 9 i 10.

IX SHM – *Matematyka polska w stuleciu 1851–1950.* Red. S. Fudali. Materiały z IX Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Uniwersytet Szczeciński, Materiały-Konferencje nr 16. Szczecin 1995, s. 320.

Tom zawiera 17 artykułów, z których 15 zostało przytoczonych w sekcjach 3, 5, 6 i 7.

X SHM – *X Szkoła Historii Matematyki.* Red. K. Hałkowska. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego", Matematyka 30. Opole 1997, s. 180.

Tom zawiera 19 artykułów, z których 14 zostało przytoczonych w sekcjach 5 i 7.

XI SHM – *Matematycy polskiego pochodzenia na obczyźnie.* Red. S. Fudali. Materiały z XI Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Uniwersytet Szczeciński, Materiały-Konferencje nr 30. Szczecin 1998, s. 300.

Tom zawiera 17 artykułów, 6 komunikatów i parę głosów w dyskusji; przytoczone zostały wszystkie artykuły i 2 komunikaty

XII SHM – *XII Szkoła Historii Matematyki.* Red. S. Domoradzki, Z. Pawlikowska-Brożek, D. Węglowska. Wydział Matematyki Stosowanej AGH. Kraków 1999, s. 327. (ISBN 83-86888-20-2)

Tom zawiera 32 artykuły, z których 23 zostały przytoczone w sekcjach 4, 5, 7, 9 i 10.

XIII SHM – *Matematyka XVIII wieku.* Red. S. F u d a l i . Materiały z XIII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Uniwersytet Szczeciński, Materiały-Konferencje nr 51. Szczecin 2001, s. 357.

Tom zawiera 17 artykułów i 5 komunikatów; przytoczonych zostało 16 artykułów (sekcje 2 i 3) i 2 komunikaty (sekcje 3 i 4).

XIV SHM – *Matematyka czasów Gaussa.* Red. W. O d y n i e c i W. W i ę s ł a w . Materiały XIV Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego. Zielona Góra 2001, s.192.

Tom zawiera 16 artykułów, z czego przytoczono 15 w sekcjach 2 i 4.

XV SHM – *Matematyka czasów Weierstrassa.* Red. S. F u d a l i . Materiały XV Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Instytut Matematyki US – Oddział Szczeciński PTM. Szczecin 2002, s. 212.

Tom zawiera 11 artykułów, 2 okolicznościowe referaty i 6 komunikatów, z czego zostało przytoczonych 11 artykułów (wszystkie w sekcji 2), 2 referaty i 3 komunikaty (w sekcjach 2, 9 i 10).

XVI SHM – *Algorytmy w dziejach matematyki.* Red. K. H a ł k o w s k a i P. U r b a n i e c . Materiały XVI Szkoły Historii Matematyki. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Opolskiego", Matematyka 12. Opole 2003, s. 271.

Tom zawiera 22 artykuły, z których 17 zostało przytoczonych w sekcjach 2, 3, 9 i 10.

XVII SHM – *Matematyka abelowa – w dwóchsetlecie urodzin Nielsa Henrika Abela.* Red. W. W i ę s ł a w . Materiały XVII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu. Nowy Sącz 2004, s. 170.

Tom zawiera 14 artykułów, wszystkie zostały przytoczone w sekcjach 2, 6 i 9.

XVIII SHM – *Sławne dzieła matematyczne i rocznice.* Red. W. W i ę s ł a w . Materiały XVIII Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki. Wyższa Szkoła Matematyki i Informatyki Użytkowej w Białymstoku. Białystok 2005, s. 202.

Tom zawiera 15 artykułów, z których 10 zostało przytoczonych w sekcjach 2, 5, 7 i 9.

XIX SHM – *Wokół Bernoullich.* Red. W. W i ę s ł a w . XIX Ogólnopolska Szkoła Historii Matematyki. Politechnika Lubelska. Lublin 2006, s. 246.

Tom zawiera 15 artykułów, z których 14 zostało przytoczonych w sekcjach 2, 4, 7, 9 i 10.

XX SHM – „Antiquitates Mathematicae" 1 (2007). Jest to pierwszy tom nowej serii VI „Roczników PTM", w całości wypełniony materiałami z XX Ogólnopolskiej Szkoły Historii Matematyki.

Tom zawiera spis treści tomów I–XIX oraz 16 artykułów, z których 11 zostało przytoczonych w sekcjach 2, 4, 5 i 9.

XXI SHM – „Antiquitates Mathematicae" 2 (2008). Tom zawiera materiały z XXI Konferencji Naukowej PTN z Historii Matematyki: 11 artykułów z okazji trzechsetlecia urodzin Leonharda Eulera, 3 artykuły z historii matematyki polskiej (2 zostały przytoczone w sekcjach 5.2D i 6.2D), wspomnienie o A. Dawidowiczowej i 3 recenzje.

Jak wspomnieliśmy, tom XX SHM tej serii wydawniczej jest jednocześnie pierwszym tomem nowego czasopisma pod nazwą „Roczniki PTM, seria VI: Antiquitates Mathematicae", powołanego w celu publikowania materiałów kolejnych szkół historii matematyki (od teraz nazywanymi Konferencjami Historii Matematyki, ale z zachowaniem numeracji) i innych prac historycznych. Można mieć nadzieję, że oparcie o własne czasopismo zdynamizuje rozwój historii matematyki w Polsce.

3.3. POLSKA AKADEMIA NAUK

PAN, wkrótce po swoim powstaniu, powołała Komitet Historii Nauki (działa do dzisiaj, obecnie pod nazwą Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN) oraz Zakład Historii Nauki i Techniki. Ten drugi również działa do dzisiaj, obecnie pod nazwą Instytutu Historii Nauki PAN, a jego dzieje i ludzi z nim związanych przedstawia książka:

Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności. Red. J. Schiller i L. Zasztowt. Warszawa 2004, s. 507.

W latach 1953–1981 Komitet wydawał „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej", początkowo w postaci jednej serii (w tomach), a potem kilku serii (w zeszytach). Najwięcej materiałów z historii matematyki zawierała seria C, początkowo obejmująca „historię nauk matematycznych, fizyko-chemicznych i geologiczno-geograficznych". Później zakres serii ulegał zwężeniu, ale nigdy do samej matematyki. Jedna praca z historii matematyki polskiej pojawiła się także w serii B (por. [3.7] w sekcji 3.1 powyżej). Oto krótki przegląd „Studiów i Materiałów":

SiM – Tom 1 (1951). Tom zawiera artykuły A. Wachułki o J. Tońskim i K. Mieroszewskim (oba przytoczone w sekcji 9.31).

SiM – Tom 2 (1954). Tom zawiera artykuły: S. T u r s k i : *Znaczenie odkrycia Kopernika dla rozwoju myśli matematycznej*, s. 33–53; S. D ü r : *Jan Śniadecki – matematyk*, s. 439–469; J. D i a n n i (p. sekcja 4.2C).

SiM – Tom 3 (1955). Tom zawiera przekład (z rosyjskiego) artykułu P. Z u b o w a : *Leonardo da Vinci i dzieło Witelona „O perspektywie"*, s. 179–205.

SiM – Tom 4 (1956) nie zawiera materiałów z historii matematyki.

SiM – Tom 5 (1957), zeszyt 1. Zeszyt zawiera dwa artykuły A. W a c h u ł k i , jeden o W. Mieroszewskim, drugi o J. Tońskim (oba przytoczone w sekcji 9.31).

SiM – Seria C, Zeszyt 12 (1967). Zeszyt zawiera artykuły J. D i a n n i o Stanisławie Pudłowskim (sekcja 9.31) i o matematyce w Szkole Krzemienieckiej (sekcja 5.2).

SiM – Seria C, Zeszyt 13 (1968). Zeszyt zawiera artykuł J. S z a f a r s k i e g o : *Teofil Żebrawski (1800–1887) – pierwszy doktor kartografii na Uniwersytecie Jagiellońskim (1832) i jego działalność w tym zakresie*, s. 11–39.

SiM – Seria C, Zeszyt 18 (1974). Zeszyt zawiera 8 artykułów o Towarzystwie Nauk Ścisłych w Paryżu, w tym dwa odnoszące się do matematyki (J. D i a n n i i Z. P a w l i k o w s k i e j - B r o ż e k), oba przytoczone w sekcji 5.2.

SiM – Seria C, Zeszyt 19 (1974). Zeszyt zawiera 5 artykułów, wszystkie poświęcone matematyce polskiej. Ich autorami są: Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k (sekcja 9.31), M. R o m a n o w s k i (sekcja 4.2A), J. D i a n n i (sekcja 9.31), J. D i a n n i (sekcja 5.2C) i S. G o ł ą b (sekcja 8.2D).

SiM – Seria C, Zeszyt 20 (1975). Zeszyt zawiera artykuł S. B r z o z o w s k i e g o : *Polskie studia w zakresie nauk ścisłych we Wrocławiu w latach 1811–1945*, s. 27–92.

SiM – Seria C, Zeszyt 22 (1978). Zeszyt zawiera artykuł A. W a c h u ł k i : *Adam Brutkowski z Poznania i jego doktorat na uniwersytecie berlińskim z 1859 r. (kartka z dziejów badań i pracy matematyków poznańskich w latach 1812–1876)*, s. 19–32.

SiM – Seria C, Zeszyt 25 (ostatni w tej serii) wyszedł w 1981 r. W zeszytach 23–25 nie było prac z historii matematyki.

„Studia i Materiały" zostały wznowione w 1988 r. pod tytułem „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria II. Historia Nauk Ścisłych, Przyrodniczych i Technicznych". Ukazały się 4 zeszyty, z których tylko zeszyt 2 (1989) zawiera 2 artykuły odnoszące się do historii matematyki, a mianowicie D. H u p a ł o w s k i e j o pracach matematycznych w Warszawie 1905–1918 (sekcja 5.2) i Z. P a w l i k o w s k i e j - B r o ż e k o matematyce polskiej lat 1918–1951 (sekcja 8.2).

W latach 1970–1992 Zakład Historii Nauki i Techniki PAN (obecny Instytut Historii Nauki PAN) publikował monumentalną „Historię Nauki Polskiej" pod ogólną redakcją B. S u c h o d o l s k i e g o . Dzieło pozostało jednak niedokończone i w archiwach Instytutu Historii Nauki PAN pozostało sporo niewykorzystanych materiałów. Dla historii matematyki polskiej „Historia Nauki Polskiej" ma znaczenie głównie przez zarysowanie tła, samej bowiem historii matematyki jest w nim niewiele. Krótki przegląd dzieła:

Tom I, rok wydania 1970, s. 448. Tom omawia Średniowiecze i Odrodzenie. Redaktorzy tomu P. C z a r t o r y s k i (Średniowiecze) i P. R y b i c k i (Odrodzenie). Do historii matematyki odnoszą się rozdziały:

Witelo. Życie, twórczość i poglądy, s. 87–94.

Nauki matematyczne [w Odrodzeniu], s. 275–279.

Tom II, rok wydania 1970, s. 481. Tom omawia Barok i Oświecenie. Redaktorzy tomu H. B a r y c z (Barok) i K. O p a ł e k (Oświecenie). Do historii matematyki odnoszą się rozdziały:

Matematyka i astronomia [Barok], s. 111–117.

Matematyka i astronomia [Oświecenie], s. 334–342.

Tom III, rok wydania 1977, s. 867. Tom omawia okres 1795–1862. Redaktor tomu J. M i c h a l s k i . Tom zawiera artykuł: S. D o b r z y c k i : *Matematyka*, s. 456–461.

Tom IV, rok wydania 1987. Tom omawia okres 1863–1918. Redaktor tomu Z. S k u b a ł a - T o k a r s k a . Tom jest podzielony na trzy części, przy czym części I i II ukazały się łącznie, s. 832, a część III oddzielnie, s. 1125. Część III zawiera artykuł: S. D o b r z y c k i : *Matematyka polska w latach 1862–1918*, s. 42–60.

Tom V, rok wydania 1992. Redaktor tomu Z. S k u b a ł a - T o k a r s k a . Tom omawia okres 1918–1951, a jego część I: *Warunki rozwoju nauki polskiej*, s. 697, nie zawiera fragmentów specyficznie matematycznych. Części następnych tego tomu nie było.

Tom VI, rok wydania 1974, s. 839. Tom zawiera indeks biograficzny tomów I i II, opracowany przez L. H a j d u k i e w i c z a . W tomie znajdują się biogramy wielu matematyków polskich z czasów przedrozbiorowych.

Tom VII, rok wydania 1975, s. 273. Tom zawiera bibliografię treści tomów I i II, opracowaną przez W. B i e ń k o w s k i e g o i J. P a r u c h a pod red. L. A j d u k i e w i c z a .

Tom VIII się nie ukazał.

Tom IX, rok wydania 1986, s. 210. Tom zawiera bibliografię treści tomów III i IV, opracowaną przez J. S c h i l l e r pod red. Z. S k u b a ł y - T o k a r s k i e j .

Prace nad dokończeniem „Historii Nauki Polskiej" zostały ostatnio w Instytucie wznowione, ale na wyniki trzeba będzie poczekać. Część materiałów ukazała się wcześniej w postaci osobnej książki/zeszytu:

Wiek XX – *Historia Nauki Polskiej. Wiek XX. Nauki Ścisłe*, Zeszyt 1, Instytut Historii Nauki PAN i Fundacja im. W. Świętosławskiego, Warszawa 1995, s. 377 (rec.: B. Średniawa, „KHNiT" 40.2 (1995), s. 192–194).

Zeszyt ten zawiera 13 artykułów, z których 9 opisuje osiągnięcia matematyki polskiej w zakresie różnych dyscyplin – każdy przytoczony w sekcji 6.2 lub 8.2. Następnych zeszytów nie było.

Ponadto Instytut Historii Nauki PAN wydaje, poczynając od roku 1964 i we współpracy z Międzynarodową Unią Historii i Filozofii Nauki / Wydział Historii Nauki i Techniki (IUHPS/DHST), „Organon". Pismo to podejmuje ogólne zagadnienia dotyczące historii nauki i specyficzne prace z historii matematyki są w nim wielką rzadkością.

Instytut Historii Nauki PAN wydaje także, poczynając od roku 1992, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki". Stanowią one kontynuację obu serii „Studiów i Materiałów" (omówionych wyżej), które tym samym przestały się ukazywać. Także i w tym czasopiśmie specyficznych prac z historii matematyki jest bardzo mało.

3.4. POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI I INNE OŚRODKI.

PAU powołała Komisję Historii Nauki, która publikuje materiały ze swoich posiedzeń i konferencji w postaci dwóch serii „Prace Komisji Historii Nauki PAU" i „Monografie Komisji Historii Nauki PAU". Oto tomy, które zawierają prace z historii matematyki:

Prace Komisji Historii Nauki PAU – tom 2 (2000) zawiera artykuł E. Wyki o kostkach według Napiera (p. sekcja 2.212), a tom 7 (2006) zawiera artykuł A.K. Wróblewskiego: *Ks. prof. Andrzej Trzciński – próba rehabilitacji*, s. 5–49, oraz bibliografię prac Tadeusza Banachiewicza (p. sekcja 9.31).

Monografie Komisji Historii Nauki PAU:

Recepcja – Recepcja w Polsce nowych kierunków i teorii naukowych. Red. A. Strzałkowski. Komisja Historii Nauki PAU, Monografie 4. Kraków 2001, s. 348.

Tom zawiera 4 artykuły z historii matematyki, w tym o początkach w Polsce logiki matematycznej (J. Woleński), topologii (R. Duda) i algebry (D. Simson), o teorii równań różniczkowych (A. Pelczar) oraz o re-

cepcji teorii względności w Polsce, z uwzględnieniem stanowiska matematyków (B. Ś r e d n i a w a) – wszystkie przytoczone w sekcjach 6.2 i 8.2.

Troskę o swoją tradycję historyczną wykazuje UJ i parę innych ośrodków (ale nie wszystkie), a także zakony jezuitów i pijarów. Oto kilka takich książek zawierających materiały z historii matematyki:

Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764. Tom I. Red. K. L e p s z y . Wydawnictwa Jubileuszowe UJ 21. Kraków 1964, s. 501.

Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1765–1850. Tom II, część I. Red. K. O p a ł e k . Wydawnictwa Jubileuszowe UJ. Kraków 1965, s. 259.

Oba tomy *Dziejów UJ* rysują ogólne tło i zawierają fragmenty poświęcone krakowskiej matematyce i krakowskim matematykom.

Złota Księga – Złota Księga Wydziału Matematyki i Fizyki UJ. Red. B. S z a f i r s k i . Kraków 2000, s. 551.

Księga zawiera artykuł A. P e l c z a r a *O matematyce i matematykach w Uniwersytecie Jagiellońskim*, s. 213–237, oraz 11 artykułów biograficznych o 12 następujących matematykach związanych z UJ, jak: Jan Brożek, Jan Śniadecki, Franciszek Mertens, Stanisław Zaremba, Kazimierz Paulin Żorawski, Franciszek Leja, Witold Wilkosz, Tadeusz Ważewski, Stanisław Gołąb, Mirosław Krzyżanski, Jacek Szarski, Zdzisław Opial – wszystkie przytoczone w sekcji 9.31).

Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego. Tom 1: *1807–1915.* Red. S. K i e n i e w i c z . Warszawa 1981 PWN, s. 605.

Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego. Tom 2: *1915–1939.* Red. A. G a r l i c k i . Warszawa 1981 PWN, s. 359.

Dzieje Uniwersytetu Adama Mickiewicza 1919–1965. Red. Z. G r o t . Poznań Wydawnictwo Naukowe UAM nr 7, 1972.

Dzieje Uniwersytetu Adama Mickiewicza. Uniwersytet Ziem Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945. Poznań Wydawnictwo Naukowe UAM nr 8, Poznań 1972.

Poznańska Szkoła Matematyczna. Sesja naukowa z okazji 75 rocznicy powstania Uniwersytetu w Poznaniu. Red. Z. P a l k a . Poznań Wydawnictwo Naukowe UAM, Matematyka nr 14, 1995, s. 120.

Alma Mater Posnaniensis. W 80. rocznicę utworzenia Uniwersytetu w Poznaniu. Red. P. H a u z e r , T. J a s i ń s k i , J. T o p o l s k i . Poznań 1999 Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 304.

Podobnie jak w przypadku UJ, także *Dzieje UW* i *Dzieje UAM* rysują ogólne tło, ale zawierają także fragmenty odnoszące się do matematyki i matematyków. W całości matematyce i matematykom jest poświęcony tom *Poznańska Szkoła Matematyczna*.

Pół wieku matematyki na Górnym Śląsku. Red. K. Skórnik. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 2196, Katowice 2003, s. 292.

Książka zawiera 12 artykułów różnych autorów o rozwoju na Górnym Śląsku: algebry i teorii liczb (K. Szymiczek), analizy rzeczywistej i zespolonej (J. Śladkowska-Zahorska, G. Kozłowska), funkcji uogólnionych i teorii zbieżności (P. Antosik, K. Skórnik), geometrii (E. Siwek), logiki matematycznej (P. Wojtylak), matematyki w ekonomii (P. Trzaskalik), matematyki stosowanej (J. Klamka, R. Grzymkowski, A. Świerniak), równań i nierówności funkcyjnych (R. Ger), równań różniczkowych (T. Dłotko), topologii i teorii mnogości (A. Błaszczyk, W. Kulpa), a także o historii Oddziału Górnośląskiego PTM (K. Skórnik, M. Sablik) i działalności dydaktycznej (J. Konior) oraz listę członków Oddziału Górnośląskiego PTM.

Wrocławskie środowisko akademickie. Twórcy i ich uczniowie. 1945–2005. Wrocław-Warszawa-Kraków 2007 Wydawnictwo Ossolineum, s. 750.

Książka zawiera artykuł R. Dudy i A. Werona o wrocławskiej szkole matematycznej (s. 328–342) oraz artykuł R. Grząślewicza, R. Kleszczewskiego i Z. Romanowicza o historii Instytutu Matematyki i Informatyki Politechniki Wrocławskiej (s. 342–344).

Wkład Jezuitów do nauki i kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i pod rozbiorami, Pod red. naukową Ireny Stasiewicz-Jasiukowej. Kraków-Warszawa 2004 Komitet Historii Nauki i Techniki PAN, Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum" i Wydawnictwo WAM, , s. 756.

Książka zawiera 3 artykuły o wkładzie jezuitów do polskiej kultury matematycznej, a mianowicie: Z. Pawlikowska-Brożek: *Wybitne publikacje matematyczne polskich uczonych jezuickich XVII wieku*, s. 225–244; Z. Pawlikowska-Brożek: *Podręczniki matematyki dla polskich szkół jezuickich*, s. 245–268; W. Więsław: *Matematycy Societatis Jezu na Litwie i obrzeżach Rzeczypospolitej*, s. 269–320.

Pijarzy w kulturze dawnej Polski. Ludzie i zagadnienia. Praca zbiorowa. Kraków 1982 Prowincja XX. Pijarów , s. 305.

Wkład pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w. Red. I. Stasiewicz-Jasiukowa. Warszawa-Kraków, 1993.

Pierwsza książka zawiera artykuł: J. B u b a : *Matematyka w dawnych szkołach pijarskich w Polsce – nauczyciele i podręczniki*, s. 243–255. Druga książka zawiera artykuł: Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k :*Wkład pijarów do matematycznej literatury podręcznikowej*, s. 283–290.

Sporo materiałów z historii matematyki publikuje czasopismo dla nauczycieli „Matematyka". Ze względu na odbiorcę, materiały te mają trochę inny charakter i dlatego nie są w tym artykule przytaczane. Ich przegląd daje artykuł Z. P o g o d y (p. niżej sekcja 8.2B).

4. POLSKA PRZEDROZBIOROWA

Po chrystianizacji w X w. Polska weszła w orbitę cywilizowanego świata. Chronologicznie najstarszym uczonym na ziemiach polskich, którego zainteresowania obejmowały także matematykę, był W i t e l o (ok. 1230 – ok. 1280), „*filius Polonorum et Thuringorum*". Jego największym dziełem jest 10-tomowa *Perspectiva*, znana także pod nazwą *Optyka*, a czytana jeszcze przez G o e t h e g o w XVIII wieku. Jej tom pierwszy jest książką matematyczną, zawierającą materiał potrzebny dla zrozumienia następnych dziewięciu tomów, a będący rozwinięciem matematyki nie tylko Euklidesa i Apoloniusza z Pergi, których sam wspomina, ale (jak wykazały dokładniejsze badania) także innych matematyków greckich i średniowiecznych. Dzieło Witelona jest publikowane w serii „Studia Copernicana", w szczególności ukazał się tam tom I (po angielsku i, jak dotąd, nie ma on przekładu polskiego; por. sekcja 10.11). Na szerokim tle historycznym omawia treść tego tomu, we wstępie do tej angielskiej edycji, Sabetai U n g u r u . O dziele Witelona traktują także przytoczone niżej (w sekcji 4.2C) artykuły A. B i e l s k i e g o , R.S. D y g d a ł y i W. W r ó b l e w s k i e g o oraz K. W o j c i e c h o w s k i e g o , a także artykuł P. Z u b o w a (SiM, tom 3; por. wyżej sekcja 3.2); o nim samym por. sekcja 9.31.

Ambicje Królestwa Polskiego, a później także Rzeczypospolitej Obojga Narodów, oddaje wczesne powstanie uniwersytetu w Krakowie (1364), a parę wieków później sieci kolegiów, przede wszystkim jezuickich, ale także świeckich (Zamość). Na bazie takich kolegiów powstały kolejne uniwersytety w Wilnie (1578) i Lwowie (1661). Młodzież Królestwa/Rzeczypospolitej miała więc gdzie się kształcić, ale chętnie wyjeżdżała też za granicę.

Mając oparcie w uniwersytecie krakowskim, a później także wileńskim, matematyka polska miała wczesne osiągnięcia. Niektóre z nich przypomina J. D i a n n i w 4 artykułach i S. D o b r z y c k i (sekcja 4.2C). Ważną postacią w XVII wieku był Jan B r o ż e k , profesor uniwersytetu w Krakowie, który napisał kilka oryginalnych rozpraw wytrzymujących porównanie z dziełami współczesnych

mu matematyków. Ukazał się wybór jego pism (sekcja 10.11) oraz kilka artykułów analitycznych, z których na szczególną uwagę zasługuje artykuł Z. Opiala (sekcja 9.31). Na marginesie odnotujmy spór o pisownię nazwiska „Brożek". Hipoteza K. Tatarkiewicza, że w istocie był to „Brzozek", wydaje się jednak mało przekonująca; por. artykuł A. Pelczara (sekcja 9.31).

Inną wybitną postacią z tego okresu był Adam Adamandy Kochański. Dużo publikował, ale jeszcze więcej zostawił w rękopisach. Rękopisy te i inne materiały dotyczące jego osoby zaginęły w czasie II wojny światowej z mieszkania S. Dicksteina, który przygotowywał o nim monografię. Po wojnie ukazało się o nim kilka pozycji, m.in. artykuł Z. Pawlikowskiej-Brożek (sekcja 9.31) i książka E. Eltera (sekcja 9.2), a ostatnio przypominają tę postać O.O. Jezuici z Krakowa, por. książkę B. Lisiaka (sekcja 3.2).

Skoro mowa o jezuitach, to odnotujmy jeszcze dwie ważne pozycje, a mianowicie dzieło zbiorowe traktujące o ich wkładzie do nauki i kultury Rzeczypospolitej (sekcja 3.2) oraz monografię B. Lisiaka SJ o nauczaniu matematyki w polskich szkołach jezuickich wieków XVI–XVIII (sekcja 3.1).

Witelo, Kopernik, Brożek i Kochański byli najwybitniejszymi postaciami matematycznymi omawianego okresu, znanymi także za granicą, ale byli też inni, także tworzący kulturę matematyczną kraju. Do takich wypada zaliczyć przede wszystkim Jana Śniadeckiego, czynnego u schyłku Rzeczypospolitej i pierwszych trzydziestu lat jej niebytu. Doczekał się on wyboru swoich pism (sekcja 10.11) oraz kilku opracowań (sekcja 9.31).

O innych – patrz sekcja 9.31. Niektóry jednak, np. S. Solski, nie doczekali się opracowań.

Z innych pozycji należących do omawianego okresu wymieńmy jeszcze 3 artykuły Z. Pawlikowskiej-Brożek o kształtowaniu się polskiej terminologii matematycznej i ciekawą książeczkę W. Więsława z wyborem zadań z dawnych podręczników matematyki w języku polskim (p. niżej, sekcja 4.2A).

Z czasów działalności Komisji Edukacji Narodowej mamy artykuł Z. Pawlikowskiej-Brożek o l'Huillierze (p. niżej sekcja 9.31).

4.1. PERSONALIA

W sekcji 9.31 są przytoczone opracowania dotyczące następujących matematyków: M. Głoskowski, S. Lhuillier, K. Mieroszewski, S. Pudłowski, B.M. Siruć, J. Tański. W sekcji 10.11 są przytoczone edycje dzieł J. Brożka, S. Grzepskiego, A.A. Kochańskiego i Witelona.

4.2. GENERALIA

A. Nauczanie matematyki

S. Domoradzki: *Polskie podręczniki matematyki w XVIII wieku.* W: XIII SHM (2001), s. 299–323.

B. Lisiak SJ: *Nauczanie matematyki w polskich szkołach jezuickich od XVI do XVIII w.* Studia i Materiały do Dziejów Jezuitów Polskich, tom 14. Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum". Kraków 2003 Wydawnictwo WAM, s. 258.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Matematyka w Szkołach Głównych Komisji Edukacji Narodowej.* W: *W kręgu Wielkiej Reformy.* Red. K. Mrozowska, R. Dutkowa. Warszawa 1977 PWN, s. 133–154.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Matematyka w okresie reform szkolnych sprzed lat dwustu.* „WM" 24 (1982), s. 94–105.

J. Petrauskiene: *Źródła do historii dawnego Uniwersytetu Wileńskiego.* „KHNiT" 26.3 (1981), s. 655–669.

M. Romanowski: *Matematyka w szkołach wydziałowych i podwydziałowych na terenie Korony w dobie Komisji Edukacji Narodowej.* „SiM", seria C, zeszyt 19, 1974, s. 39–67.

G. Rosińska: *Kwadratura koła i „liczba π" w krakowskich wykładach matematyki w pierwszej połowie XV wieku: recepcja De mensura calculi Archimedesa poprzez Geometria speculativa Thomasa Bradwardina.* „KHNiT" 45.2 (2000), s. 49–62.

W. Więsław: *Nauczanie matematyki w czasach Komisji Edukacji Narodowej.* W: XIII SHM (2001), s. 241–275.

W. Więsław: *Akademia Zamojska.* W: XIX SHM (2006), s. 11–15.

W. Więsław: *Stare polskie zadania z matematyki*, Opole 2000 Wydawnictwo Nowik, s. 151 (recenzje: R. Murawski, „WM" 37 (2001), s. 187–188; M. Bryński, „WM" 37 (2001), s. 188–189).

B. Terminologia matematyczna

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z historii polskiej terminologii matematycznej* I. „WM" 7.2 (1964), s. 165–190.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z historii polskiej terminologii matematycznej* II. „WM" 8 (1965), s. 41–64.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Język matematyki polskiej w XVIII wieku.* W: XIII SHM (2001), s. 277–298.

C. Historia matematyki

A. Bielski, R.S. Dygdała, W. Wróblewski: *Przegląd problematyki drugiej księgi Optyki Witelona.* „KHNiT" 28.2 (1983), s. 297–308.

J. Dianni: *Początki rachunku nieskończonościowego w Polsce.* „SiM", tom II, 1954, s. 319–348.

J. Dianni: *O pewnym rękopisie matematycznym z końca XVIII wieku.* „KHNiT" 8.1–2 (1963), s. 367–382.

J. Dianni: *Zagadnienie kwadratury koła w polskiej literaturze matematycznej.* „KHNiT" 8.1–2 (1963), s. 715–752.

J. Dianni: *Pierwszy znany traktat rękopiśmienny w literaturze matematycznej w Polsce „Algorismus minutiarum Martini Regis de Peremyslia".* „KHNiT" 12.2 (1967), s. 269–289.

J. Dobrzycki: Komentarz do księgi I, rozdział 12. W: Mikołaj Kopernik: *Dzieła wszystkie.* Tom II: *O obrotach,* Kraków 1976, s. 361.

S. Dobrzycki: *Algorytm Bernarda Wojewódki (1553).* „KHNiT" 2.1 (1957), s. 3–28.

G. Rosińska: *Przełom w trygonometrii połowy XV wieku. Kopernik jako spadkobierca i kontynuator tego przełomu.* „KHNiT" 47.2 (2002), s. 7–31.

I. Stasiewicz-Jasiukowa: *Z dziejów matematyzacji nauk w wieku Oświecenia.* „KHNiT" 17.4 (1972), s. 655–668.

W. Więsław: *Geometry in Poland in XV–XVIII centuries.* W: *Mathematics throughout the Ages.* History of Mathematics 17. Prague 2001, s. 51–66.

W. Więsław: *Mathematics at Polish Universities (Cracow and Vilnius) in the XVIII century.* W: ibidem, s. 101–121.

W. Więsław: *W sprawie listu Stanisława Augusta do Eulera.* „WM" 42 (2006), s. 175–176.

K. Wojciechowski: *Wstępna ocena merytoryczna I księgi Optyki Witelona.* „WM" 11 (1969–1970), s. 235–246.

5. POLSKA POD ROZBIORAMI

Po upadku Rzeczypospolitej w 1795 r. kontynuowały działalność uniwersytety w Krakowie, Lwowie i Wilnie, a w 1816 r. powstał uniwersytet w Warszawie. Dwa pierwsze znalazły się w zaborze austriackim i długo miały żywot trudny, a najpierw zostały zniemczone, natomiast uniwersytet w Wilnie cieszył się dużą początkowo swobodą, a poziom nauczania wytrzymywał porównanie (w zakresie matematyki) z uniwersytetami w Królewcu i Dorpacie (obecnie Tartu). Uniwersytet warszawski istniał krótko i nie miał jeszcze znaczących osiągnięć. Najgorszy był okres 1831–1866. W ramach represji po Powstaniu Listopa-

dowym zostały zamknięte uniwersytety w Warszawie (1831) i Wilnie (1832), a uniwersytety w Krakowie i Lwowie były jeszcze prowincjonalnymi uniwersytetami Austrii z niemieckim językiem wykładowym i nie miały dobrej matematyki. W Warszawie sytuacja uległa na krótko poprawie dzięki powołaniu tam Szkoły Głównej w 1862 r., która jednak (w ramach represji po Powstaniu Styczniowym) została w 1869 r. przekształcona w rosyjskojęzyczny uniwersytet cesarski. W tym czasie jednak Galicja uzyskała już autonomię, a po przywróceniu na uniwersytetach we Lwowie i Krakowie języka polskiego jako wykładowego, zaczęły się one unowocześniać i szybko rozwijać. Pod koniec XIX w. ożywiło się także polskie życie naukowe w Warszawie i w trójkącie Warszawa-Kraków-Lwów zaczęła odradzać się matematyka. Osobliwością polskiego życia naukowego pod rozbiorami było powstanie ośrodka w Paryżu oraz kariery matematyków polskich na uniwersytetach obcych. Najbardziej jałowy był zabór pruski, na całym bowiem jego obszarze istniała wówczas tylko jedna wyższa uczelnia, niemiecka politechnika w Gdańsku. Pewną rolę jednoczącą ponad rozbiorowymi granicami odgrywały Zjazdy Przyrodników i Lekarzy.

Krótko można powiedzieć, że w okresie 1795–1918 dominowała walka o przetrwanie narodowej kultury, a w szczególności o przetrwanie jej instytucji, języka i samej matematyki. Pełne dzieje tej walki czekają jeszcze na swego dziejopisa. Z materiałów odnoszących się do instytucji (sekcja 5.2A) na uwagę zasługują artykuły: J. Dianni i Z. Opiala o matematyce na UJ, artykuły J. Dianni, Z. Pawlikowskiej-Brożek i D. Rederowej o ośrodku paryskim, w tym o tamtejszym Towarzystwie Nauk Ścisłych, książka S. Dobrzyckiego o Szkole Głównej w Warszawie, artykuły S. Domoradzkiego i K. Wuczyńskiej o późniejszych latach w Warszawie i artykuły W. Więsława o matematyce w Wilnie. Szczególną rolę odgrywało w tym okresie polskie piśmiennictwo matematyczne, a tutaj (sekcja 5.2B) mamy artykuły S. Domaradzkiego, W. Więsława i K. Wuczyńskiej, a także Z. Pawlikowskiej-Brożek i K. Siekierskiej o polskiej terminologii matematycznej. Matematyka polska była wówczas stroną biorącą, ale biorącą niekiedy aktywnie i wcześnie, o czym traktują (sekcja 5.2C) artykuły J. Dianni i W. Więsława. Oryginalny dorobek matematyczny był jednak więcej niż skromny, por. kilka artykułów przytoczonych w sekcji 5.2D. Wspomniane i przytoczone niżej artykuły wypełniają niektóre białe plamy, ale kolor biały nadal przeważa.

5.1. PERSONALIA

W sekcji 9.31 są przytoczone opracowania dotyczące następujących osób, których życie nie przekroczyło 1918 r.: B. Abdank-Abakanowicz,

I. Domeyko, W. Gosiewski, J.M. Hoene-Wroński, S. Kępiński, F. Sapalski, M. Smoluchowski, J. Śniadecki, J.T. Ustynowicz, G. Woronoj.

W sekcji 10.11 są przytoczone edycje dzieł J. Śniadeckiego.

5.2. GENERALIA

A. Instytucje naukowe

J. Cabaj: *Walczyć nauką za sprawę Ojczyzny. Zjazdy ponadzaborowe polskich środowisk naukowych i zawodowych jako czynnik integracji narodowej (1869–1914).* Siedlce 2007 Wydawnictwo Akademii Podlaskiej.

J. Dianni: *Studium matematyki na Uniwersytecie Jagiellońskim do połowy XIX w.* Wydawnictwa Jubileuszowe UJ, tom 7. Kraków 1963, s. 325.

J. Dianni: *Matematyka w Szkole Krzemienieckiej*, „SiM", seria C, zeszyt 12, 1967, s. 71–101.

J. Dianni: *Powstanie Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu i zarys jego działalności.* „SiM", seria C, zeszyt 18, 1974, s. 15–42.

J. Dianni: *Towarzystwo Nauk Ścisłych w Paryżu (1870–1882).* „KHNiT" 17.1 (1972), s. 45–58.

S. Dobrzycki: *Wydział Matematyczno-Fizyczny Szkoły Głównej Warszawskiej (sekcja matematyczna).* Wrocław 1971 Ossolineum.

S. Domoradzki: *Matematyka w uniwersytecie carskim w Warszawie w latach 1869–1915.* W: XII SHM (1999), s. 139–151..

J. Hachaj, P. Jakóbczak: *Wykłady profesorów Stanisława Zaremby i Kazimierza Żorawskiego w świetle notatek Antoniego Birkenmajera.* W: XX SHM (2007), s. 7–14.

E. Hoffman-Piotrowska: *Matematyka i matematycy w szkole krzemienieckiej.* W: *Krzemieniec. Ateny Juliusza Słowackiego.* Red. S. Makowski. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 2004, s. 388 ISBN 83–7009–555–0); wersja ukraińska: *Volyns'ki Afiny 1805–1833.* Bohdan 2006 Ternopil: (ISBN 966–408–108–61).

Z. Jabłoński: *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (1815–1872).* Kraków 1967.

Kasa imienia Józefa Mianowskiego. Fundacja popierania nauki 1881–1991. Warszawa 1992, s. 70.

Z. Opial: *Zarys dziejów matematyki w Uniwersytecie Jagiellońskim w drugiej połowie XIX wieku.* W: *Studia z Dziejów Katedr Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego.* Red. S. Gołąb. Tom XV, Kraków 1964, s. 60–74; przedruk: „WM" 8 (1965), s. 25–39.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Prace matematyczne w publikacjach Towarzystwa Nauk Ścisłych w Paryżu*. „SiM", seria C, zeszyt 18, 1974, s. 107–113.

Z. Popławski: *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945*. Wrocław 1992 Ossolineum.

D. Rederowa: *Polski emigracyjny ośrodek naukowy we Francji w latach 1831–1872*. Wrocław 1972 (rec.: A. Kłossowski, „KHNiT", 17.4 (1972), s. 768–770).

J. Schiller: *Materiały do dziejów Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego w Rostowie nad Donem*. „NP" 14(39) (2005), s. 237–245.

B. Średniawa: *Współpraca matematyków, fizyków i astronomów w Uniwersytecie Jagiellońskim w XIX i pierwszej połowie XX wieku*. W: *Studia z historii astronomii, fizyki i matematyki w Uniwersytecie Jagiellońskim*. „Zeszyty Naukowe UJ", Prace Fizyczne 25, 1986, s. 53–82.

W. Więsław: *Matematyka wileńska za czasów Adama Mickiewicza*. „WM" 38 (2002), s. 139–177; –. *Personalia* „WM" 39 (2003), s. 117–149; –. *Archiwalia* „WM" 42 (2006), s. 143–166.

W. Więsław: *Prace magisterskie z matematyki na Uniwersytecie Wileńskim w XIX w.* „KHNiT" 52.3–4 (2007), s. 1–22.

J. Tabiś: *Polacy na Uniwersytecie Kijowskim 1834–1863*. Kraków 1974 (rec.: R. Ergetowski, „KHNiT", 19.4 (1974), s. 752–754).

K. Wuczyńska: *Koło Matematyczno-Fizyczne w Warszawie a reforma nauczania matematyki i fizyki na początku XX wieku*. „WM" 20.2 (1978), s. 189–192.

K. Wuczyńska: *Setna rocznica zawiązania Koła Matematyczno-Fizycznego w Warszawie*, W: XX SHM (2007), s. 213–228.

B. Piśmiennictwo matematyczne

S. Domoradzki: *Czasopiśmiennictwo matematyczne polskie XIX i początku XX wieku*. W: III SHM (1992), s. 61–72.

S. Domoradzki: *Uwagi o literaturze matematycznej polskiej w latach 1851–1920*. W: IX SHM (1995), s. 161–180.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z historii polskiej terminologii matematycznej* III. „WM" 9.1 (1966), s. 23–43.

Z. Pawlikowska-Brożek: *„Poradnik dla Samouków". Periodyczne wydawnictwo miarą rozwoju potrzeb intelektualnych społeczeństwa*. W: III SHM (1992), s. 53–60.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Terminologia polska matematyki XIX wieku*. W: XIV SHM (2001), s. 113–125.

J. Schiller: *Materiały do dziejów Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego w Rostowie nad Donem*. „NP" 14(39) (2005), s. 237–245.

K. Siekierska: *Z dziejów kształtowania się polskiej terminologii naukowej. Podstawowe słownictwo geometryczne*. „Poradnik językowy" 63.6 (1976), s. 272–281.

W. Więsław: *Polskojęzyczne publikacje matematyczne po roku 1800. Rola Wydawnictw Redakcji „Wiadomości Matematycznych"*. W: XI SHM (1998), s. 237–247.

W. Więsław: *Wpływ przekładów dzieł matematyków francuskich na matematykę polską*. W: XII SHM (1999), s. 105–124.

W. Więsław: *Nieznany rękopis Jana Śniadeckiego*. „KHNiT" 49.3–4 (2004), s. 167–196.

K. Wuczyńska: *Podręczniki szkolne i akademickie przed rokiem 1920*. W: IX SHM (1995), s. 255–278.

C. Recepcja nowych kierunków

J. Dianni: *Recepcja geometrii analitycznej w Polsce w wiekach XVII–XIX*. „KHNiT", 19.4 (1974), s. 677–700.

J. Dianni: *Zarys historyczny geometrii wykreślnej i jej recepcji w Polsce do końca XIX w. (Materiały)*. „SiM', seria C, zeszyt 19, 1974, s. 91–129.

J. Dianni: *Trygonometria w polskich pracach matematycznych do końca XIX wieku*. „KHNiT", 19.2 (1974), s. 247–269.

A. Pelczar: *Matematyka w Polsce u początków PTM (i nieco wcześniej)*. „WM" 32 (1996), s. 137–152.

W. Więsław: *Analiza matematyczna w Polsce w pierwszej połowie XIX wieku*. W: XIV SHM (2001), s. 175–190.

W. Więsław: *Pierwsze polskie teksty z rachunku prawdopodobieństwa*. W: XIX SHM (2006), s. 101–108.

D. Historia matematyki

S. Domoradzki: *O pracach probabilistycznych w Polsce w XIX wieku i na przełomie XIX i XX wieku*. W: V SHM (1992), Cz. 1: Probabilistyka, s. 277–287.

K. Maślanka: *Liczba i kwant. Hipotezy w teorii liczb: Riemann, Mertens, Hilbert, Pólya*. Kraków 2004 OBI, s. 270.

J. Mioduszewski: *Problemy mnogościowe w pracach Mikołaja Łuzina i ich związki z matematyką polską*. W: X SHM (1997), s. 169–180.

Z. Pawlikowska-Brożek, K. Reczek: *Prawo najwyższe Józefa Hoene-Wrońskiego*. W: VIII SHM (1996), s. 151–158.

Z. Pawlikowska-Brożek, K. Reczek: *Priorytet Żorawskiego czy Goursata?*. W: VIII SHM (1996), s. 159–163.

O. Rjabucho: *Prace z teorii Galsis przemyskiego nauczyciela Klemensa Hlibowickiego (1875–1907)*, W: XXI SHM (2008), s. 189–193.

W. Wójcik: *Józefa Hoene-Wrońskiego projekt reformy matematyki*. W: XX SHM (2007), s. 199–212.

E. Inne

E. T o m a s z e w ski: *Nauka polska w warunkach rozbiorów (refleksje nad 3 tomem Historii nauki polskiej)*. „KHNiT" 24.2 (1979), s. 427–444.

6. POLSKA W LATACH MIĘDZYWOJENNYCH

W latach 1918–1939 pojawiła się, i wspaniale rozkwitła, polska szkoła matematyczna. Pisano o niej wiele, a pisali i swoi i obcy, a nadto można o niej czytać we wspomnieniach jej twórców, biogramach jej członków i opracowaniach ich działalności naukowej. Szkoła opierała się na wskazaniach Zygmunta Janiszewskiego (1888–1920), por. jego artykuł *O potrzebach matematyki w Polsce* (sekcja 6.2D poniżej), i miała dwie gałęzie: warszawską i lwowską. Założycielami warszawskiej byli Zygmunt J a n i s z e w s k i (1888–1920), Stefan M a z u r k i e w i c z (1888–1945) i Wacław S i e r p i ń s k i (1882–1969), lwowskiej Hugo S t e i n h a u s (1887–1972) i Stefan B a n a c h (1892–1945). Najważniejsze okazały się dwa wskazania Janiszewskiego: skupienie młodych i twórczych matematyków na jednej, niedawno powstałej dyscyplinie matematycznej (w Warszawie była to „teoria mnogości i jej zastosowania", wśród których była teoria funkcji rzeczywistych, topologia mnogościowa i logika matematyczna, we Lwowie natomiast „teoria operacji", czyli analiza funkcjonalna) oraz utworzenie czasopisma, wyłącznie tej dyscyplinie poświęconego (w Warszawie były to „Fundamenta Mathematicae", we Lwowie „Studia Mathematica"). Ważny był też etos: otwarta i życzliwa współpraca, por. artykuły E. M a r c z e w s k i e g o (sekcja 6.2D).

W cieniu Szkoły pozostawała „druga Warszawa", nie związana z uniwersytetem warszawskim, oraz Kraków, Wilno i Poznań. „Druga Warszawa", to przede wszystkim Aleksander R a j c h m a n (1890–1940) i jego uczniowie, a także teoretycy liczb Arnold W a l f i s z (1892–1962) i Salomon L u b e l s k i (1902–1941), którzy założyli „Acta Arithmetica". Kraków szedł za Stanisławem Z a r e m b ą (1863–1942) i koncentrował się na analizie matematycznej, co miało dać świetne wyniki później. W Wilnie rozbłysły wielkie talenty Antoniego Z y g m u n d a (1900–1992) i Józefa M a r c i n k i e w i c z a (1910–1941). W Poznaniu rozwijał działalność przybyły tu ze Lwowa Zdzisław K r y g o w s k i (1872–1955), a pod koniec lat trzydziestych zaproszono tam do objęcia katedr Władysława O r l i c z a (1903–1990) ze Lwowa i Józefa M a r c i n k i e w i c z a z Wilna.

Mało znany, a przeto i niedoceniony jest przedwojenny dorobek zastosowań matematyki, w szczególności złamanie szyfrów sowieckich w czasie wojny 1920 r., złamanie niemieckiej Enigmy w latach trzydziestych, metoda krakowianowa Tadeusza B a n a c h i e w i c z a (1882–1954) i metoda Stefana K a c z -

marza (1895–1940) rozwiązywania układów równań liniowych o wielkiej liczbie zmiennych.

O wielu sprawach można czytać w różnych artykułach, a w przypadku szkoły warszawskiej i ośrodka krakowskiego także w obszerniejszych opracowaniach, brak jednak dotąd syntetycznego opracowania polskiej szkoły matematycznej w całości. Artykuły, wspomnienia i opracowania obce tej luki nie zapełnią.

6.1. PERSONALIA

W sekcji 9.31 przytoczone są opracowania dotyczące matematyków, których życie dobiegło końca przed rokiem 1939: L. Böttcher, C. Burstin, L. Lichtenstein, F.K. Mertens, J. Puzyna, C. Russjan, J. Sleszyński, J.K. Sochocki. Za wyjątkiem C. Burstina, pozostali zmarli śmiercią naturalną.

6.2. GENERALIA

A. Instytucje naukowe i szkoły matematyczne

A. Alexiewicz, F. Barański, J. Koroński: *Koło Matematyczno-Fizyczne Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.* W: X SHM (1997), s. 9–42.

S. Domoradzki, S. Pawlikowska-Brożek: *Uniwersytet Wileński.* „WM" 35 (1999), s. 125–139 (polemika: W. Więsław: *Uniwersytet Wileński. Addenda et corrigenda.* „WM" 36 (2000), s. 194–201).

S. Domoradzki, S. Pawlikowska-Brożek: *Vilnius between the wars.* „Math. Intelligencer" 22.4 (2000), s. 47–50.

J.-P. Kahane: *Aperçu sur l'influence de l'école mathématique polonaise 1918–1939.* Centre Scientifique de l'Académie Polonaise des Sciences à Paris, 1992; przekład polski: *Próba oceny wpływu polskiej szkoły matematycznej lat 1918–1939.* „WM" 31 (1995), s. 163–175.

K. Kuratowski: *Polskie Towarzystwo Matematyczne w okresie międzywojennym.* „NP" 17.6 (84) (1969), s. 65–69.

F. Leja: *Powstanie Polskiego Towarzystwa Matematycznego.* „WM" 12.1 (1969), s. 3–8.

A. Marciniak: *Tradycje lwowskiej Szkoły Matematycznej w badaniach Profesora Władysława Orlicza.* „Biuletyn Archiwum PAN", nr 43 (2002), s. 140–151.

J. Mioduszewski: *Warszawskie seminarium z topologii 1929–1939.* W: XVIII SHM (2005), s. 137–151.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Matematyka w szkołach wyższych Lwowa i Warszawy w latach 1851–1939*. W: IX SHM (1995), s. 43–60.

W. Orlicz: *Lwowska szkoła matematyczna w okresie międzywojennym*. „WM" 23.2 (1981), s. 222–231.

Władysław Orlicz (1903–1990) – Twórca Poznańskiej Szkoły Matematycznej. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2002.

J. Słupecki: *Warszawska szkoła logiczna*. „WM" 15 (1972), s. 65–72.

The Scottish Book. Mathematics from the Scottish Café. Red. R.D. Mauldin. Boston 1981 Birkhäuser, s. 268.

J. Woleński: *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*. Warszawa: PWN, 1985, s. 348.

J. Woleński: *Tajemnica warszawskiej szkoły logicznej*. „WM" 26 (1985), s. 133–153.

J. Woleński: *Geneza warszawskiej szkoły logicznej*. W: III SHM (1992), s. 26–34.

B. Piśmiennictwo matematyczne

A. Derkowska: *Pierwsze polskie czasopisma matematyczne o zasięgu międzynarodowym*. W: III SHM (1992), s. 75–83.

S. Domoradzki: *„Wiadomości Matematyczne" w latach 1897–1939. 100-lecie czasopisma*. W: XI SHM (1998), s. 211–235.

W. Dubiel: *Polskie czasopisma matematyczno-dydaktyczne i ich funkcje (1911–1939)*. „KHNiT" 28.4 (1989), s. 33–48.

W. Dubiel: *Polskie czasopisma poświęcone matematyce i jej nauczaniu 1911–1939*. Lublin 1990 Wydawnictwo UMCS, s. 109.

R. Duda: *„Fundamenta Mathematicae", „Studia Mathematica", „Acta Arithmetica" – pierwsze trzy specjalistyczne czasopisma matematyczne*. W: VIII SHM (1996), s. 47–80.

R. Duda: *„Fundamenta Mathematicae" and the Warsaw school of mathematics*. W: *L'Europe mathématique – Mythes, histoires, identités / Mathematical Europe – Myth, History, Identity*. Red. C. Goldstein, J. Gray i J. Ritter. Paris 1996 Editions de la Maison des sciences des l'homme, 1996, s. 479–490.

R. Duda: *Stulecie Wiadomości Matematycznych*. „WM" 33 (1997), s. 111–135.

Sister Mary Grace Kuzawa: *„Fundamenta Mathematicae" – an examination of its founding and significance*. „Amer. Math. Monthly" 77 (1970), s. 485–492.

H. Lebesgue: *propos d'une nouvelle revue mathématique Fundamenta Mathematicae*. „Bull. Soc. Math. France" 46 (1922), s. 35–46.

M. Przeniosło: *„Fundamenta Mathematicae" – pierwsze polskie czasopismo matematyczne o wąskiej specjalizacji (1920–1939)*. „Nauka" 2006, nr 2, s. 167–184.

C. Historia matematyki

P.J. Campbell: *The origins of Zorn's lemma*. „Hist. Math." 5 (1978), s. 77–89.

K. C i e s i e l s k i , Z. P o g o d a : *Topologia polska w pierwszych dziesięcioleciach* XX wieku. W: III SHM (1992), s. 163–172.

R. D u d a : *Początki topologii w Polsce.* W: *Recepcja*, s. 101–137.

R. D u d a : *On the origins of Functional Analysis and the Lvov School. „Commentationes Mathematicae", Thomus specialis in honorem Iuliani Musielak*, 2004, s. 5–45.

R. D u d a : *On the Warsaw interactions of logic and mathematics in the years 1919–1939.* „Annals of Pure and Applied logic" 127 (2004), s. 289–301.

R. D u d a : *The discovery of Banach spaces.* W: *European Mathematics in the Last Centuries*, Red. W. W i ę s ł a w. Conference held at Będlewo 26–30 April 2004. Stefan Banach International Mathematical Center and Institute of Mathematics of Wrocław University. 2005, s. 37–46.

R. D u d a : *Osiągnięcia i znaczenie lwowskiej szkoły matematycznej.* Prace Komisji Historii Nauki PAU (w druku).

R. D u d a : *Od twierdzenia Baire'a o kategorii do przestrzeni polskich.* W: XXI SHM (2008), s. 163–187.

H.-J. G i r l i c h : *Łomnicki-Steinhaus-Kolmogorov: steps to a modern probability theory.* W: *European Mathematics in the Last Centuries.* Red. W. W i ę s ł a w . Conference held at Będlewo 26–30 April 2004. Stefan Banach International Mathematical Center and Institute of Mathematics of Wrocław University. 2005, s. 47–56.

S. G o ł ą b : *Międzynarodowa konferencja naukowa zastosowań rachunku tensorowego w Moskwie w 1934 r.* „KHNiT" 19.4 (1974), s. 743–746.

P. H o l g a t e : *Independent functions: Probability and Analysis in Poland between the wars.* „Biometrika" 84 (1997), s. 161–173.

J. M i o d u s z e w s k i : *Dwie Warszawy – zbiory dwuspójne: historia niedokończona.* W: XX SHM (2007), s. 63–81.

G. N o w i k : *Zanim rozwiązano „Enigmę" – złamano „Rewolucję". Polski radiowywiad podczas wojny z bolszewicką Rosją 1919–1920.* Warszawa 2005 Oficyna Wydawnicza Rytm.

Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k , D. W ę g l o w s k a , Z. W ę g l o w s k i : *Pewne priorytety w rachunku prawdopodobieństwa.* W: VIII SHM (1996), s. 175–183.

A. P e ł c z y ń s k i , Z. S e m a d e n i : *Rozwój analizy funkcjonalnej w Polsce.* „WM" 21.1 (1969), s. 83–108.

Z. P o g o d a : *Początki geometrii różniczkowej w Polsce.* W: XX SHM (2007), s. 115–129.

Polish Logic: 1920–1939. Red. S. M c C a l l . Oxford 1967 (rec.: W.A. P o g o r z e l s k i , „J. Symb. Logic" 35 (1970), s. 442–446).

M. R e j e w s k i : *Jak matematycy polscy rozszyfrowali Enigmę.* „WM" 23.1 (1980), s. 1–28.

B. Średniawa: *Spór o podstawy teorii względności między polskimi matematykami, fizykami i astronomami w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku.* W: VIII SHM (1996), s. 249–259.

T. Świątkowski: *Czy tylko przyczynki? Nurt mnogościowy w teorii funkcji rzeczywistych.* W: III SHM (1992), s. 111–120.

A. Turowicz: *W sprawie dowodu twierdzenia Weierstrassa-Stone'a.* „WM" 31 (1995), s. 149–150.

S. Wagon: *The Banach-Tarski Paradox.* Cambridge University Press, 1985.

J. Woleński: *Powstanie logiki matematycznej w Polsce.* W: *Recepcja*, s. 63–85.

J. Woleński: *Filozoficzna Szkoła Lwowsko-Warszawska.* Warszawa 1985 PWN; wersja angielska: *Logic and Philosophy in the Lvov-Warsaw School.* Dordrecht-Boston-London: Kluwer, 1988 Synthèse Library.

D. Inne

R. Duda: *Etos polskich środowisk matematycznych.* W: *Etyka zawodowa ludzi nauki.* Red. J. Gościkowski, K. Pigoń. Komitet Naukoznawstwa PAN. Wrocław 1994 Ossolineum, s. 47–56.

R. Duda: *Dekalog matematyczny po latach.* W: *Etyka w środowisku akademickim.* Red. J. Zieliński, L. Tyszkiewicz. Komitet Etyki w Nauce PAN. Warszawa 1994, s. 83–89.

Z. Janiszewski: *Stan i potrzeby matematyki w Polsce.* W: „NP" 1 (1918) Warszawa 1917, s. 11–18; przedruk: „WM" 7 (1963), s. 3–8; przekład angielski: *The needs of mathematics in Poland.* W: Sister M.G. Kuzawa: *Modern mathematics* ... ([3.4] w sekcji 3.1), s. 112–118.

E. Marczewski: *Uwagi o środowisku naukowym. Z doświadczeń polskiej szkoły matematycznej, w szczególności ośrodka wrocławskiego.* „Życie Nauki" 4 (1951), s. 352–370.

E. Marczewski: *Dziesięć przykazań.* W: *Kierowanie pracą zespołową w nauce.* Red. A. Matejko. Warszawa 1967 PWN, s. 172–177; przedruk: „WM" 22.2 (1980), s. 197–202.

7. POLSKA W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ (STRATY WOJENNE)

Od najazdu na Polskę w 1939 r. zaczęła się II wojna światowa. Po kampanii wrześniowej kraj został podzielony między hitlerowskie Niemcy i bolszewicki Związek Sowiecki. Niemcy byli brutalni, zamknęli całe szkolnictwo ponadpodstawowe, w tym oczywiście szkoły wyższe, a krakowską profesurę podstępnie uwięzili i wywieźli do obozu koncentracyjnego („*Sonderaktion Krakau*"). Sowieci byli bardziej wyrafinowani, ale żaden z okupantów nie taił, że kultury polskiej nie będzie tolerował. Po 1941 r. cały kraj znalazł się w rękach

niemieckich i hekatomba nabrała rozmachu. Ogromne były straty materialne, ale najgorsze były straty ludzkie: zniszczone zostały biblioteki i archiwa (m.in. spłonęło bogate archiwum prywatne W. Sierpińskiego) i zginęła połowa aktywnych matematyków, a polskie ośrodki naukowe we Lwowie i Wilnie przestały istnieć.

Częściowe materiały, jakie się ukazały o zagładzie polskiej kultury i nauki z rąk niemieckich, w tym matematyki, wykrzywiają obraz przez przemilczanie udziału drugiej, sowieckiej strony. Za czasów PRL decydowały o tym względy cenzuralne (np. o Lwowie nie wolno było pisać w ogóle), a i dzisiaj jeszcze pewną rolę odgrywają względy polityczne (niezręcznie wypominać wrogie zachowanie części Litwinów i Ukraińców).

Matematyka polska okresu wojennego czeka zatem jeszcze na opracowanie, a w szczególności czekają takie tematy, jak: ostateczna weryfikacja strat materialnych i osobowych, udział matematyków polskich w podziemnym nauczaniu (podziemne uniwersytety w Warszawie, Wilnie, Lwowie i Krakowie, podziemne szkolnictwo średnie), wojenna twórczość matematyczna.

7.1. PERSONALIA

W sekcji 9.31 są przytoczone opracowania dotyczące matematyków, którzy zmarli lub zginęli w latach 1939–1945: H. Auerbach, S. Banach, K. Bartel, L. Chwistek, S. Dickstein, A.M. Hoborski, J. Hosiasson-Lindenbaumowa, S. Kaczmarz, H. Lauer, S. Leśniewski, A. Łomnicki, J. Marcinkiewicz, S. Mazurkiewicz, A.B. Przeborski, A. Rajchman, S. Ruziewicz, S. Saks, J.P. Schauder, E. Stamm, W. Wilkosz, S. Zaremba. Z tej listy tylko nieliczni zmarli naturalną śmiercią, natomiast znaczna większość zginęła bądź z wojennego wyczerpania bądź śmiercią gwałtowną. Są na tej liście ofiary Kampanii Wrześniowej (S. Kaczmarz), mordu katyńskiego (J. Marcinkiewicz), mordu na Wzgórzach Wuleckich we Lwowie (K. Bartel, A. Łomnicki, S. Ruziewicz), niemieckich obozów koncentracyjnych (A.M. Hoborski), terroru niemieckiego (A. Auerbach, J. Hosiasson-Lindenbaumowa, A. Rajchman, S. Saks, P.J. Schauder). Wiele ofiar II wojny światowej ze środowiska matematycznego nie doczekało się dotychczas opracowań.

W sekcji 10.11 są przytoczone edycje dzieł S. Banacha, J. Marcinkiewicza, S. Mazurkiewicza i J.P. Schaudera.

7.2. GENERALIA

S. Kalbarczyk: *Polscy pracownicy nauki. Ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej. Zamordowani-więzieni-deportowani.* Warszawa 2001 Wydawnictwo Neriton, s. 295 (rec.: R. Duda, „WM" 40 (2004), s. 282–285).

Kaźń profesorów lwowskich, lipiec 1941. Studia oraz relacje i dokumenty. Oprac. Z. Albert. Wrocław 1989.

Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939–1945. Red. I. Stasiewicz-Jasiukowa. Wyd. III. Polska Akademia Nauk. Warszawa 1992, s. 158 (rec.: Z. Domosławski, „KHNiT" 37.3 (1992), s. 144–145).

T. Manteuffel: *Uniwersytet Warszawski w latach wojny i okupacji. Kronika 1939/40 – 1944/45.* Warszawa 1948.

S. Michalski: *Tajne nauczanie w Wielkopolsce w okresie okupacji hitlerowskiej.* Poznań 1968 (rec.: Z. Brocki, „KHNiT" 14.4 (1969), s. 748–749).

Z. Olesiak: *O lwowskim środowisku matematycznym podczas wojny.* „KHNiT" 46.2 (2001), s. 35–63.

B. Olszewicz: *Lista strat kultury polskiej (1 IX 1939–1 III 1946).* Warszawa 1947.

W. Piotrowski: *Jeszcze o osobowych stratach wśród matematyków.* „KHNiT" 29.3–4 (1984), s. 653–660 (polemika: R. Duda, „KHNiT" 30.3 (1985), s. 835).

W. Sierpiński: *Matematyka polska w czasie wojny i po wojnie.* „NP" 25 (1947), s. 90–97.

K. Tatarkiewicz: *Co wiemy o wojennych dziejach matematyki warszawskiej (1939–1945).* W: XVII SHM (2004), s. 143–156.

J. Tucholski: *Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista strat.* Warszawa 1991 PAX.

Uniwersytet Ziem Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945. Pokłosie wspomnień. Poznań 1972.

W. Walczak: *Szkolnictwo wyższe i nauka polska w latach wojny i okupacji.* Wrocław 1978 Ossolineum (por. W. Piotrowski: *Parę uwag, nieco spóźnionych, o pewnej książce*, „KHNiT" 27.1 (1982), s. 185–187).

W. Wrzesiński: *Kaźń profesorów lwowskich.* Wrocław 1994 Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

8. POLSKA PO 1945 R.

Po 1945 r. odrodziły się uczelnie Krakowa, Poznania i Warszawy, zaś na miejsce utraconych uniwersytetów we Lwowie i Wilnie powstały nowe uniwersytety w Lublinie, Łodzi, Wrocławiu i Toruniu. Odrodziło się PTM, a także przedwojenne czasopiśmiennictwo (to trwało dłużej, bo do 1958 r.), ale powsta-

wały też nowe czasopisma. Realizując przedwojenną ideę, pochodzącą jeszcze od Z. Janiszewskiego i kultywowaną w latach międzywojennych, powołano do życia Państwowy Instytut Matematyczny, a w nim centralną bibliotekę matematyczną. Rozwinięcie szkolnictwa wszystkich szczebli, w tym tworzenie wielu nowych szkół wyższych, przyniosło ogromny wzrost liczby posad akademickich dla matematyków. Z samej swojej natury mało podatna na nacisk ideologiczne, zyskała matematyka polska warunki odrodzenia i rozwoju.

Były blaski, ale były i cienie. „Klasowy" charakter nowego państwa wyraził się w utrudnianiu lub wręcz uniemożliwianiu dostępu na studia osobom „klasowo obcym". Powstanie PIM (po powołaniu PAN przekształconego w Instytut Matematyczny PAN), jako centralnej instytucji kierującej polityką naukową państwa, stwarzało pewne szanse, ale rodziło także napięcia. Wiadomo, na przykład, że na forum Rady Naukowej Instytutu toczył się spór o to, czy preferować dyscypliny, w których przed wojną zyskaliśmy uznanie, czy też kierować młodych na kierunki w Polsce dotąd nieuprawiane (pewnym odbiciem tych spraw jest polemika między S. Balcerzykiem i A. Birulą-Białynickim a K. Siekluckim w „WM", p. 8.2D). Podporządkowanie wszystkiego państwu przyniosło likwidację dotychczas niezależnych instytucji naukowych, jak PAU i TNW (formalnie wchłoniętych przez PAN) czy Kasa Mianowskiego (zlikwidowana), odebranie PTM niektórych prerogatyw (reprezentowanie matematyki polskiej za granicą, koordynacja wydawnictw matematycznych itp.), utworzenie kontrolowanego przez państwo centralnego wydawnictwa naukowego (PWN) itp. Dla wielu warunki te były tak nieznośne, że pojawił się silny trend emigracyjny, swoisty drenaż mózgów.

Mimo te wszystkie trudności matematyka polska się odrodziła, a wysoka jej ocena w świecie sprawiła, że powierzono Polsce organizację Międzynarodowego Kongresu Matematyków w 1982 r. W grudniu 1981 r. został jednak wprowadzony w Polsce stan wojenny i przez cały rok 1982 trwały formalne i zakulisowe rozmowy, czy organizację Kongresu, z konieczności przesuniętą na rok 1983, przeprowadzić w Polsce czy przenieść do innego kraju. Ostatecznie odbył się on w Warszawie, ale wielu matematyków polskich i obcych zbojkotowało Kongres, a prawie wszyscy z zaproszonych do wygłoszenia odczytów plenarnych dedykowali je któremuś z tych matematyków polskich, który w stanie wojennym był internowany, uwięziony lub się ukrywał.

Radykalna zmiana warunków politycznych w 1989 r. odbiła się także na matematyce polskiej, a pierwszym jej przejawem było odrodzenie PAU, TNW i Kasy Mianowskiego, w których matematyka jest reprezentowana. Pozostał IM PAN, ale zszedł do roli jednego z wielu instytutów matematycznych, nie przejawiając aspiracji do przewodzenia życiu matematycznemu w Polsce. Centralna w nim pozostała jedynie biblioteka.

8.1. PERSONALIA

W sekcji 9.31 są przytoczone opracowania dotyczące około 120 matematyków, którzy zmarli po 1945 r. Zbyt wielu, by ich przytaczać tu z nazwiska, a nadto w sekcji 9.32 i słownikach PSB, SBMP, BUP, UP można znaleźć dalsze. Pod względem ilościowym stan biografistyki można by więc uznać za zadowalający, opracowania są jednak niejednolite i nierównej jakości. Jest to więc raczej materiał, który czeka na swoje opracowanie.

W sekcji 10.12 są przytoczone dzieła zbiorowe 17 matematyków czynnych w XX w., z których 15 zmarło po 1945 r.

8.2. GENERALIA

A. Instytucje naukowe, szkoły i ośrodki matematyczne

P.S. Aleksandrow: *O współpracy polskiej i radzieckiej szkoły matematycznej.* „NP" 6 (1962), s. 51–56.

P.S. Aleksandrow: *O pewnych przejawach współpracy polskiej i radzieckiej szkoły matematycznej w dziedzinie topologii i teorii mnogości.* „WM" 6.2 (1963), s. 175–180.

S. Balcerzyk: *50 lat seminarium algebraicznego w Toruniu.* „WM" 41 (2005), s. 107–117.

W. Bartol: *Warszawska szkoła teorii mnogości i jej zastosowań.* W: IX SHM (1999), s. 181–192.

B. Bojarski: *Stan i kierunki rozwoju nauk matematycznych w Polsce.* „NP" 33.4 (221) (1985), s. 5–15.

K. Borsuk: *O matematyce polskiej.* W: *Wkład Polaków do nauki. Nauki ścisłe.* Red. J. Hurwic. Biblioteka Problemów 101. Warszawa 1967 PWN, s. 403–411.

K. Borsuk, T. Iwiński: *O matematyce polskiej ze szczególnym uwzględnieniem ośrodka warszawskiego.* „NP" 30.1–2 (199–200) (1982), s. 191–199.

R. Duda: *Polska szkoła matematyczna.* W: WE PWN, tom 21, s. 557.

R. Duda: *Początki matematyki w powojennym Wrocławiu.* „Przegląd Uniwersytecki", 2005, nr 7, s. 22–26.

R. Duda: *Ślązacy z wyboru. Pionierzy matematyki w powojennym Wrocławiu.* W: *Śląska republika uczonych*, tom 2. Red. M. Hałub, A. Mańko-Matysiak. Wrocław 2006 Oficyna Wydawnicza Atut, s. 450–470.

R. Duda, A. Weron: *Wrocławska Szkoła Matematyczna.* „WM" 42 (2006), s. 73–101.

S. Gołąb: *Zarys dziejów matematyki w Uniwersytecie Jagiellońskim.* W: *Studia z dziejów katedr Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego.* Red. S. Gołąb. Kraków 1964, s. 75–86.

S. Gołąb: *Matematyka polska na tle matematyki światowej (Próba analizy porównawczej).* „SiM", seria C, zeszyt 19, 1974, s. 131–161.

D. Hupałowska: *Prace matematyczne środowiska warszawskiego w latach 1918–1951.* W: SiM, seria II, zeszyt 2 (1988), s. 3–11.

T. Iwiński: *Ponad pół wieku działalności matematyków polskich. Zarys działalności Polskiego Towarzystwa Matematycznego 1919–1973.* Warszawa 1975 PWN, s. 219 (rec.: S. Hartman, „WM" 21.1 (1978), s. 91–92).

Z. Jakubowski: *Wybrane zagadnienia teorii funkcji jednolistnych z uwzględnieniem wyników matematyków łódzkich.* W: VI SHM (1993), s. 165–177.

Z.J. Jakubowski: *O sześćdziesięcioleciu Łódzkiego Ośrodka Matematycznego.* W: XIX SHM (2006), s. 157–177.

Komitet Matematyki PAN: *Stan badań matematycznych w Polsce.* „Nauka" 1995, nr 4, s. 81–91.

J. Korośki: *Sto lat Koła Matematyków Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego im. Prof. S. Zaremby.* W: VIII SHM (1996), s. 93–121.

J. Krzyż: *Selected results in complex analysis obtained in Lublin (1955–1991).* W: VI SHM (1993), s. 151–160.

K. Kuratowski: *10 lat Instytutu Matematycznego.* „WM" 3.3 (1960), s. 199–216.

K. Kuratowski: *Mathematics in Poland Today.* W: *Canadian Mathematical Congress.* Toronto, 1963.

K. Kuratowski: *Pół wieku matematyki polskiej 1920-1970*

K. Kuratowski: *The Past and the Present of the Polish School of Mathematics.* „KHNiT", 25.4 (1980), s. 687–706; przedruki w: *The Founders of Polish Schools and Scientific Models Write About Their Work.* Red. I. Stasiewicz-Jasiukowa. Wrocław-Warszawa 1989 Ossolineum and the Polish Academy of Sciences, 1989, s. 47–80; *Z dziejów humanistycznych i matematycznych szkół naukowych.* Warszawa 1993 Komitet Historii Nauki i Techniki PAN, s. 67–94.

K. Kuratowski, A. Mostowski: *VIII Zjazd Matematyków Polskich.* „NP" 2.1 (5) (1954), s. 147–151.

E. Marczewski: *Początki matematyki wrocławskiej.* „WM" 12.1 (1969), s. 63–76.

W. Narkiewicz: *Środowisko matematyków wrocławskich.* W: *XXX lat Wydziału Podstawowych Problemów Techniki.* Wrocław 2008, s. 83–91.

C. Olech: *Dwadzieścia pięć lat działalności Instytutu Matematycznego PAN.* „WM" 18 (1974), s. 159–171.

C. Olech: *30 lat Instytutu Matematycznego PAN.* „NP" 27.2 (164) (1979), s. 53–63.

C. Olech: *Międzynarodowy Kongres Matematyków w Warszawie w 1983 r.* „NP" 32.4 (214) (1984), s. 39–48.

W. Orlicz: *Matematyka w ośrodku poznańskim*. W: *Nauka w Wielkopolsce*, 1973, s. 199–230.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Matematyka polska 1918–1951*. SiM, seria II, zeszyt 2 (1988), s. 13–59.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Mathematical life in Poland*. W: *L'Europe mathématique. Mythes, histoires, identités / Mathematical Europe. Myth, history, identity*. Red. C. Goldstine, J. Gray, J. Ritter. Paris, 1996, s. 290–301.

W. Rolbiecki: *Towarzystwa Naukowe w Polsce*. Warszawa 1972 (rec.: E. Geblewicz, „KHNiT" 18.1 (1973), s. 150–153).

J. Siciak: *Kilka uwag do dziejów analizy zespolonej w Krakowie*. W: VI SHM (1993), s. 129–136.

W. Sierpiński: *O polskiej szkole matematycznej*. „Problemy" 1963, nr 3 (204), s. 146–155.

W. Sierpiński: *Polish School of Mathematics*. „Polish Perspectives" 6 (1963).

W. Sierpiński: *O polskiej szkole matematycznej*. W: *Wkład Polaków do nauki. Nauki Ścisłe*. Red. J. Hurwic. Biblioteka Problemów 101. Warszawa 1967 PWN, s. 413–434.

R. Sikorski: *Polskie Towarzystwo Matematyczne w 25-leciu Polski Ludowej*. „NP" 17.6 (84) (1969), s. 70–78.

D. Simson: *Początki toruńskiej algebry*. „WM" 35 (1999), s. 1–9 oraz (uzupełnienie) „WM" 36 (2000), s. 193–194.

K. Skórnik: *Początki akademickiego ośrodka matematycznego na Górnym Śląsku*. W: XX SHM (2007), s. 139–160.

W. Szlenk: *Warszawska grupa układów dynamicznych ma już 25 lat*. „WM" 28.2 (1990), s. 149–152.

W. Ślebodziński: *Polskie Towarzystwo Matematyczne*. „NP" 12.3 (51) (1964), s. 139–148.

W. Ślebodziński: *Polskie Towarzystwo Matematyczne w latach 1919–1963*. „WM" 8 (1965), s. 85–107.

K. Urbanik: *Ćwierćwiecze badań naukowych w Instytucie Matematycznym PAN*. „WM" 18 (1974), s. 171–183.

Tom „NP" 22.3 (111) (1974) zawiera omówienie jubileuszu „Na 25-lecie Instytutu Matematycznego PAN", s. 76–96, w tym artykuły: C. Olech: *Instytut Matematyczny PAN – 25 lat działalności*, s. 78–87; K. Urbanik: *Ćwierćwiecze badań naukowych w Instytucie Matematycznym PAN*, s. 88–96.

B. Piśmiennictwo matematyczne

K. Kuratowski: *Pięćdziesiąt tomów „Fundamenta Mathematicae". Wspomnienia i uwagi.* „WM" 7.1 (1963), s. 9–17.

K. Kuratowski: *Sto tomów „Fundamenta Mathematicae".* „NP" 27.2 (164) (1979), s. 65–68.

K. Opałek: *Jedenaście roczników „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki".* „KHNiT" 13.3 (1968), s. 623–636.

Z. Pogoda: *Historia matematyki w „Matematyce".* W: XII SHM, s. 275–278.

A. Schinzel: *50 tomów Acta Arithmetica.* „WM" 28.1 (1988), s. 81–83.

A. Schinzel: *Sto tomów Acta Arithmetica.* „WM" 38 (2002), s. 189–192.

B. Średniawa, Z. Pawlikowska-Brożek: *Polskie podręczniki historii matematyki i astronomii.* „Analecta" 14.1–2 (2005), s. 99–125.

R. Torchalski: *Recenzja „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej"* [w tym zeszytów 14 i 15 serii C], „KHNiT" 17.1 (1972), s. 155–158.

C. Historia matematyki

P. Borowik, D. Jelonek: *Skończenie wartościowa logika polska w latach 1851–1950.* W: IX SHM (1995), s. 221–235.

K. Borsuk: *Polskie badania w zakresie topologii.* W: *Wiek XX*, , s. 65–81.

Z. Charzyński, L. Kaczmarek: *Teoria funkcji analitycznych. Wiek XX*, s. 165–185.

R. Duda: *Życie matematyczne w Polsce w latach 1851–1950.* W: IX SHM (1995), s. 7–24.

S. Hartman: *Osiągnięcia naukowe XX-lecia w zakresie matematyki.* „WM" 8 (1965), s. 1–21.

M. Kucharzewski: *Rozwój polskich badań z zakresu teorii równań funkcyjnych i obiektów geometrycznych.* W: *Wiek XX*, s. 187–209.

W. Orlicz: *Osiągnięcia polskiej matematyki w zakresie analizy funkcjonalnej.* W: *Wiek XX*, s. 129–151.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Dzieje nauk matematycznych.* W: *Wiek XX*, s. 7–28.

A. Pelczar: *Polska historia równań różniczkowych.* W: *Recepcja*, s. 157–194.

A. Pelczar: *Wybrane karty z polskiej historii równań różniczkowych.* Prace Komisji Historii Nauki PAU, tom 1, 1999, s. 23–38.

A. Pelczar: *Równania różniczkowe w Polsce. Zarys historii do połowy lat siedemdziesiątych XX wieku.* „WM" 37 (2001), s. 63–188 oraz (*Corrigenda et addenda*) „WM" 38 (2002), s. 223–224.

A. Pełczyński, Z. Semadeni: *Rozwój analizy funkcjonalnej w Polsce.* „WM" 21.1 (1969), s. 83–108.

A. Pietsch: *History of Banach Spaces and Linear Operators.* Basel-Boston-Berlin 2007 Birkhäuser, s. 829.

D. Przeworska-Rolewicz: *O seminarium I.M. Gelfanda i jego wpływie na rozwój analizy funkcjonalnej w Polsce*. W: XII SHM (1999), s. 193–202.

W. Roter: *Geometria różniczkowa w Polsce do roku 1950*. W: IX SHM (1995), s. 93–114.

A. Schinzel: *Teoria liczb w Polsce w latach 1851–1950*. „WM" 30.1 (1993), s. 19–50, oraz (poprawki i uzupełnienia) „WM" 43 (2007), s. 189–190.

A. Schinzel: *Teoria liczb w Polsce w latach 1851–1950*. W: IX SHM (1995), s. 61–67.

D. Simson: *Początkowy okres rozwoju polskiej algebry*. W: *Recepcja*, s. 139–155.

B. Szafirski: *O procesach losowych językiem deterministycznym: M. Krzyżański – A.N. Kołmogorow*. W: XII SHM (1999), s. 181–184.

B. Średniawa: *Recepcja szczególnej i ogólnej teorii względności w Polsce*. W: *Recepcja*, s. 223–243.

K. Tatarkiewicz: *Uwagi o historii dwóch wieków mechaniki w Polsce (1795–1995)*. W: IX SHM (1995), s. 115–160.

W. Więsław: *Algebra w Polsce w latach 1851–1950*. W: IX SHM (1995), s. 69–81.

W. Więsław: *Pierwsze polskie teksty z rachunku prawdopodobieństwa*. W: XIX SHM (2006), s. 101–108.

W. Więsław: *Algebra i teoria liczb w Polsce*. W: *Wiek XX*, s. 153–164.

W. Wilczyński: *Funkcje rzeczywiste w Polsce do roku 1950*. W: IX SHM (1995), s. 83–91.

J. Woleński: *Podstawy matematyki i logika w Polsce w latach 1851–1950*. W: IX SHM (1995), s. 193–220.

J. Woleński: *Powstanie logiki matematycznej w Polsce*. W: *Recepcja*, s. 63–85.

J. Woleński: *Filozoficzne problemy logiki*. W: *Wiek XX*, s. 29–34.

J. Woleński: *Logika matematyczna*. W: *Wiek XX*, s. 35–63.

R. Wójcicki i (współpraca) J. Zygmunt: *Logika polska okresu powojennego. Próba rzutu oka wstecz*. „Nauka" 2002, nr 4, s. 157–175.

M. Zakrzewski: *Teoria mnogości*. W: *Wiek XX*, s. 83–127.

J. Zygmunt: *Polish Logic*. W: *The Routledge Encyclopedia of Philosophy*. Vol. 7. London-New York 1998 Routledge, s. 492–500.

D. Inne

S. Balcerzyk, A. Białynicki-Birula: *O algebrze*. „WM" 12.1 (1971), s. 295–302.

A.S. Białynicki-Birula: *Bourbaki a sprawa polska*. „WM" 40 (2004), s. 145–152.

R. Duda: *Emigracja matematyków z ziem polskich*. „WM" 40 (2004), s. 175–211 oraz „WM" 42 (2006), s. 177–180 (uwagi: J. Florek: „M" 43 (2007), s. 190).

J. Dybiec: *Emigracja uczonych polskich w XIX i XX wieku*. W: XI SHM (1998), s. 9–27.

A. Gulisashvili: *Gustave Choquet rozmawia o swoim pobycie w Polsce po II wojnie światowej.* „WM" 39 (2003), s. 157–164.

A. Krzywicki, J. Mycielski, C. Ryll-Nardzewski, A. Sobiszewski, K. Urbanik: *Nagrody Jurzykowskiego w matematyce.* „WM" 36 (2000), s. 163–168.

Z. Nádenik: *Kontakty polsko-czeskie w matematyce do połowy XX stulecia.* W: IX SHM (1995), s. 301–320.

P. Schreiber: *O związkach Heinricha Scholza z logikami polskimi.* W: IX SHM (1995), s. 237–254.

K. Siekłucki: *O geometrii i topologii.* „WM" 15 (1972), s. 17–24.

D. Węglowska, Z. Węglowski: *Eduard Čech – współpraca matematyków polskich i czeskich.* W: XII SHM (1999), s. 185–192.

9. BIO- I BIBLIOGRAFISTYKA

Ta sekcja jest bardzo obszerna. Dla uzyskania lepszej przejrzystości została podzielona na cztery zasadnicze części: 9.1 – Słowniki biograficzne, które zawierają biogramy matematyków polskich, 9.2 – Książki polskich autorów poświęcone poszczególnym matematykom (nie tylko polskim), 9.3 – Artykuły poświęcone poszczególnym matematykom polskim, które jeszcze dzielą się na 9.31 – Artykuły poświęcone pojedynczym osobom i 9.32 – Artykuły, w których mówi się o wielu osobach, 9.4 – Bibliografie, których też ukazało się kilka. Z tych części najobszerniejsza jest podsekcja 9.31, która została uporządkowana według imiennej listy nazwisk, o których artykuły traktują. Skróty PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN przy nazwiskach oznaczają, że w wymienionych słownikach występują biogramy danego matematyka. Może się też pojawić tytuł dzieł zebranych (z odesłaniem do sekcji 10.11). Ze względu na występującą czasem dużą mnogość, opracowania odnoszące się do danej osoby zostały ograniczone do najważniejszych, z pominięciem mniej istotnych przyczynków lub powtórzeń (w subiektywnym odczuciu autora). Jeśli występują wspomnienia o danej osobie, to wskazuje się je (z odesłaniem do sekcji 10.22), podobnie omówienie jej korespondencji (z odesłaniem do sekcji 10.3). Zgodnie z ogólnym planem artykułu, przytacza się jedynie prace, które ukazały się po 1945 r., ale jeśli były i wcześniejsze, to zaznacza się tę okoliczność zwrotem „Po 1945".

Biografistyka ma w Polsce stare tradycje i jej dorobek w zakresie osób zajmujących się matematyką jest bogaty. Poważnym źródłem jest *Polski Słownik Biograficzny* (omówiony w sekcji 9.1 poniżej). Znalazło w nim miejsce wielu matematyków, z punktu widzenia dziejów matematyki ma on jednak dwie wady: nie opisuje dokładniej osiągnięć naukowych i ich znaczenia, a z powodu długiego cyklu (edycja zaczęła się w 1935 r. i po 70 latach doszła dopiero do litery „S") i układu alfabetycznego wielu znakomitych matematyków, którzy zmarli już po

tym, jak ich litera przeszła – nie mogło być w nim umieszczonych. Nie znaleźli się w nim Stefan Banach, Karol Borsuk, Samuel Eilenberg, Witold Hurewicz, Kazimierz Kuratowski, Stanisław Mazur, Władysław Orlicz i wielu innych.

Pionierską pracę wykonał zespół kierowany przez Zofię Pawlikowską-Brożek, który opracował wzorzec biogramu nieco inny niż w PSB i nie krępował się latami życia. Wyniki ukazały się najpierw w serii preprintów IM PAN, a następnie w formie książkowej jako *Słownik Biograficzny Matematyków Polskich* (omówiony w sekcji 9.1 poniżej). Mało staranna edycja tej książki sprawiła jednak, że jest tam wiele omyłek i niekonsekwencji, a nadto brak w zespole matematyków twórczych spowodował redukcję opisu wyników do mało znaczących ogólników, a w rezultacie także brak zróżnicowania ich znaczenia. Mimo te i inne jeszcze wady (np. nadmiar nazwisk nauczycielskich) pionierski charakter dzieła sprawia, że każdy zainteresowany żywotami polskich matematyków musi do niego sięgać.

Wartościową pozycją jest BUP (omówiony w sekcji 9.1 poniżej). Obejmuje wprawdzie tylko członków PAU, TNW i PAN, ale było wśród nich wielu wybitnych matematyków, a jego szczególna wartość polega na jego źródłowym charakterze: zawiera odpowiedzi na 20 pytań ważnych z punktu widzenia biografistyki oraz podaje źródła. Jej rozwinięciem jest pozycja UP (również omówiona w sekcji 9.1 poniżej).

Wiele wartościowych biogramów matematyków polskich ukazało się w takich czasopismach, jak „KHNiT", „WM", „Nauka Polska" (w tym ostatnim biogramy i dorobek członków PAN).

Niektórzy matematycy polscy doczekali się osobnych biografii. Należy do nich Stefan Banach, o którym ukazały się dwie książki po polsku i jedna po angielsku (p. sekcja 9.2 poniżej). Autor jednej z nich jest jednak dalekim od matematyki profesorem psychologii, wskutek czego ma ona charakter wysoce subiektywny, odbijający osobistą fascynację autora, ale niewiele mówiąca o osiąg- nięciach naukowych S. Banacha. Z kolei autor drugiej był dziennikarzem, rzetelnym w docieraniu do faktów, ale również mało kompetentnym matematycznie. Wersja anglojęzyczna ukazała się w Stanach Zjednoczonych i jest poprawioną przez pracującego tam matematyka W. Woyczyńskiego i A. Kostant drugą z polskich książek.

Znakiem nowych czasów są publikacje w Internecie. Bodaj pierwszym polskim matematykiem, który z tej możliwości skorzystał, był Lech Maligranda (Lulea, Szwecja). Na stronie http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies opublikował on biogramy paru matematyków polskich (O.M. Nikodym, W. Orlicz) i kilku obcych (T. Carleman, F. Carlsson, F.J. Duarte, Th.H. Grönwall, L.J. Rogers).

Gorzej niż z biografiami jest z bibliografiami. Nie ma kontynuacji dzieło Żebrawskiego [1.7], [1.8]. Są jedynie bibliografie niektórych matematyków, zwykle dołączane do omówień ich działalności. Są one jednak nierówne, wedle

różnych zasad opracowywane, a nadto nie wszyscy matematycy zostali omówieni, a i niektóre omówienia nie zawierają bibliografii.

9.1. SŁOWNIKI BIOGRAFICZNE

Historia Nauki Polskiej, tom VI (p. sekcja 3.2 powyżej).

PSB – *Polski Słownik Biograficzny*, wydawany od 1935 r., zawiera biogramy wielu wybitnych matematyków polskich.

SBMP – *Słownik Biograficzny Matematyków Polskich*. Red. S. Domoradzki, Z. Pawlikowska-Brożek, D. Węglowska. Tarnobrzeg 2003, s. 286 (recenzje i polemiki: W. Więsław, „WM" 40 (2004), s. 290–294; S. Domoradzki, Z. Pawlikowska-Brożek, *Odpowiedź na recenzję W. Więsława*, „WM" 40 (2004), s. 295–296; A. Pelczar, „WM" 41 (2005), s. 209–214). Słownik zawiera około 650 biogramów.

W. Krysicki: *Poczet wielkich matematyków*. Warszawa 1965 Nasza Księgarnia (rec.: Z. Opial, „WM" 9.2 (1967), s. 313–316); II wyd. 1975; III wyd. 1989, s. 343. *Poczet* (III wyd.) zawiera 122 biogramy, w tym 39 matematyków polskich. Ukazał się także w przekładzie na język rosyjski (1970–1981).

B. Lisiak: *Jezuici polscy a nauki ścisłe od XVI do XIX w. Słownik bio-bibliograficzny*. Kraków 2000.

BUP – A. Śródka, P. Szczawiński: *Biogramy Uczonych Polskich. Materiały o życiu i działalności członków AU w Krakowie, TNW, PAU, PAN*. Część III: *Nauki Ścisłe*. Wrocław 1986.

UP – A. Śródka: *Uczeni polscy XIX–XX stulecia*. 4 tomy i suplement. Warszawa 1994 wydawnictwo Aries. Tom I, *A–G*, s. 622; tom II, *H–Ł*, 1995, s. 582; tom III, *M–R*, 1997, s. 622; tom IV, *S–Ż*, 1998, s. 649; suplement, 2007, s. 95.

WE PWN – *Wielka Encyklopedia PWN*, 31 tomów, 2002–2005.

9.2. BIOGRAFIE KSIĄŻKOWE

M. Chamcówna: *Jan Śniadecki*. Wydawnictwa Jubileuszowe UJ. Tom 5. Kraków 1963.

S. Chandrasekhar, M. Kac, R. Smoluchowski: *Marian Smoluchowski. His Life and Scientific Work*. Warszawa 2000.

N.G. Cooper: *From cardinals to chaos. Reflections on the life and legacy of Stan Ulam*. Cambridge University Press, 1986.

A. Czerminski: *Światło Witelona*. Katowice 1964 (rec.: R. Palacz, „KHNiT", 11.1–2 (1966), s. 119–124).

J. Dianni: *Jan Brożek (Joannes Broscius), akademik krakowski (1585–1652).* Warszawa 1949 Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, s. 152.

A. Dick: *Franz Mertens.* Graz 1981.

E. Elter: *Adam Kochański T.J. Najwybitniejszy przedstawiciel Polski na europejskim terenie naukowym u schyłku XVII wieku.* Rzym 1954.

K. Estreicher: *Leon Chwistek. Biografia artysty.* Warszawa 1979.

O.A. Burdman Fejerman, B. Fejerman: *Alfred Tarski: Life and Logic.* Cambridge 2004 Cambridge University Press, s. 425.

B.J. Gawecki: *Wroński i o Wrońskim.* Warszawa 1958.

M. Gordon: *Leibniz.* Warszawa 1974.

Z. Jeżewska: *Leon Chwistek. Krótki zarys życia i twórczości.* Warszawa 1980.

R. Kałuża: *Stefan Banach*, Warszawa 1992 Wydawnictwo GZ (rec.: K. Cieselski, „WM" 30.1 (1998), s. 144–147).

R. Kałuża: *Stefan Banach.* Translated and edited by A. Kostant and W. Woyczyński. Boston-Basel-Berlin 1992 Birkhäuser, s. 137 (rec.: S. Axler: „Amer. Math. Monthly" 104 (1997), s. 577).

J. Kierul: *Izaak Newton. Bóg, światło i świat.* Wrocław 1996 Quadrivium, s. 284.

J. Kozielecki: *Banach – geniusz ze Lwowa.* Wydawnictwo Akademickie Żak, 1999.

R. Krauze-Błachowicz: *Leibniz.* Białystok 1992.

B. Lisiak: *Adam Adamandy Kochański (1631–1700). Studium z dziejów filozofii i nauki w Polsce XVII wieku.* Studia i Materiały do Dziejów Jezuitów Polskich 15. Kraków 2005 Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum" i Wydawnictwo WAM, s. 525.

J.J. Lopez Soria: *Polak z peruwiańskiego pomnika* [Edward Habich]. Warszawa 1986.

L. Łukomski: *Twórca filozofii absolutnej. Rzecz o Hoene-Wrońskim.* Kraków 1982.

Władysław Orlicz. Twórca Poznańskiej Szkoły Matematycznej. Red. J. Kąkol i Z. Palka. Materiały z Sesji Naukowej poświęconej pamięci Władysława Orlicza. Poznań 2002 Wydawnictwo Naukowe UAM, Matematyka nr 17.

C. Reid: *Neyman – From Life.* New York-Berlin, 1982.

Z.J. Ryn: *Ignacy Domeyko. Kalendarium życia.* Kraków 2006 PAU, UJ i AGH.

A. Schinzel: *Wacław Sierpiński. Współczesne życiorysy Polaków.* Warszawa 1976 Iskry, 1976, s. 51.

A. Sikora: *Hoene-Wroński.* Warszawa 1995 Wiedza Powszechna.

Stefan Banach. Niezwykłe życie i genialna matematyka. Materiały biograficzne, Red. E. Jakimowicz, A. Mironowicz. Gdańsk-Poznań 2007 Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego i Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 146

(jednocześnie ukazała się wersja angielska: *Stefan Banach. Remarkable Life, Brilliant Mathematics. Biographical Materials*, tamże, 2007, s. 133).

A. Teske: *Marian Smoluchowski. Życie i twórczość.* Warszawa 1955.

J. Woleński, E. Köhler: *Tarski and the Vienna Circle.* Dordrecht 1999.

9.3. ARTYKUŁY

9.31. Pojedyncze osoby

Abdank-Abakanowicz, Bruno (1852–1900) PSB, SBMP, WE PWN

Po 1945. K. Tatarkiewicz: *Z docenta milioner (Bruno Abdank-Abakanowicz).* W: XI SHM (1998), s. 133–141.

Alexiewicz, Andrzej (1917–1995) SBMP

J. Musielak, W. Wnuk: *Andrzej Alexiewicz (1917–1995).* „WM" 32 (1996), s. 153–163.

Serta mathematica Andreae Alexiewicz. Sesja naukowa poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Alexiewicza. Red. L. Drewnowski i Z. Palka. Poznań 1996 Wydawnictwo Naukowe UAM, s. 166.

Aronszajn, Nachman (1907–1980) SBMP

A. Krzywicki: *Nachman Aronszajn (1907–1980) i jego wybrane prace naukowe.* W: XII SHM (1999), s. 65–73.

P. Szeptycki: *Nachman Aronszajn (1907–1980).* „WM" 25.1 (1983), s. 89–99.

Auerbach, Herman (1901–1942) SBMP, WE PWN

A. Derkowska, M. Mikosz, A. Neugebauer: *Herman Auerbach (1901–1942).* „WM" 29.2 (1992), s. 225–231.

Axer, Aleksander (1880–1948) SBMP

W. Piotrowski: *Aleksander Axer (1880–1948) i Henryk Lauer (1990–1939).* „WM" 27.2 (1987), s. 232–234.

W. Więsław: *Aleksander Axer (1880–1948) – matematyk zapomniany.* W: XII SHM (1999), s. 25–29.

Baksalary, Jerzy (1944–2005)

T. Szulc: *Z żałobnej karty. Jerzy K. Baksalary (1944–2005).* „WM" 41 (2005), s. 189–205.

Banach, Stefan (1892–1945) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Oeuvres* (p. sekcja 10.12)

O Stefanie Banachu i jego osiągnięciach ukazało się kilka książek, w tym: E. Jakimowicz i A. Mironowicza (red.), J. Kałuży, J. Kozie-

leckiego (wszystkie trzy w sekcji 9.2 powyżej) oraz S. Wagona (sekcja 6.2D powyżej).

W 1960 r. odbyła się sesja poświęcona pamięci Stefana Banacha i tom „WM" 4.3 (1961) zawiera wypowiedziane tam osobiste refleksje S. Mazura, S.L. Sobolewa, H. Steinhausa, M.H. Stone'a, B. Szökelfalvi-Nagy'a (nie są one cytowane w niniejszej bibliografii).

R. Duda: *The discovery of Banach spaces.* W: *European Mathematics in the Last Centuries.* Red. W. Więsław. Conference held at Będlewo. Stefan Banach International Mathematical Center & Institute of Mathematics of Wrocław University, 2005, s. 37–46.

R.M. French: *The Banach-Tarski theorem.* „Math. Intelligencer" 10.4 (1988), s. 21–28.

E. Marczewski: *Sur l'oeuvre scientifique de Stefan Banach*, II. *Théorie des functions réelles et théorie de mesure.* „CM" 1 (1948), s. 93–102.

W. Orlicz: *Sur l'oeuvre scientifique de Stefan Banach*, I. *Théorie des opérations et théorie des séries orthogonales.* „CM" 1 (1948), s. 81–92.

H. Steinhaus: *Stefan Banach (1892–1945).* „NP" 8.4 (32) (1960), s. 150–159.

H. Steinhaus: *Stefan Banach.* W: *Wkład Polaków do nauki. Nauki ścisłe.* Red. J. Hurwic. Biblioteka Problemów 101. Warszawa 1967 Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 435–448.

S. Ulam: *Stefan Banach 1892–1945.* „Bull. Amer. Math. Soc." 52 (1946), s. 600–603, oraz „Amer. Math. Monthly" 52 (1946), s. 602.

Wspomnienia M. Albińskiego, F. Barańskiego, A. Dawidowicz, S.M. Nikolskiego, H. Steinhausa, K. Szałajki i A. Turowicza (sekcja 10.22).

Banachiewicz, Tadeusz (1882–1954) SBMP, BUP, UP, WE PWN

F. Barański, J. Koroński: *Krakowiany i inne idee matematyczne Tadeusza Banachiewicza.* W: VIII SHM (1996), s. 23–46.

E. Białoborski: *Wybitny astronom.* W: *Wkład Polaków do nauki. Nauki ścisłe.* Red. J. Hurwic. Biblioteka Problemów 101. Warszawa 1967 PWN, s. 69–72.

J. Witkowski: *Tadeusz Banachiewicz.* „WM" 2.2 (1959), s. 197–203.

Por. także biogram w książce L. Starkela (sekcja 9.32), bibliografię (sekcja 9.4) oraz wspomnienia J. Witkowskiego (sekcja 10.22).

Bartel, Kazimierz (1882–1941) SBMP, BUP, UP, WE PWN

J. Czyż: *Kazimierz Bartel – szkic biograficzny i rzut perspektywiczny* (maszynopis).

S. Kalbarczyk: *Kazimierz Bartel pod okupacją sowiecką.* „Przegląd Historyczny" 1991, zeszyt 2.

Wspomnienia M. Bartlowej (sekcja 10.22).

Bartoszyński, Robert (1933–1998) SBMP

Tom „WM" 35 (1999) zawiera materiały o Robercie Bartoszyńskim, w tym artykuł: J. Koronacki: *Robert Bartoszyński (1933–1998)*, s. 161–175, oraz wspomnienia E. Pleszczyńskiej i M. Kimmela (nie cytowane w bibliografii).

Bergman, Stefan (1895–1977) SBMP, WE PWN

M. Schiffer: *Stefan Bergman (1895–1977) in memoriam.* „Ann. Polon. Math." 39 (1981), s. 5–9.

M. Skwarczyński: *Stefan Bergman (1895–1977).* „WM" 23.2 (1981), s. 189–204.

M. Skwarczyński: *Stefan Bergman (1895–1977). Trzy kontynenty i dwie epoki.* W: XII SHM (1999), s. 45–62.

Besala, Piotr (1930–1998)

Z. Kamont: *Równania różniczkowe w pracach Profesora Piotra Besali.* „WM" 35 (1999), s. 55–80.

Bielecki, Adam (1910–2003)

J. Kisyński, J. Krzyż: *Adam Bielecki (1910–2003).* „Ann. UMCS", Sectio A Mathematica, 57 (2003), s. 1–10.

W. Kaczor, T. Kuczumow, W. Zygmunt: *Adam Bielecki (1910–2003).* „WM" 40 (2004), s. 213–228.

Biernacki, Mieczysław (1891–1959) SBMP, BUP, UP, WE PWN

J. Krzyż: *Mieczysław Biernacki (30.III.1891–21.XI.1959).* „WM" 5 (1962), s. 1–14.

Wspomnienia B. Piłat (sekcja 10.22).

Birnbaum, Zygmunt Wilhelm (1903–2000)

W. Woyczyński: *Szukając Birnbauma.* „WM" 33 (1997), s. 137–154.

W. Wołczyński: *Seeking Birnbaum or Nine Lives of a Mathematician.* „Math. Intelligencer" 23.2 (2001), s. 36–46.

Bittner, Ryszard (1927–1998) SBMP

E. Mieloszyk, E. Sadowska, Z. Smętek: *Ryszard Bittner (1927–1998).* „WM" 35 (1999), s. 183–189.

Bonder, Julian (1900–1975) SBMP, UP, WE PWN

W. Fiszdon: *Julian Bonder (1900–1975).* „NP" nr 8 / 1976.

W. Fiszdon: *Julian Bonder (1900–1975).* „WM" 20.2 (1978), s. 193–194.

Borewicz, Zenon (1922–1995) SBMP, WE PWN

W. Narkiewicz, W. Więsław: *Zenon Borewicz (1922–1995).* „WM" 36 (2000), s. 65–72.

Wspomnienia W. Więsława (sekcja 10.22).

Borkowski, Ludwik Stefan (1914–1993) SBMP, WE PWN

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Ludwik Stefan Borkowski.* „WM" 30.2 (1994), s. 279–280.

Borsuk, Karol (1905–1982) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Collected Papers* (sekcja 10.12)

W 1976 r. odbył się wspólny jubileusz K. Borsuka i K. Kuratowskiego, z którego przemówienia opublikowała „NP" 24.7 (1976), s. 102–115.

Pamięci Karola Borsuka był poświęcony tom „Topological Methods in Nonlinear Analysis" 1.1 (1993), a w nim 6 artykułów: S. Eilenberg: *Personal reminiscences*, s. 1–2; A. Granas, J. Jaworowski: *Reminiscences of Karol Borsuk*, s. 3–8; P. Hilton: *On some contributions of Karol Borsuk to homotopy theory*, s. 9–14; H. Steinlein: *Spheres and symmetry: Borsuk's Antipodal Theorem*, s. 15–34; J. West: *Borsuk's influence on infinite dimensional topology*, z. 35–42; J. Segal: *Borsuk's shape theory*, s. 43–48.

B. Knaster: *Karol Borsuk.* „NP" 12.3 (51) (1964), s. 61–65.

M. Lubański: *Karol Borsuk – nauczyciel, uczony, człowiek.* W: X SHM (1997), s. 101–107.

K. Siekluckі: *Karol Borsuk – trzy rocznice.* „WM" 13 (1971), s. 43–55.

K. Siekluckі: *O działalności naukowej Profesora Karola Borsuka.* „WM" 20.2 (1978), s. 172–174.

Böttcher, Lucjan (1872–1937) SBMP

Po 1945. J. Waniurski: *Lucjan Edward Böttcher.* W: XVIII SHM, s. 181–188.

Brożek, Jan (1585–1652) PSB, SBMP, WE PWN – *Wybór pism* (sekcja 10.11)

Po 1945. E. Białoborski: *Ordinarius astrologus Academiae Cracoviensis.* W: *Wkład Polaków do nauki. Nauki ścisłe.* Red. J. Hurwic. Biblioteka Problemów 101. Warszawa 1967 PWN, s. 47–58.

Z. Opial: *O pracach Jana Brożka z teorii liczb.* „KHNiT" 3.4 (1958), s. 537–556.

A. Pelczar: *Jan Brożek (1585–1652).* W: *Złota Księga*, s. 239–270.

A. Pelczar: *Broscjusz o tym co (niejasno) napisał Polibiusz czyli Brożek cytuje Kwintyliana.* „WM" 42 (2006), s. 125–142.

A. Pelczar: *Stromata Brosciana.* W: XX SHM (2007), s.81–113.

K. Tatarkiewicz: *Brzozek czy Brożek? Uwagi w 350-lecie śmierci Jana Brosciusa.* „WM" 38 (2002), s. 131–138.

K. Tatarkiewicz: *Brzozek czy Brożek? Oto jest pytanie! (w 350-lecie śmierci Jana Brosciusa).* W: XVI SHM (2003), s. 171–187.

K. Tatarkiewicz: *Jeszcze raz: Brzozak czy Brożek?* „WM" 44 (2008), s. 113–124.

Burstin, Celestyn (1888–1938) – *Matematičeskie roboty (sekcja 10.12)*

J. M i o d u s z e w s k i : *Celestyn Burstin – członek Polskiego Towarzystwa Matematycznego*. W: XI SHM (1998), s. 161–165.

Butlewski, Zygmunt (1907–1980) SBMP

D. B o b r o w s k i : *Zygmunt Butlewski (1907–1980)*. „WM" 35.2 (1984), s. 243–246.

Charatonik, Janusz Jerzy (1934–2004)

P. K r u p s k i : *Janusz Jerzy Charatonik (1934–2004)*. „WM" 41 (2005), s. 125–150.

Charzyński, Zygmunt (1914–2001)

Sylwetki Łódzkich Uczonych. Zeszyt 9: *Profesor Zygmunt Charzyński*. Oprac. J. C h ą d z y ń s k i . Łódź 1993 Łódzkie Towarzystwo Naukowe, s. 11.

J. Ś l a d k o w s k a - Z a h o r s k a : *Professor Z. Charzyński's contribution to the theory of mappings*. „Bull. Soc. Sci. Lett." Łódź 36 (21) (1986), s. 1–16.

Wspomnienia Z.J. J a k u b o w s k i e g o (sekcja 10.22).

Chwistek, Leon (1884–1944) SBMP, WE PWN

Dorobek artystyczny Leona Chwistka omawiają książki K. E s t r e i c h e r a i Z. J e ż e w s k i e j (sekcja 9.2 powyżej).

S. Ś w i ą t k o w s k i : *Leon Chwistek*. W: III SHM (1992), s. 158–162.

J. W o l e ń s k i : *Leon Chwistek (1884–1944)*. W: *Złota Księga Wydziału Filozoficznego UJ*. Red. J. M i k l a s z e w s k a , J. M i z e r a . Kraków 2000, s. 179–186.

Wspomnienia A. D a w i d o w i c z (sekcja 10.22).

Dianni, Jadwiga (1886–1981) SBMP, WE PWN

Wspomnienia Z. P a w l i k o w s k i e j - B r o ż e k i A. W a c h u ł k i (sekcja 10.22).

Dickstein, Samuel (1851–1939) SBMP, BUP, UP, WE PWN

Po 1945. Tom „WM" 22.2 (1980) zawiera różne materiały o Samuelu Dicksteinie, w tym artykuł: A. M o s t o w s k i : *Życie i dzieło Samuela Dicksteina*, s. 285–290.

W. W i ę s ł a w : *Samuelowi Dicksteinowi w sto pięćdziesiątą rocznicę urodzin*. W: XV SHM (2002), s. 143–148.

Korespondencję S. Dicksteina omawiają artykuły S. D o m o r a d z k i e g o i A. W a c h u ł k i (sekcja 10.3).

Wspomnienia B. G l e i c h g e w i c h t a (sekcja 10.22).

Dłotko, Tadeusz (1930–2005)

J. L i g ę z a : *Z żałobnej karty. Tadeusz Dłotko (1930–2005)*. „WM" 43 (2007), s. 163–171.

Dobrzycki, Stanisław (1905–1989) SBMP

Z. Pawlikowska-Brożek: *Stanisław Dobrzycki (1905–1989).* „KHNiT", 35.2–3 (1990), s. 379–384.

J. Szuster, J. Waniurski: *Profesor Stanisław Dobrzycki.* W: XIX SHM (2006), s. 215–225.

Domeyko, Ignacy (1802–1889) SBMP, WE PWN

Po 1945. W. Więsław: *Ignacy Domeyko i jego praca magisterska.* W: XI SHM (1998), s. 121–131.

Drobot, Stefan (1913–1998) SBMP

W. Kasprzak, R. Rabczuk: *Z żałobnej karty. Stefan Drobot (1913–1998).* „WM" 35 (1999), s. 212–215.

Eilenberg, Samuel (1913–1998) WE PWN

S. MacLane: *Samuel Eilenberg: topologia,* „WM" 25.2 (1984), s. 229–242.

Głoskowski, Maciej (ok. 1590 – 1658) PSB, WE PWN

A. Matuszewski: *Maciej Głoskowski – wybitny matematyk, kartograf i poeta polsko-łaciński.* „KHNiT" 50.1 (2005), s. 177–181.

Gładysz, Stanisław (1920–2001)

T. Byczkowski, W. Kasprzak, M. Król, Z. Romanowicz, A. Weron: *Z żałobnej karty. Stanisław Gładysz (1920–2001).* „WM" 39 (2003), s. 205–211.

Gnot, Stanisław (1946–2002)

A. Dąbrowski, A. Michalski: *Z żałobnej karty. Stanisław Gnot (1946–2002).* „WM" 39 (2003), s. 212–213.

Gołąb, Stanisław (1902–1980) SBMP, WE PWN

Jubileuszowi Stanisława Gołąba był poświęcony tom „Demonstratio Math." 6.1 (1973), a w nim artykuł: M. Kucharzewski: *Scientific achievements of Professor Stanisław Gołąb in the domain of geometry*, s. 19–33.

J. Gancarzewicz, Z. Pogoda: *Stanisław Gołąb (1902–1980).* W: *Złota Księga,* s. 357–362.

M. Kucharzewski: *Życie i twórczość Profesora Stanisława Gołąba.* „WM" 19.2 (1976), s. 128–131.

Wspomnienia A. Dawidowiczowej i Z. Pogody (sekcja 10.22).

Gosiewski, Władysław (1844–1911) PSB, SBMP, BUP

Po 1945: S. Domoradzki, *Władysław Gosiewski (1844–1911). Matematyk, fizyk i filozof*, w: V SHM (1992), s. 269–276.

Głazek, Kazimierz (1939–2005)

J. Głazek, T. Nadzieja: *Z żałobnej karty. KLazimierz Głazek (1939–2005).* „WM" 44 (2008), s. 139–151.

Hartman, Stanisław (1914–1992) SBMP

Materiały o S. Hartmanie zawiera tom „WM" 31 (1995), w tym: M. Bożejko: *Stanisław Hartman (1914–1992)*, s. 105–120.

Hoborski, Antoni Maria (1879–1940) PSB, SBMP, WE PWN

S. Gołąb: *Antoni Hoborski – organizator polskiej szkoły geometrycznej.* „WM" 12 (1969), s. 33–48.

Hoene-Wroński, Józef Maria (1776–1853) PSB, SBMP, WE PWN

Po 1945 ukazały się książki B.J. Gaweckiego, L. Łukomskiego i A. Sikory (sekcja 9.2).

R. Murawski: *Józef Maria Hoene-Wroński – filozof i matematyk.* W: XI SHM (1998), s. 29–46.

Z. Pawlikowska-Brożek, K. Reczek: *Prawo najwyższe Józefa Hoene-Wrońskiego.* W: VIII SHM (1996), s. 151–158.

P. Pragacz: *Życie i dzieło Józefa Marii Hoene-Wrońskiego.* „WM" 43 (2007), s. 67–86.

W. Wójcik: *Józefa Hoene-Wrońskiego projekt reformy matematyki.* W: XX SHM (2007), s. 199–212.

Hosiasson-Lindenbaum, Janina (1899–1940) SBMP

M. Bulińska: *Janina Hosiasson-Lindenbaumowa (1899–1942). Filozof, logik, pedagog, przedstawicielka warszawskiej szkoły filozoficzno-logicznej.* W: XI SHM (1998), s. 251–259.

Hurewicz, Witold (1904–1952) SBMP, WE PWN – *Collected Works* (sekcja 10.12)

W *Collected Works* są artykuły: R. Engelking, R. Pol: *Hurewicz's contribution to dimension theory*, s. xxi–xxviii; R. Pol: *Hurewicz's papers on descriptive set theory*, s. xxix–xxxii; E. Fadell: *The contributions of Witold Hurewicz to algebraic topology*, s. xxxiii–lx; S. Lefschetz: *Witold Hurewicz in memoriam*, s. lxi–lx; S. Eilenberg: *Witold Hurewicz – Personal reminiscences*, s. xli–xliv.

K. Borsuk: *Witold Hurewicz – życie i dzieło.* „WM" 23.1 (1980), s. 69–74; przedruk: *Witold Hurewicz – life and work.* Przeł. K. Kuperberg i A. Kuperberg. W: *Handbook of the History of General Topology,* tom I. Red. C.E. Aull, R. Lowen. Dordrecht 1997 Kluwer, s. 79–84.

Iwanik, Anzelm (1946–1998) SBMP

T. Byczkowski, T. Downarowicz, Z. Lipecki, Z. Romanowicz: *Anzelm Iwanik (1946–1998)*. „WM" 35 (1999), s. 191–197.

Iwaszkiewicz, Bolesław (1902–1983)

R. Rabczuk: *Bolesław Iwaszkiewicz (1914–1989)*. W: XII SHM (1999), s. 251–256.

Iwiński, Tadeusz (1906–1993) SBMP

E. Fidelis: *Tadeusz Iwiński i jego działalność w zakresie zastosowań matematyki*, „WM" 29.2 (1992), s. 253–257.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Tadeusz Iwiński*. „WM" 30.2 (1994), s. 281.

Janiszewski, Zygmunt (1888–1920) PSB, SBMP, WE PWN – *Oeuvres choisies* (sekcja 10.12)

Po 1945. B. Knaster: *Zygmunt Janiszewski (w czterdziestolecie śmierci)*. „WM" 4.1 (1960), s. 1–9.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Zygmunt Janiszewski – organizator nauki, autor idei polskiej szkoły matematycznej*. W: III SHM (1992), s. 45–52.

Listy Z. Janiszewskiego (sekcja 10.3) i wspomnienia S. Straszewicza (sekcja 10.22).

Jankowski, Andrzej (1938–1975) SBMP

R. Rubinstein: *Andrzej Jankowski (1938–1975)*. „WM" 23.1 (1980), s. 86–91.

Jankowski, Wiktor (1913–1996) SBMP

D. Bobrowski: *Z żałobnej karty. Wiktor Jankowski (1913–1996)*. „WM" 33 (1997), s. 212–215.

Janowski, Stanisław (1906–1972) SBMP

Z. Jakubowski: *Witold Janowski (1913–1972)*. „WM" 19.1 (1975), s. 43–49.

Jaśkowski, Stanisław (1906–1965) SBMP, WE PWN

L. Dubikajtis: *Stanisław Jaśkowski (1906–1965)*. „WM" 10.1 (1967), s. 15–28.

Jeśmanowicz, Leon (1914–1989) SBMP, WE PWN

Z. Bobiński, B. Kamiński: *Życie i działalność Leona Jeśmanowicza*. „WM" 35 (1999), s. 145–152.

Kac, Mark (1914–1984) SBMP, WE PWN

Ukazała się autobiografia (sekcja 10.21), wspomnienia Z. Ciesielskiego (sekcja 10.22) oraz wywiad M. Feigenbauma (sekcja 10.3).

D. Jach: *Mark Kac (1914–1984)*. W: IV SHM, s. 131–133.

Kaczmarz, Stefan (1895–1939) PSB, SBMP, WE PWN

L. M a l i g r a n d a : *Stefan Kaczmarz (1895–1939)*. W: XX SHM, s. 15–61.

W. O r l i c z : *Stefan Kaczmarz (1895–1941)*. „WM" 26.2 (1985), s. 155–164.

P.C. P a r k s : *Stefan Kaczmarz (1895–1939)*. „Intern. J. Control" 57.6 (1993), s. 1263–1267.

Kalecki, Michał (1899–1970) SBMP, WE PWN

J. O d e r f e l d , A. S c h i n z e l : *O pracach matematycznych Michała Kaleckiego*. „WM" 16 (1973), s. 71–73.

Kępiński, Stanisław (1867–1908) PSB, SBMP

S. D o m o r a d z k i : *Funkcje automorficzne w pracach Stanisława Kępińskiego*. W: VI SHM (1993), s. 143–149.

Knapowski, Stanisław (1931–1967) SBMP

J. B r o w k i n : *Stanisław Knapowski (1931–1967)*. „WM" 14 (1972), s. 73–79.

J. K a c z o r o w s k i : *Życie i twórczość naukowa Stanisława Knapowskiego (1931–1967)*. W XII SHM (1999), s. 74–93.

Wspomnienia P. T u r á n a (sekcja 10.22).

Knaster, Bronisław (1893–1980) SBMP, BUP, UP, WE PWN

J. C h a r a t o n i k : *The works of Bronisław Knaster in continuum theory*. W: *Handbook of the History of General Topology*, tom I. Red. C.E. A u l l , R. L o w e n . Dordrecht 1997 Kluwer, s. 63–78.

R. D u d a : *Bronisław Knaster (1893–1980)*, „WM" 25.1 (1983), s. 99–116.

R. D u d a : *Life and work of Bronisław Knaster (1893–1980)*. „CM" 51 (1987), s. 85–102.

S. H a r t m a n : *Bronisław Knaster*, „Odra" 11 (1981), s. 69–72.

Wspomnienia J. M i o d u s z e w s k i e g o (sekcja 10.22).

Kochański, Adam Adamandy (1631–1700) PSB, SBMP, WE PWN – Opuscula (3 części, p. sekcja 10.11)

Po 1945. Tom „Organon" 14 (1978) zawiera serię artykułów: R. *Taton*: Adam Kochański dans le monde scientifique de son époque, s. 43–50; L. G r z e b i e ń : *Kochański and the Jesuits*, s. 51–59; P. C o s t a b e l : *Kochański et la science mécanique*, s. 61–66; Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k : *On the mathematical works of Kochański*, s. 67–72; A. H e i n e k a m p : *Kochański als Leibniz-Korrespondent*, s. 73–106; A. S i e m i g i n o w s k a : *Correspondance entre Kochański et Hevelius*, s. 107–111; J. W o j a k o w s k i : *Adam Kochański – bibliothécaire*, s. 111–117.

Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k : *Adam Adamandy Kochański i jego prace matematyczne*. „WM" 11.1 (1969), s. 19–48.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Adam Adamandy Kochański i jego prace matematyczne na tle nauki XVII w.* „SiM", seria C, zeszyt 19, 1974, s. 3–37.

Por. także: *Korespondencja Adama Adamandego Kochańskiego* (sekcja 10.3).

Krysicki, Włodzimierz (1905–2001)

Sylwetki Łódzkich Uczonych. Zeszyt 26: *Profesor Włodzimierz Krysicki.* Oprac. T. Gestenborn. Łódź 1995 Łódzkie Towarzystwo Naukowe, s. 1–15.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Włodzimierz Krysicki (1905–2001).* „WM" 38 (2003), s. 235–239.

Krzyżański, Mirosław (1907–1965) PSB, SBMP, WE PWN

B. Szafirski: *O procesach losowych językiem deterministycznym: M. Krzyżański – A.N. Kołmogorow.* W: XII SHM (1999), s. 181–184.

B. Szafirski: *Mirosław Krzyżański (1907–1965).* W: *Złota Księga*, s. 363–368.

J. Szarski: *Mirosław Krzyżański (31.X.1907–1.XII.1965).* „WM" 10.2 (1968), s. 207–215.

Wspomnienia B. Piłat (sekcja 10.22).

Kubik, Lech Tadeusz (1930–1997)

R. Stencel: *Z żałobnej karty. Lech Tadeusz Kubik (1930–1997).* „WM" 35 (1995), s. 209–212.

Kucharzewski, Mieczysław (1920–1993) SBMP

Z okazji 70. rocznicy urodzin „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej" nr 1070, Matematyka-Fizyka 64 (1991), opublikowały m.in. A. Mika: *Szkic życiorysu prof. Mieczysława Kucharzewskiego*; J. Błachut: *Profesor Kucharzewski – kilka faktów z życiorysu spisanych po rozmowie z jubilatem.*

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Mieczysław Kucharzewski.* „WM" 30.2 (1994), s. 282–283.

K. Skórnik: *Mieczysław Kucharzewski – życie i działalność.* W: VIII SHM (1996), s. 193–215.

Kuczma, Marek (1935–1991), SBMP

Tom „Grazer Math. Berichte" 316 (1992) zawiera: K. Baran: *M. Kuczma's papers ou iterative functional equations*, s. 1–6; B. Chaczewski: *Papers of Marck Kuczma written in the last decade of his life*; R. Ger: *Marek Kurowski's papers on functional equations in several variables*, s. 17–28.

Kulczycki, Stefan (1893–1960) SBMP, WE PWN

S. Straszewicz: *Stefan Kulczycki.* „WM" 4.2 (1961), s. 151–154.

Kuratowski, Kazimierz (1896–1980) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Selected Papers* (sekcja 10.12)

Napisał 2 tomy wspomnień (*Pół wieku ...*, *Notatki ...*- sekcja 10.11).

Z okazji jubileuszu 40 lat pracy naukowej tom „WM" 3.1 (1960) opublikował, m.in. K. B o r s u k : *O osiągnięciach prof. dr Kazimierza Kuratowskiego w dziedzinie topologii*, s. 231–237; E. M a r c z e w s k i : *Prace Kazimierza Kuratowskiego z teorii mnogości i teorii miary*, s. 239–244.

W 1976 r. odbył się wspólny jubileusz K. B o r s u k a i K. K u r a t o w s k i e g o , z którego przemówienia opublikowała „NP" 24.7 (1976), s. 102–115.

P. B o r o w i k , M. K u r k o w s k i : *Pewne osiągnięcia Kazimierza Kuratowskiego zastosowane w logice formalnej*. W: X SHM (1997), s. 43–51.

K. B o r s u k : *Kazimierz Kuratowski*, „NP" 5.2 (18) (1957), s. 91–95.

K. B o r s u k : *Jubileusz 40-lecia działalności naukowej profesora Kazimierza Kuratowskiego*. „NP" 7.3 (27) (1959), s. 185–187.

K. B o r s u k : *Kazimierz Kuratowski 1896–1980*, „NP" 29.5–6 (1981), s. 195–197.

R. E n g e l k i n g : *Kazimierz Kuratowski (1896–1980). His life and work in topology*. W: *Handbook of the History of General Topology*, tom 2. Red. C.E. A u l l , R. L o w e n . Dordrecht 1998 Kluwer, s. 431–452.

S. U l a m : *Kazimierz Kuratowski*. „Polish Review" 26 (1981), s. 62–66; przedruk: S. U l a m , *Science, Computers, and People. From the tree of mathematics*. Boston-Basel-Stuttgart 1986 Birkhäuser, s. 253–258.

Wspomnienia C. O l e c h a (sekcja 10.22).

Lasota Andrzej (1932–2006)

T. S z a r e k : *Z żałobnej karty. Andrzej Lasota (1932–2006)*. „WM" 44 (2008), s. 153–170.

Lauer, Henryk (1890–1939) PSB, SBMP, WE PWN

W. P i o t r o w s k i : *Alexander Axer (1880–1948) i Henryk Lauer (1890–1939)*. „WM" 27.2 (1987), s. 232–234.

Leja, Franciszek (1885–1979) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

J. S i c i a k : *Franciszek Leja (1885–1979)*. „WM" 24.1 (1982), s. 65–90.

J. S i c i a k : *Franciszek Leja (1885–1979)*. W: *Złota Księga*, s. 329–338.

Leja, Stanisław (1912–2000)

Wspomnienia K. S z a ł a j k i (sekcja 10.22).

Leśniewski, Stanisław (1886–1939) PSB, SBMP, WE PWN

C. R e j e w s k i : *Stanisław Leśniewski (1886–1939)*. „WM" 28.1 (1988), s. 153–182.

J. W o l e ń s k i : *Stanisław Leśniewski*. W: III SHM (1992), s. 39–44.

Lhuillier, Szymon Antoni Jan (1750–1840) PSB, SBMP, WE PWN

Z. Pawlikowska-Brożek: *Simon Lhuillier w Polsce*. W: XII SHM (1999), s. 94–104.

Z.E. Roskal: *Okres polski wżyciu Simona Lhuilliera*. „Roczniki Filozoficzne" 1993, z. 3 (wyd. 1994), s. 144–147.

Lichtenstein, Leon (1878–1933) PSB, SBMP, WE PWN

Po 1945. E. Hölder: *Działalność naukowa Leona Lichtensteina (z okazji setnej rocznicy urodzin)*. „WM" 24.2 (1982), s. 187–202.

D. Przeworska-Rolewicz: *Leon Lichtenstein. Jego czasy i historia*. W: XI SHM (1998), s. 81–119.

Łojasiewicz, Stanisław (1926–2002) SBMP, WE PWN

C. Olech: *Stanisław Łojasiewicz*. „NP" 23.11–12 (125–126) 91975), s. 36–39.

W. Pawłucki: *Stanisław Łojasiewicz (1926–2002)*. „WM" 39 (2003), s. 183–187.

Łomnicki, Antoni (1881–1941) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

L. Maligranda: *Antoni Łomnicki (1881–1941) – matematyk lwowski*. W: XIX SHM (2006), s. 179–213.

L. Maligranda: *Antoni Łomnicki*. „WM" 44 (2008), s. 61–112.

K. Szałajko: *Antoni Łomnicki (1881–1941)*. W: IV SHM (1990), s. 113–122.

Łomnicki, Zbigniew (1904–1994) SBMP

A.L. Dawidowicz: *O pracach Zbigniewa Łomnickiego i Stanisława Krystyna Zaremby ze statystyki matematycznej*. W: XI SHM (1998), s. 201–209.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Zbigniew Łomnicki (1904–1994)*. „WM" 31 (1995), s. 187–190.

Łoś, Jerzy Maria (1920–1998) UP (suplement), WE PWN

E. Sąsiada: *Jerzy Łoś*. „NP" 19.3 (93) (1971), s. 113–116.

D. Simson: *Jerzy Łoś and a history of abelian groups in Poland*. „Rocky Mountain J. Math." 32 (2002), s. 1245–1256.

A. Wieczorek: *Krótki opis badań i osiągnięć Profesora Jerzego Łosia w dziedzinie matematycznej ekonomii i zastosowań matematyki*. „Przegląd Statystyczny" 45 (1998), s. 481–486.

Łukasiewicz, Jan (1878–1956) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

J. Słupecki: *Jan Łukasiewicz*. „WM" 15 (1972), s. 73–78.

J. Woleński: *Jan Łukasiewicz*. W: III SHM (1992), s. 35–38.

Maćkowiak, Tadeusz (1949–1986) SBMP

J.J. Charatonik: *Tadeusz Maćkowiak (1949–1986)*, „WM" 31 (1995), s. 151–160.

Marcinkiewicz, Józef (1910–1940) SBMP, WE PWN – *Collected Papers* (sekcja 10.12)
Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojskowego. Warszawa 2003.

M. B i e l s k i : *Józef Marcinkiewicz (1910–1940)*. W: *Polszczyzna dawna i współczesna*. Red. J. Łapicz. Toruń 1994, s. 155–172.

A. Z y g m u n d : *Józef Marcinkiewicz*. „WM" 4.1 (1960), s. 11–41.

Wspomnienia S. K o l a n k o w s k i e g o (sekcja 10.22).

Marczewski (Szpilrajn), Edward (1907–1976) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Collected Mathematical Papers* (sekcja 10.12)

Tom „WM" 22.2 (1980) zawiera kilka artykułów o życiu i działalności Edwarda Marczewskiego, w tym R. D u d a : *O życiu i działalności Edwarda Marczewskiego*, s. 202–210; A. I w a n i k , Z. L i p e c k i : *O pracach matematycznych Edwarda Marczewskiego*, s. 221–245.

S. H a r t m a n : *Edward Marczewski*. „NP" 14.2 (62) (1966), s. 61–66.

S. H a r t m a n : *Scientific work of Edward Marczewski*. „CM" 42 (1979), s. 5–17.

Wspomnienia J. Ł o s i a (sekcja 10.22).

Mazur, Stanisław (1905–1981) SBMP, BUP, UP, WE PWN

G. K ö t h e : *Wkład Stanisława Mazura w analizę funkcjonalną*. „WM" 30.2 (1994), s. 199–250.

S. K w a p i e ń : *Stanisław Mazur. Życie i działalność naukowa*. W: IV SHM (1990), s. 57–68.

W. O r l i c z : *Stanisław Mazur*, „NP" 13.1 (55) (1965), s. 41–46.

S. R o l e w i c z : *O działalności naukowej profesora Stanisława Mazura*. „WM" 20.2 (1978), s. 173–181.

Wywiad M. I ł o w i e c k i e g o (sekcja 10.3).

Mazurkiewicz, Stefan (1888–1945) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Travaux* ...(sekcja 10.12)

K. K u r a t o w s k i : *Stefan Mazurkiewicz et son oeuvre scientifique*. „Fund. Math." 34 (1947), s. 316–331.

R. P o l : *The works of Stefan Mazurkiewicz in topology*. W: *Handbook of the History of General Topology*, tom 3. Red. C.E. A u l l , R. L o w e n . Dordrecht 1998 Kluwer, s. 415–430.

Mąkowski, Andrzej (1937–2007)

Tom „WM" 43 (2007) zawiera kilka artykułów o życiu i działalności Andrzeja M ą k o w s k i e g o , w tym: A. S c h i n z e l : *Andrzej Mąkowski*, s. 172–188.

Mertens, Franciszek Karol (1840–1927) PSB, SBMP, WE PWN

Po 1945. K. Ciesielski, A. Pelczar, Z. Pogoda: *Franciszek Mertens (1840–1927)*. W: *Złota Księga*, s. 310–312.

S. Domoradzki: *Franciszek Mertens (1840–1927)*. W: VI SHM (1993), s. 109–115.

Por. także biografię A. Dick (sekcja 9.2 powyżej).

Mieroszewski, Krzysztof (ok.1600–1679) SBMP, WE PWN

A. Wachułka: *Krzysztof Mieroszewski. Inżynier, architekt i geometria polski XVII stulecia*. „SiM" 5 (1957), s. 3–57.

Mikołajska-Mlak, Zofia (1923–1993) SBMP

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Zofia Mikołajska-Mlak*. „WM" 30.2 (1994), s. 283–286.

Mikusiński, Jan G. (1913–1987) SBMP, UP, WE PWN

Tom „WM" 28.1 (1988) opisuje jubileusz Jana Mikusińskiego i zawiera m.in. A. Kamiński, K. Skórnik: *Fakty z życia i twórczości Profesora Jana Mikusińskiego*, s. 35–52; W. Kierat: *O algebraicznej teorii Mikusińskiego równań różniczkowych*, s. 52–56.

K. Skórnik: *Profesor Jan Mikusiński – life and work*. „Notices from the ISMS", July 2007, s. 1–20.

P. Antosik: *Jan Mikusiński*. „NP" 17.5 (83) (1969), s. 64–67.

A. Kamiński: *Jana Mikusińskiego filozofia matematyki*. W: VIII SHM (1996), s. 81–91.

Mlak, Włodzimierz (1931–1994) SBMP

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Włodzimierz Mlak (1931–1994)*. „WM" 31 (1995), s. 183–187.

D.D. Morduchaj-Bołtowski (1876–1952)

Y. Nałbadjan: *O działalności profesora D.D. Morduchaja-Bołtowskiego w Warszawie w latach 1898–1916*. W: XII SHM (1999), s. 162–168.

Mostowski, Andrzej Stanisław (1913–1975) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Foundational Studies* (sekcja 10.12).

A. Grzegorczyk: *Andrzej Mostowski*. „NP" 18.4 (88) (1970), s. 80–84.

A. Grzegorczyk, W. Marek: *Zarys dorobku naukowego Andrzeja Mostowskiego*. „WM" 22.1 (1980), s. 47–52.

S. Krajewski, M. Srebrny: *O życiu i działalności Andrzeja Mostowskiego*. „WM" 22.2 (1980), s. 53–64.

H. Rasiowa: *Andrzej Mostowski*, „NP" 24.9–10 (135–136) (1976), s. 233–237.

Seria 5 artykułów (A. Grzegorczyk, W. Guzicki, W. Marek, L. *Pacholski*, C. Rauszer, P. Zbierski) w: A. Mostowski, *Foundational Studies*.

Nikliborc, Władysław Michał (1899–1948) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

Z. Olesiak, O. Sułym: *Władysław Nikliborc*. „KHNiT" 46.3 (2001), s. 113–124.

W. Ślebodziński: *Władysław Nikliborc et son oeuvre scientifique*. „CM" 1 (1948), ss. 322–330.

Nikodym, Otto Marcin (1889–1974) SBMP, WE PWN

A. Derkowska: *Otton Marcin Nikodym (1899–1974)*, „WM" 25.1 (1983), s. 75–87 oraz „WM" 27.1 (1986), s. 45–46.

W. Szymański: *Who was Otto Nikodym?*. „Math. Intelligencer" 12.3 (1990), s. 27–31.

Olekiewicz, Mikołaj (1896–1972) SBMP

W. Oktaba: *Mikołaj Olekiewicz (1896–1971)*. „WM" 16 (1973), s. 79–85.

Opial, Zdzisław (1930–1974) PSB, SBMP, WE PWN

Tom „WM" 21.1 (1978) zawiera kilka artykułów o Zdzisławie Opialu, w tym C. Olech: *O początkowym okresie twórczości naukowej Zdzisława Opiala*, s. 121–126; A. Lasota: *O kilku wynikach naukowych Zdzisława Opiala otrzymanych po roku 1960*, s. 126–131.

A. Lasota: *Zdzisław Opial (1930–1974)*, w: *Złota Księga*, s. 377–386.

A. Lasota, C. Olech: *Zdzisław Opial – a mathematician*. „Ann. Polon. Math." 51 (1990), s. 7–13.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Profesor Zdzisław Opial*. „KHNiT" 20.1 1975), s. 109–112.

Wspomnienia A. Bielaka (sekcja 10.22).

Orlicz, Władysław (1903–1990) SBMP, UP, WE PWN – *Collected Papers* (sekcja 10.12)

O W. Orliczu ukazała się książka *Władysław Orlicz* (p. sekcja 9.2 powyżej).

W. Jankowski: *O działalności naukowej Profesora W. Orlicza*, „WM" 22.2 (1980), s. 275–279.

L. Maligranda, W. Wnuk: *Władysław Orlicz (1903–1990)*. „WM" 36 (2000), s. 85–134.

L. Maligranda: *Setna rocznica urodzin Władysława Orlicza (1903–1990)*. W: XVII SHM (2004), s. 73–126.

W. Matuszewska: *Władysław Orlicz*, „NP" 16.5 (77) (1968), s. 94–97.

Otto, Edward (1908–1976)

K. Dyba, M. Mączyński: *Edward Otto (1908–1976)*. „Demonstratio Mathematica" 21.4 (1989), s. 843–852.

Perkal, Julian (1913–1965) PSB, SBMP

J. Łukaszewicz: *Julian Perkal (1913–1965)*. „WM" 10.1 (1967), s. 29–36.

J. Łukaszewicz: *Julian Perkal (24.IV.1913–17.IX.1939)*. „CM" 17 (1967), s. 147–159.

Pidek-Łopuszańska, Halina (1925–1998) SBMP

Z. Olszak: *Z żałobnej karty. Halina Pidek-Łopuszańska (1913–1998)*. „WM" 35 (1999), s. 217–219.

Piątkiewicz, Stanisław (1849–po 1906)

T. Batóg: *Stanisław Piątkiewicz – pionier logiki matematycznej w Polsce*. „KHNiT" 16.3 (1971), s. 553–563.

Plamitzer, Antoni Karol (1889–1954) SBMP

Wspomnienia E. Otto (sekcja 10.22).

Pliś, Andrzej (1929–1994) SBMP, UP, WE PWN

M. Sękowska: *Andrzej Pliś*. W: X SHM (1997), s. 155–161.

S. Łojasiewicz, B. Szafirski: *Andrzej Pliś 1929–1994*. „NP" 41.4 (269) (1993), s. 171–172.

Podgór, Juliusz (1927–1994)

Z żałobnej karty. Juliusz Podgór (1927–1994). „WM" 31 (1995), s. 193–196.

Pogorzelski, Witold (1895–1963) SBMP, WE PWN

Tom „WM" 5 (1962) zawiera materiały z okazji jubileuszu 45-lecia pracy naukowej Witolda Pogorzelskiego, w tym referaty J. Wolskiej-Bochenek o jego pracach w dziedzinie równań całkowych i funkcji analitycznych oraz Z. Szmydt – w dziedzinie równań różniczkowych cząstkowych.

D. Przeworska-Rolewicz, J. Wolska-Bochenek: *Życie i twórczość Witolda Pogorzelskiego*. W: X SHM (1997), s. 149–153.

Polniakowski, Zbigniew (1925–1977) SBMP

W. Orlicz: *Zbigniew Polniakowski (1925–1977)*. „WM" 25.2 (1984), s. 247–253.

Popenda, Jerzy (1948–1999)

E. Schmeidel: *Z żałobnej karty. Jerzy Popenda*. „WM" 36 (2000), s. 185–189.

Prucnal, Tadeusz (1939–1998) SBMP

Z. Dyrda, I. Janicka-Żuk, G. Treliński: *Z żałobnej karty. Tadeusz Prucnal (1939–1998)*, „WM" 34 (1998), s. 167–170.

Przeborski, Antoni Bonifacy (1871–1941) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

K. Tatarkiewicz: *Matematyk, a nie mechanik (Antoni Przeborski).* W: XI SHM (1998), s. 143–160.

A. Wachułka: *Antoni Przeborski 1871–1941.* „WM" 20 (1976), s. 89–93.

Z. Olesiak: *Profesor Antoni Przeborski (1871–1941).* „KHNiT" 46.3 (2001), s. 125–131.

Pudłowski, Stanisław (1597–1645) SBMP, WE PWN

J. Dianni: *Stanisław Pudłowski. Profesor Akademii Krakowskiej w XVII wieku i jego studia matematyczne.* „SiM", seria C, zeszyt 12, s. 3–43

Puzyna, Józef (1856–1919) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

Po 1945. A. Płoski: *O dziele Józefa Puzyny „Teorya funkcyj analitycznych".* W: II SHM (1988), s. 237–244.

Rajchman, Aleksander (1890–1940) PSB, SBMP

A. Zygmund: *Aleksander Rajchman (1880–1940).* „WM" 27.2 (1987), s. 219–231.

Rasiowa, Helena (1917–1994) SBMP, WE PWN

E. Orłowska, A. Skowron: *Z żałobnej karty. Helena Rasiowa (1917–1994).* „WM" 31 (1995), s. 190–193.

Ratajczyk, Zygmunt (1949–1998)

R. Murawski: *Zygmunt Ratajczyk (1949–1998).* „WM" 32 (1996), s. 183–189.

Rauszer, Cecylia (1942–1994) SBMP

A. Jankowski, W. Marek, E. Orłowska, A. Skowron: *Cecylia Rauszer (1942–1994).* „WM" 32 (1996), s. 167–182.

Reichaw, Marian (1923–2000) SBMP

R. Duda: *Z żałobnej karty. Marian Reichaw (1923–2000).* „WM" 36 (2000), s. 189–191.

Rejewski, Marian Adam (1905–1980) SBMP, WE PWN

Por. artykuł M. Rejewskiego w sekcji 6.

Romanowski, Mirosław (1901–1991)

Romanowski, Świętosław (1893–1970) SBMP

J. Fiala, S. Romanowski, D. Węglowska, Z. Węglowski: *Matematycy z Podola.* „WM" 31 (1995), s. 143–148.

Rosenblatt, Alfred (1880–1947) PSB, SBMP, WE PWN

S. Gołąb: *Alfred Rosenblatt*, W: Studia z dziejów katedr wydz. mat. fiz. chem. UJ Kraków 1964, Red. S. Gołąb, s. 124–129.

Rudnicki, Juliusz (1881–1948) SBMP

Chronique. „CM" 1 (1948), s. 268–271.

Russjan, Cezary (1867–1935) PSB, SBMP

B.P. Kowarska: *Cezary Russjan (1867–1935)*. W: XII SHM (1999), s. 132–138.

Ruziewicz, Stanisław (1889–1941) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

J. Mioduszewski: *Stanisław Ruziewicz (1889–1941) po przeszło stu latach*. W: XVII SHM (2004), s. 127–136..

A. Wachułka: *Życie i działalność naukowa Stanisława Ruziewicza (1889–1941)*. „KHNiT" 27 (1982), s. 653–689.

Por. także W. Więsław: *Listy W. Sierpińskiego do S. Ruziewicza* (sekcja 10.3).

Rybarski, Adam (1930–2001)

P. Biler, A. Krzywicki, K. Tabisz: *Z żałobnej karty. Adam Rybarski (1930–2001)*. „WM" 37 (2001), s. 178–179.

Saks, Stanisław (1897–1942) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

D. Jach: *Stanisław Saks*. W: IV SHM (1990), s. 45–56.

P. Wojtaszczyk: *O pracach S. Saksa z analizy funkcjonalnej*. „WM" 24.2 (1982), s. 156–158.

A. Zygmund: *Stanisław Saks (1897–1942)*. „WM" 24.2 (1982), s. 145–156.

Sapalski, Franciszek (1791–1838) SBMP

J. Dianni: *Franciszek Sapalski. Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego w dobie Rzeczypospolitej Krakowskiej*. „SiM", seria C, zeszyt 19, 1974, s. 69–90.

Sąsiada, Edward (1924–1999)

S. Balcerzyk, S. Kamiński: *Edward Sąsiada (1924–1999)*. „WM" 37 (2001), s. 145–152.

Schauder, Juliusz Paweł (1899–1943) PSB, SBMP, WE PWN

J. Leray: *O twórczości Juliusza Pawła Schaudera*. „WM" 3.1 (1959), s. 11–19.

J. Mawhin: *Leray-Schauder: a half century of extensions and applications*. „Topological Methods in Non-Linear Analysis" 14.2 (1999), s. 195–228.

Wspomnienia J. Leraya i H.M. Schaerfa (sekcja 10.22).

Sierpiński, Wacław (1882–1969) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Oeuvres* ... (sekcja 10.12)

Tom „WM" 26.1 (1984) zawiera materiały sesji naukowej w setną rocznicę urodzin Wacława Sierpińskiego, w tym A. Schinzel: *Rola Wacława Siepińskiego w historii matematyki polskiej*, s. 1–9; Z. Adamowicz: *Wkład Wacława Sierpińskiego do ogólnej teorii mnogości*, s. 9–18; R. Engelking: *O pracach Wacława Sierpińskiego z topologii*, s. 18–24; A. Schinzel: *Prace Wacława Sierpińskiego z teorii liczb*, s. 24–31.

R. Engelking: *Wacław Sierpiński (1882–1969)*. W: Handbook of the History of General Topology, tom 2. Red. C.E. Aull, R. Lowen. Dordrecht 1998 Kluwer, s. 399–414.

Księga pamiątkowa ku czci Wacława Sierpińskiego. Warszawa 1948 Komitet Jubileuszowy.

K. Kuratowski: *Wacław Sierpiński*. „NP" 4.1 (13) (1956), s. 67–70.

E. Marczewski: *O pracach Wacława Sierpińskiego*. „WM" 14 (1972), s. 65–72.

J. Mioduszewski: *Okres moskiewski Wacława Sierpińskiego*. W: XI SHM (1998), s. 67–73.

G.I. Sinkiewicz: *Otkrytie Sierpińskim dvoistvennosti meždu meroj i kategorii*. „Istoriko-matematičeskie issledovania" 30 (1986), s. 113–123.

G.I. Sinkiewicz: *Ob odnoj maloizvestnoj robote W. Sierpinskogo „Vvedenie v teoriu opredelonnogo integralna"*. W: *Issledovania v oblasti istorii nauki i techniki. Kompleksyjne istoriko-naučnyje roboty*. Leningrad 1987, s. 113–123.

G.I. Sinkiewicz: *O vzaimnom vliânii Sierpinskogo i Łuzina*. W: IV SHM (1990), s. 135–140.

G. Sinkiewicz: *O współpracy Wacława Sierpińskiego z Nikołajem Łuzinem* (przełożył S. Zamecki). „KHNiT" 40.1 (1995), s. 41–58.

Por. także książkę A. Schinzla (sekcja 9.2 powyżej).

Sikorski, Roman (1920–1983) SBMP, BUP, UP, WE PWN

Tom „WM" 24.2 (1982) zawiera artykuły: H. Rasiowa: *Prace Romana Sikorskiego z logiki matematycznej*, s. 161–165; T. Traczyk: *Prace Romana Sikorskiego z teorii algebr Boole'a*, s. 165–169; E. Grzegorek, C. Ryll-Nardzewski: *Prace Romana Sikorskiego z teorii miary*, s. 169–173; P. Antosik: *Prace Romana Sikorskiego z teorii dystrybucji*, s. 173–175; A. Pełczyński: *O Romanie Sikorskim w analizie funkcjonalnej i trochę poza nią*, s. 175–181.

M. Mączyński, T. Traczyk: *Roman Sikorski (1920–1983)*. „WM" 27.2 (1987), s. 235–241.

H. Rasiowa: *Roman Sikorski*, „NP" 20.4 (100) (1972), s. 72–75.

Siruć, Bernard Maciej (1731–1784) SBMP, WE PWN

Z. Pawlikowska-Brożek: *Bernard Siruć – pierwszy polski autor publikacji z rachunku różniczkowego i całkowego*. W: XIII SHM (2001), s. 347–352.

Sleszyński, Jan (1854–1931) SBMP, BUP, UP

Po 1945. J.J. Jadacki: *Jan Sleszyński*. „WM" 34 (1998), s. 83–96.

E. Seneta: *Jan Sleszyński jako probabilista*. „WM" 34 (1998), s. 99–104.

Słupecki, Jerzy (1904–1987) SBMP, BUP

Tom *Proceedings of the 24th Conference on the History of Logic*, Cracow 1978, zawiera artykuły: E. Capińska: *On some resulth of J. Słupecki concerning Ł-decidability*, s. 13–15; M. Omyła: *On the interpretation of Jerzy Słupecki some non-classical logics*, s. 39–46; I. Rosenberg: *The ramification of Słupecki criterion in many valued logics*, s. 58–74; W. Suchoń: *Słupecki papers on syllogistic*, s. 90–92; E. Szumakowicz: *Some remarks on the application of rejected consequence*, s. 102–105; T. Trzcianecka: *Some results of prof. J. Słupecki on the multiplication of order types and on the systems of tournsments*, s. 106–109.

G. Bryll, B. Iwanuś, K. Piróg-Rzepecka: *Działalność naukowa profesora Jerzego Słupeckiego*. „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu", Matematyka 4, 1983, s. 7–34.

B. Iwanuś, K. Piróg-Rzepecka: *Działalność naukowa prof. J. Słupeckiego*. „Ruch Filozoficzny" 45.3 (1988), s. 227–239.

J. Woleński: *Jerzy Słupecki (1904–1987)*. „WM" 28.2 (1990), s. 183–194.

Smoluchowski, Marian (1872–1917) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN

Monografie S. Chandrasekhara, M. Kaca i R. Smoluchowskiego oraz A. Teskego (sekcja 9.2).

A. Fuliński: *Marian Smoluchowski (1872–1917)*. W: *Złota Księga*, s. 459–466.

M. Kac: *Marian Smoluchowski a ewolucja idei statystycznej w fizyce*. „WM" 30.1 (1993), s. 85–91.

B. Średniawa: *Probabilistyka w pracach Mariana Smoluchowskiego*. W: V SHM (1992), część 1: *Probabilistyka*, s. 224–232.

Sobociński, Bolesław (1906–1980) SBMP, WE PWN

K. Tatarkiewicz: *Profesor Sobociński i kolega Bum*. „WM" 34 (1978), s. 123–146.

K. Tatarkiewicz: *Logik i polityk (Bolesław Sobociński)*. W: XI SHM (1998), s. 167–183.

Sochocki, Julian Karol (1842–1927) SBMP, WE PWN

Po 1945. S. Domoradzki: *Julian Karol Sochocki 1842–1927).* W: VI SHM (1993), s. 137–142.

N.S. Jermołajewa: *Julian Karol Sochocki – uzupełnienie biografii naukowej.* W: XI SHM (1998), s. 47–65.

A.W. Markuszewicz: *Sohockogo vliânie na obščuŭ teoriŭ* „Istoriko- matematičeskie issledovania" 3 (1950), s. 399–406.

M. Nałbadjan: *Eliptičeskie funkcji v robotach J.W. Sohockogo (1842–1927).* W: XII SHM (1999), s. 125–131.

Spława-Neyman, Jerzy (1894–1981) SBMP, WE PWN

D.G. Kendall, S.M. Bartlett, T.L. Page: *Jerzy Neyman.* „Bull. London Math. Soc." 16.2 (1984), s. 160–179.

W. Klonecki, W. Zonn: *Jerzy Spława-Neyman.* „WM" 16 (1973), s. 55–70.

T. Ledwina: *Idee Jerzego Neymana w teorii testowania hipotez.* W: XII SHM (1999), s. 37–44.

D. Węglowska, Z. Węglowski: *Jerzy Spława-Neyman (1894–1981).* W: XII SHM (1999), s. 30–36.

Por. także monografię C. Reid (sekcja 9.2).

Stamm, Edward (1886–1940) SBMP

B. Pabich: *Edward Stamm.* W: XVII SHM (2004), s. 157–170.

Stark, Marceli (1908–1974) SBMP, WE PWN

Wspomnienia A. Turowicza, M. Kaca, S. Hartmana, W. Żelazki, J.-P. Kahane'a i Z. Semadeniego (sekcja 10.22).

Steinhaus, Hugo Dyonizy (1887–1972) PSB, SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Selected Papers* oraz *Między duchem a materią* ...(sekcja 10.12)

Napisał obszerne *Wspomnienia* oraz *Wspomnienia i zapiski* (sekcja 10.21), a także *Autobiografię* (sekcja 10.22).

Tom „WM" 17 (1973) zawiera sprawozdanie z konferencji poświęconej życiu i działalności Hugona Steinhausa, w tym C. Ryll-Nardzewski: *Prace Hugona Steinhausa o sytuacjach konfliktowych*, s. 29–38; K. Urbanik: *Idee Hugona Steinhausa w teorii prawdopodobieństwa*, s. 39–50; J. Łukaszewicz: *Rola Hugona Steinhausa w rozwoju zastosowań matematyki*, s. 51–63; H. Kowarzyk: *Współpraca Hugona Steinhausa z medycyną i medykami*, s. 65–69.

E. Marczewski: *Hugo Steinhaus.* „NP" 15.1 (67) (1967), s. 82–93.

P. Matuła: *Probabilistyka w pracach Hugona Steinhausa.* W: V SHM (1992), Część 1: *Probabilistyka*, s. 259–268.

W. Orlicz: *O pracach teoretycznych Hugona Steinhausa z zakresu matematyki.* „WM" 11.1 (1969), s. 77–80.

Wspomnienia A. Dawidowicz i A. Turowicza (sekcja 10.22).

Stożek, Włodzimierz (1883–1941) PSB, SBMP

M. Przeniosło: *Włodzimierz Stożek (1883–1941) – matematyk, profesor Politechniki Lwowskiej.* „Wrocławskie Studia Wschodnie" 11 (2007), s. 119–134.

Wspomnienia A. Dawidowicz (sekcja 10.22).

Suliński, Adam (1928–1997)

J. Krempa, E. Puczyłowski: *Z żałobnej karty. Adam Suliński (1928–1997).* „WM" 33 (1997), s. 209–213.

Szałajko, Kazimierz (1912–2003)

K Skórnik: *Z żałobnej karty. Kazimierz Szałajko (1912–2003).* „WM" 40 (2004), s. 263–268.

Szarski, Jacek (1921–1980) SBMP, BUP, UP, WE PWN

Z. Dybiec: *Jacek Szarski (1921–1980).* „WM" 25.2 (1984), s. 199–224.

W. Kleiner: *Jacek Szarski 1921–1980.* „NP" 29.5–6 (191–192) (1981), s. 199–200.

A. Pelczar: *Jacek Szarski.* W: *Złota Księga*, s. 369–375.

A. Pliś: *Jacek Szarski*, „NP" 20.5 (101) (1972), s. 83–84.

Szlenk, Wiesław (1935–1995) SBMP

T. Nowicki: *Z żałobnej karty. Wiesław Szlenk (1935–1995).* „WM" 33 (1997), s. 204–209.

Szmielew, Wanda (1917–1976) SBMP

M. Kordos, M. Moszyńska, L.W. Szczerba: *Wanda Szmielew (1918–1976).* „WM" 21.1 (1978), s. 26–28.

Szmuszkowicz, Hanna (1910–1993) SBMP

Z. Pawlikowska-Brożek: *Z żałobnej karty. Hanna Szmuszkowicz (1910–1993).* „WM" 30.2 1994), s. 286–287.

Ślebodziński, Władysław (1884–1972) SBMP, WE PWN

Napisał *Wspomnienia* ... (sekcja 10b2).

Z. Butlewski: *O działalności naukowej i dydaktycznej Profesora doktora Władysława Ślebodzińskiego.* „Fasc. Math." 4 (1969), s. 11–14.

T. Huskowski: *Władysław Ślebodziński.* „WM" 9.2 (1967), s. 169–173.

Śniadecki, Jan (1756–1830) SBMP, WE PWN – *Wybór pism* (sekcja 10.11)

Po 1945. J. Dianni: *Dzieje dzieła Jana Śniadeckiego Rachunku algebraicznego teoria zastosowana do linii krzywych w świetle jego korespondencji.* „KHNiT" 22.1 (1977), s. 59–71.

S. Drobot: *Dzieło Jana Śniadeckiego w naukach matematycznych i przyrodniczych*, „WM" 1.1 (1955), s. 95–111.

S. Dür: *Jan Śniadecki – matematyk.* „SiM", tom II, 1954, s. 439–469.

W. Foryś, J. Mietelski, A. Pelczar: *Jan Śniadecki (1756–1830). Matematyk, astronom, reformator Akademii.* W: *Złota Księga*, s. 272–300.

E. Rybka: *Jan Śniadecki.* W: *Wkład Polaków do nauki. Nauki ścisłe.* Red. J. Hurwic. Biblioteka Problemów 101. Warszawa 1967 PWN, s. 59–68.

W. Więsław: *Jan Śniadecki (1756–1830) – uczony, mąż stanu, patriota.* W: XX SHM (2007), s. 173–197.

Por. także monografię M. Chamcówny (sekcja 9.2 powyżej).

Świątkowski, Tadeusz (1933–1994) SBMP

B. Koszele, W. Wilczyński: *Z żałobnej karty. Tadeusz Świątkowski (1933–1994).* „WM" 31 (1995), s. 197.

Taberski, Roman (1927–1999) SBMP

J. Musielak, P. Pych-Taberska: *Roman Taberski (1927–1999).* „WM" 38 (2002), s. 197–204.

Tarski, Alfred (1901–1983) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Collected Papers* oraz *Pisma logiczno-filozoficzne* (sekcja 10.12)

S. Givant: *A portrait of Alfred Tarski.* „Math. Intelligencer" 13 (1993), s. 16–32.

J. Woleński: *Alfred Tarski jako filozof.* „WM" 27.2 (1987), s. 247–249.

J. Zygmunt: *Alfred Tarski.* W: *Polska filozofia powojenna*, tom II. Red. W. Markiewicz. Warszawa 2001 Agencja Wydawnicza Witmark, s. 342–375.

Wspomnienia S. Givanta i V. Huber-Dyson (sekcja 10.22).

Tański, Jan (?–1664) SBMP

A. Wachułka: *Jan Tański. Profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego XVII stulecia i jego matematyczne dzieło.* „SiM" 5 (1957), s. 59–122.

Turowicz, Andrzej (1904–1989) SBMP, WE PWN

H. Górecki, A. Pelczar: *O działalności naukowej Profesora Andrzeja Turowicza.* „WM" 21.1 (1979), s. 275–279.

K. Ciesielski, Z. Pogoda: *Ojciec Profesor Andrzej Turowicz.* W: X SHM (1997), s. 53–59.

Stulecie urodzin Prof. Bernarda Turowicza OSB. „WM" 41 (2005), s. 151–164.

Ulam, Stanisław Marcin (1909–1984) SBMP, WE PWN – Trzy tomy pism (sekcja 10.12)

J. M y c i e l s k i : *Stanisław Marcin Ulam (1909–1984).* „WM" 29.1 (1990), s. 30–37.

Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k , Z. W ę g l o w s k i : *Stanisław Ulam, jeden z najwybitniejszych uczniów Kazimierza Kuratowskiego. Lata lwowskie.* W: X SHM (1997), s. 125–130.

Por. także autobiografię *Przygody matematyka* (sekcja 10.21), wspomnienia własne i wspomnienia G.-C. R o t y (sekcja 10.22) oraz wywiad F e i g e n b a u m a (sekcja 10.3).

Urbanik, Kazimierz (1930–2005)

Z. J u r e k , J. R o s i ń s k i , W.A. W o y c z y ń s k i : *Kazimierz Urbanik (1930–2005).* „Probability and Mathematical Statistics" 25.1 (2005), s. 1–21; przekład polski: „WM" 42 (2006), s. 103–121 (uwagi: Z. L i p e c k i , „WM" 43 (2007), s. 190).

E. M a r c z e w s k i , C. R y l l - N a r d z e w s k i , W.A. W o y c z y ń s k i : *Kazimierz Urbanik.* „NP" 22.1 (109) (1974), s. 101–105.

Ustymowicz, Józef Teofil (1820–po1876) SBMP

D. B o b r o w s k i : *Józef Teofil Ustymowicz – matematyk poznański.* W: XIII SHM (2001), s. 353–357.

Wachułka, Adam (1901–1991)

Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k : *Adam Wachułka (1901–1991).* „KHNiT" 36.2 (1991), s. 127–130.

Waraszkiewicz, Zenon (1909–1946) SBMP

Tom „WM" 37 (2001) zawiera A. D e r k o w s k a : *Zenon Waraszkiewicz (1909–1946)*, s. 135–137; J. M i o d u s z e w s k i : *Zenon Waraszkiewicz*, s. 138–142.

Ważewski, Tadeusz (1896–1972) SBMP, BUP, UP, WE PWN – *Selected Papers* (sekcja 10.12)

Tom „WM" 20.1 (1976) zawiera sprawozdanie z sesji naukowej poświęconej Tadeuszowi Ważewskiemu, w tym C. O l e c h , J. S z a r s k i , Z. S z m y d t : *Tadeusz Ważewski (1896–1972)*, s. 55–62; C. O l e c h : *O wynikach Tadeusza Ważewskiego w matematycznej teorii optymalnego sterowania*, s. 66–69; A. P l i ś : *Metoda topologiczna badania przebiegu rozwiązań równań różniczkowych*, s. 70–71; J. S z a r s k i : *Nierówności różniczkowe i równania cząstkowe pierwszego rzędu w spuściźnie naukowej Tadeusza Ważewskiego*, s. 71–76; A. L a s o t a : *Odwzorowania otwarte w dowodach twierdzeń o istnieniu równań różniczkowych*, s. 76–80; A. P e l c z a r : *O metodzie kolejnych przybliżeń*, s. 80–84.

A. P e l c z a r : *Tadeusz Ważewski – uczony i nauczyciel.* W: X SHM (1997), s. 131–139.

A. P e l c z a r : *Tadeusz Ważewski (1896–1972). Uczony i nauczyciel.* W: *Złota Księga*, s. 341–356.

R. S r z e d n i c k i : Ważewski metod and Conley index. W: *Handbook of Differential Topology. Ordinary Differental Equations*. Vol. I. Red. A. C a n a d a , P. D r a b e k , A. F o n d a . Amsterdam 2004 Elsevier, s. 591–684.

R. S r z e d n i c k i , K. W ó j c i k , P. Z g l i c z y ń s k i : *Fixed point results based on the Ważewski metod.* W: *Handbook of Topological Fixed Point Theory.* Red. R.F. B r o w n , M. F u r i , L. G ó r n i e w i c z , B. J i a n g . Dordrecht 2005 Springer, s. 905–943.

J. S z a r s k i : *Tadeusz Ważewski.* „NP" 9.3 (35) (1961), s. 79–81.

Wilkosz, Witold (1891–1941) SBMP

S. G o ł ą b : *Witold Wilkosz.* W: *Złota Księga*, s. 337–339.

Witelo (ok. 1230–ok.1280) SBMP, WE PWN – *Witelonis Perspectivae...* (sekcja 10.11)

J. B u r c h a r d t : *Witelo, pierwszy polski przyrodnik, matematyk i filozof.* „KHNiT" 20.1 (1975), s. 15–24.

J. B u r c h a r d t : *Czas śmierci Witelona i schyłek jego życia w świetle dokumentu z r. 1295 oraz innych świadectw XIII–XIV w.* „KHNiT" 21.2 (1976), s. 281–287.

Por. także artykuł K. W o j c i e c h o w s k i e g o (sekcja 4.2C) i przekład artykułu P. Z u b o w a z SiM, tom 3 (sekcja 3.2).

Włodarski, Lech (1916–1997) SBMP

About Professor Lech Włodarski. „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Mathematica", zeszyt 8 (1996), s. 161–164.

E. H e n s z - C h ą d z y ń s k a , R. J a j t e : *Z żałobnej karty. Lech Włodarski (1916–1997).* „WM" 34 (1998), s. 165–166.

Wolibner, Witold (1902–1961) SBMP

Z. C h a r z y ń s k i , A. K r z y w i c k i , J. Z a m o r s k i : *Witold Wolibner.* „CM" 10.2 (1963), s. 353–360.

A. K r z y w i c k i : *Witold Wolibner.* W: XVI SHM (2003), s. 109–115.

A. K r z y w i c k i , J. Z a m o r s k i : *Witold Wolibner, 1902–1961.* „WM" 6.1 (1962), s. 1–6.

Wspomnienia H. F a s t a (sekcja 10.22).

Woronoj, Georgij (1868–1908)

A. S c h i n z e l : *Georgij Woronoj – mistrz Wacława Sierpińskiego.* W: XII SHM (1999), s. 155–161.

Wójcik, Jan (1936–1994)

A. Schinzel: *Jan Wójcik i jego prace z teorii liczb.* „WM" 33 (1997), s. 199–203.

Zahorski, Zygmunt (1914–1988) SBMP

Tom „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Matematyka-Fizyka 48", 1986, zawiera *Zarys biografii Z. Zahorskiego* oraz artykuł P. Gawron: *Działalność Profesora Zygmunta Zahorskiego na Politechnice Śląskiej.*

J.S. Lipiński: *Zygmunt Zahorski (1914–1988).* „WM" 36 (2000), s. 73–81.

Zarankiewicz, Kazimierz (1902–1959) SBMP, WE PWN

S. Bergman, R. Duda, B. Knaster, J. Mycielski, A. Schinzel: *Kazimierz Zarankiewicz 2.V.1902–5.IX.1959.* „CM" 12 (1964), s. 277–288; przekład polski: „WM" 9.2 (1967), s. 175–185; przedruk przekładu polskiego: XVI SHM (2003), s. 117–125.

J. Mioduszewski: *W stulecie Kazimierza Zarankiewicza.* W: XVI SHM (2003), s. 127–129.

Zaremba, Stanisław (1863–1942) SBMP, BUP, UP, WE PWN

Po 1945. J. Szarski: *Stanisław Zaremba (1863–1942).* „WM" 5 (1962), s. 15–28.

T. Ważewski: *Twórczość i zasługi naukowe Stanisława Zaremby.* Dodatek do „Rocznika PTM" (1951), tom 21.

T. Ważewski, J. Szarski: *Stanisław Zaremba,* W: Studia z dziejów katedr Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UJ. Red. S. Gołąb Kraków 1964, s. 103–117.

Ponadto korespondencja W. Stiekłowa i S. Zaremby omówiona w 3 artykułach przez I. Markusza (sekcja 10.3).

Zaremba, Stanisław Krystyn (1900–1990) SBMP

A.L. Dawidowicz: *O pracach Zbigniewa Łomnickiego i Stanisława Krystyna Zaremby ze statystyki matematycznej.* W: XI SHM (1998), s. 269–280.

Ziemian, Bogdan (1953–1996) SBMP

Z. Szmydt: *Bogdan Ziemian (1953–1997).* „WM" 35 (1999), s. 153–163.

Zięba, Andrzej (1929–1986) SBMP

Wszechświat i matematyka. Materiały z sesji upamiętniającej działalność Andrzeja Zięby, Obserwatorium Astronomiczne UJ. Kraków 2003, s. 105.

Zubrzycki, Stefan (1927–1968) SBMP

B. Kopociński, J. Łukaszewicz: *Stefan Zubrzycki.* „WM" 13 (1971), s. 57–65.

Zygmund, Antoni (1900–1992) SBMP, UP, WE PWN – *Selected Papers* (sekcja 10.12)

C. Fefferman, J.-P. Kahane, E.M. Stein: *O dorobku naukowym Antoniego Zygmunda*. „WM" 19.2 (1976), s. 91–126.

P. Wojtaszczyk: *Antoni Zygmund (1900–1992)*. W: XI SHM (1998), s. 75–80.

Żakowski, Wojciech (1929–1993) SBMP

Z żałobnej karty. Wojciech Żakowski (1929–1993). „WM" 32 (1996), s. 214–215.

Żorawski, Kazimierz Paulin (1886–1953) SBMP, BUP, UP, WE PWN

W. Sierpiński: *Kazimierz Żorawski, 1886–1953*. „NP" 1.2 (1953), s. 266–267.

W. Ślebodziński: *Kazimierz Żorawski*. W: *Studia z Dziejów Katedr Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii UJ*. Red. S. Gołąb. Kraków 1964, s. 87–101; przedruk: „WM" 11 (1969), s. 49–64.

9.32. Wiele osób

B. Koszela: *Udział Józefa Marcinkiewicza, Stefana Mazurkiewicza i Hugona Steinhausa w osiągnięciach matematyki polskiej. Zarysy biografii*. W: III SHM (1992), s. 104–110.

W. Krysicki: *Doktorzy Witolda Pogorzelskiego i ich dalsze osiągnięcia*. W: X SHM (1997), s. 91–99.

E.H. Nieciowa: *Członkowie AU oraz PAU 1872–1972*. Wrocław 1973 (rec.: J. Róziewicz, „KHNiT" 18.4 (1973), s. 741–744.

C. Olech: *Nauka wyprzedza praktykę* [krótkie biogramy 11 czołowych matematyków polskich czynnych w II połowie XX wieku]. W: *Nauka polska i jej osiągnięcia*. Biblioteka Problemów 202. Warszawa: PWN, s. 11–61.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Wykaz profesorów i docentów matematyki pracujących w polskich uczelniach w latach 1919–1939*. „WM" 24.2 (1982), s. 219–223.

A. Pelczar: *Matematyka w Krakowie na początku XX wieku. Żorawski i Zaremba*. W: IX SHM (1995), s. 25–42.

A. Pelczar: *Stanisław Zaremba (1863–1942). Kazimierz Paulin Żorawski (1866–1953)*. W: *Złota Księga*, s. 313–328.

A. Pelczar: *O dwóch egzemplarzach pewnej książki czyli glosa do biografii Jana Brożka i Piotra Krügera*. W: *Terrae Leopoliensis Filius Terrae Gedanensis Civis. Księga pamiątkowa ofiarowana prof. dr hab. Zbigniewowi Nowakowi w osiemdziesiątą rocznicę urodzin*. Red. M. Babnis i M. Pelczar. Gdańsk 2007, s. 123–147.

Register of Polish American Scholars, Scientists, Writers and Artists. New York 1969 (rec.: J. Żurawicka, „KHNiT", 18.1 (1973), s. 172–175).

Sylwetki zmarłych członków Oddziału Krakowskiego Polskiej Akademii Nauk. Red. L. S t a r k e l . Kraków 2003 Oddział Krakowski PAN, 2003. Zawiera biogramy: J. M i e t e l s k i : *Tadeusz Julian Banachiewicz (1882–1954)*, s. 9–12; A. P e l c z a r : *Jacek Karol Szarski (1921–1980)*, s. 171–179.

Uczeni Wrocławscy 1945–1979. Wrocław 1980.

J. W a n i u r s k i : *Matematycy Politechniki Lwowskiej* I, W: XIX SHM (2006), s. 227–235.

J. W a n i u r s k i : *Matematycy Politechniki Lwowskiej* II, W: XX SHM (2007), s. 161–172.

9.4. BIBLIOGRAFIE

Bibliografia matematyki polskiej w X-leciu 1944–1954. „WM" 2.1 (1957), s. 1–154.

Bibliografia prac prof. dr. hab. Konstantego Radziszewskiego. Oprac. A. W ó j c i k . Bibliografie Osobowe UMCS. Biblioteka Główna 17. Lublin 1989, s. 12.

J. D i a n n i : *Bibliografia historii matematyki polskiej* (rękopis). Archiwum PAN w Krakowie, sygn. K.III-21.

J.M. K r e i n e r , E. P i o t r o w s k a : *Bibliografia prac profesora Tadeusza Banachiewicza.* Prace Komisji Historii Nauki PAU, tom 7 (2006), s. 327–369.

H. M i c h a ł o w i c z , Cz. G u t r y : *Roczniki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1802–1830). Bibliografia zawartości.* Kraków 1967.

Ważnym źródłem bibliografii mogłyby być „Dodatki" do niektórych zeszytów „KHNiT", zatytułowane „Bibliografia bieżąca historii nauki i techniki". Ich część V „Historia nauk matematyczno-fizyczno-chemicznych" zawiera materiały odnoszące się do historii matematyki w Polsce. Dodatki te mają postać luźnych wkładek i ukazują się nieregularnie (są więc dość ulotne), ale większą ich wadą jest brak kompletności, np. rzadko można w nich znaleźć informacje o artykułach opublikowanych w czasopismach matematycznych takich, jak „APM", „CM" czy „WM" a także materiały Szkół Historii Matematyki.

10. INNE ŹRÓDŁA

Oprócz przytoczonych wyżej książek i artykułów musimy jeszcze wspomnieć o innych jeszcze źródłach badań historycznych.

10.1. DZIEŁA ZEBRANE

Często wzbogacane wartościowymi komentarzami i omówieniami, są one ważnym źródłem badań historycznych nad dorobkiem matematyków polskich,

10.11. Matematycy polscy czynni do XIX wieku włącznie

Jan Brożek: *Wybór pism*, 2 tomy. Opracowali H. Barycz i J. Dianni. Warszawa 1956.

Stanisław Grzepski: *Geometria to jest miernicka nauka*. Wstępem poprzedzili H. Barycz i K. Sawicki, transkrypcje tekstu i objaśnienia przygotował A. Siudut. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki. Tom I, Wrocław 1957, s. VIII + 144.

Adamus Adamandus Kochański SJ: *Opuscula*, Część 1: *Prace zamieszczone w „Miscellanea Curiosa Medici-Physica Academiae Naturae Curiosorum" i „Acta Eruditorum"*. Oprac. Bogdan Lisiak SJ, Kraków 2003 Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum" i Wydawnictwo WAM, s. 167.

Adamus Adamandus Kochański SJ: *Opuscula*, Część 2: *Prace zamieszczone w Gaspar Schott, „Mathesis Caesarea", Herbipoli 1662, Gaspar Schott, „Physica curiosa" Herbipoli 1662, Gaspar Schott, „Technica curiosa sive Mirabilia Artis" Herbipoli 1664*. Oprac. Bogdan Lisiak SJ. Kraków 2003 Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum" i Wydawnictwo WAM, s. 239.

Adam Adamandus Kochański: *Opuscula*, Część 3: *Prace zamieszczone w Gaspar Schott, „Cursus mathematicus", Herbipoli 1661*. Oprac. Bogdan Lisiak SJ. Kraków 2003 Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum" i Wydawnictwo WAM, s. 53.

Jan Śniadecki: *Wybór pism naukowych*. Pisma humanistyczne opracował i wstępem opatrzył Z. Libera, pisma matematyczne opracował i wstępem opatrzył S. Drobot. Warszawa 1954.

Jan Śniadecki: *Rachunek zdarzeń i przypadków losu*. Do druku z rękopisu przygotował W. Więsław. W: XIX SHM, s. 109–129.

Witelonis Perspectivae Liber Primus. Book I of Witelo's „Perspectiva". An English translation with introduction and commentary and Latin edition of the Mathematical Book of Witelo's „Perspectiva" by Sabetai Unguru. „Studia Copernicana" XV. Wrocław 1977 Ossolineum, s. 330.

10.12 Matematycy polscy czynni w XX wieku

Stefan Banach: *Oeuvres*, 2 tomy. Warszawa 1967 i 1979 PWN, s. 382 i 470.

Karol Borsuk: *Collected Papers*, 2 tomy. Warszawa 1983 PWN, s. 1–656 i 657–1357.

Celestyn Burstin: *Matematičeskie roboty*. Mińsk 1932 Akademia Nauk BSSR.

Witold Hurewicz: *Collected Works*. American Mathematical Society, 1995, s. 598 (rec.: R. Duda, „WM" 32 (1996), s. 217–219).

Zygmunt Janiszewski: *Oeuvres choisies*. Warszawa 1962 PWN, s. 319.

Kazimierz K u r a t o w s k i : *Selected Papers.* Warszawa 1988 PWN, s. LI + 609.

Jan Ł u k a s i e w i c z : *Z zagadnień logiki i filozofii. Pisma wybrane.* Red. J. S ł u p e c k i . Warszawa 1967: PWN.

Jan Ł u k a s i e w i c z : *Selected Works.* Red. L. B o r k o w s k i . Amsterdam 1970 North-Holland.

Józef M a r c i n k i e w i c z : *Collected Papers.* Warszawa 1964 PWN, s. VIII + 673.

Edward M a r c z e w s k i : *Collected Mathematical Papers.* Warszawa 1996 IM PAN, s. XXVII + 684.

Stefan M a z u r k i e w i c z : *Travaux de topologie et ses applications.* Warszawa 1969 PWN, s. 380.

Andrzej M o s t o w s k i : *Foundational Studies. Selected Works.* Red. K. K u r a t o w s k i i inni. 2 tomy. Warszawa 1979 PWN, s. XLVI+635 i VIII+605.

Władysław O r l i c z : *Collected Papers*, 2 tomy. Warszawa 1988 PWN, s. LIV + 1–849 i VIII + 851–1687.

Wacław S i e r p i ń s k i : *Oeuvres choisies*, 3 tomy. Warszawa 1974–1976 PWN, s. 300, 780 i 685.

Hugo S t e i n h a u s : *Selected Papers.* Warszawa1985 PWN, s. 899.

Hugo S t e i n h a u s : *Między duchem a materią pośredniczy matematyka.* Wybór, przedmowa i redakcja naukowa Józef Ł u k a s z e w i c z . Warszawa-Wrocław 2000 Wydawnictwo Naukowe PWN (przedruk 20 prac opublikowanych przez autora po polsku), s. 250.

Alfred T a r s k i : *Logic, semantics, metamathematics. Papers from 1923 to 1938.* Oxford 1956 Clarendon Press, s. XIV+471.

Alfred T a r s k i : *Collected Papers*, 4 tomy. Tom 1: 1921–1934, s. 659; tom 2: 1935–1944, s. 699; tom 3: 1945–1957, s. 682; tom 4: 1958–1979, s. 757. Basel 1986 Birkhäuser (wszystkie tomy).

Alfred T a r s k i : *Pisma logiczno-filozoficzne.* Biblioteka Współczesnych Filozofów. Wybrał etc. Jan Z y g m u n t . Warszawa. Tom 1: *Prawda*, 1995, s. 390. Tom 2: *Metafizyka*, 2001 Wydawnictwo Naukowe PWN, s. XIV+516.

Stanisław U l a m : *Sets, Numbers*, Universes. Cambridge, Mass. 1974 MIT Press.

Stanisław U l a m : *Science, Computers, and People. From the Tree of Mathematics.* Red. C. Reynolds, G.-C. Rota. Boston-Basel-Stuttgart 1986 Birkhäuser.

Stanisław U l a m : *Analogies between Analogies.* Red. A.R. Bednarek, F. Ulam. 1990.

Tadeusz W a ż e w s k i : *Selected Papers.* Warszawa 1990 PWN, s. XVII + 572.

Antoni Z y g m u n d : *Selected Papers*, 3 tomy. Tom 1, s. LXII + 443; tom 2, s. XXII + 444; tom 3:, s. XXII + 457. 1989 Kluwer Academic Press.

10.2. WSPOMNIENIA

Stanowią one tradycyjne Źródło informacji naukowej. Większych pamiętników jest stosunkowo mało i niewiele wskazuje na to, że w tym zakresie sytuacja się poprawi, są to jednak pozycje bardzo wartościowe i żaden z badaczy nie może ich pomijać.

10.21. Wspomnienia obszerne, w tym pamiętniki

A. Dawidowiczowa: *„Zeschnięte liście i kwiat ...". Wspomnienia.* Kraków 1989, s. 215.

M. Kac: *Enigmas of Chance. An Autobiography.* New York 1985; przekład polski: *Zagadki losu.* Tłum. K. i S. Lipszycowie. Warszawa 1997 Polska Fundacja Upowszechniania Nauki, s. 143.

K. Kuratowski: *Zapiski do autobiografii*. „KHNiT" 24.2 (1979), s. 243–289.

K. Kuratowski: *Notatki do autobiografii.* Warszawa 1981 Czytelnik, s. 242.

F. Leja: *Dawniej było inaczej* (rękopis).

H. Steinhaus: *Wspomnienia.* „Znak", nr 1 z 1970 r., s. 42–106, oraz nr 2–3 z 1970 r., s. 306–338.

H. Steinhaus: *Wspomnienia i zapiski.* Oprac. Aleksandra Zgorzelska, Wrocław 2002 Wydawnictwo Atut, s. 605.

S. Ulam: *Adventures of a Mathematician.* Univ. of California Press, 1976 (parę wznowień); przekład polski: *Przygody matematyka.* Przeł. Agnieszka Górnicka. Warszawa 1996 Prószyński i S-ka, s. 359.

Z. Zahorski: *Zarys biografii.* Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Matematyka-Fizyka 48, 1986.

10.22. Wspomnienia krótkie

M. Albiński: *Wspomnienia o Banachu i Wilkoszu.* „WM" 19.2 (1976), s. 133–135.

F. Barański: *Lwowskie wspomnienia o Stefanie Banachu*, W: VI SHM 13 (1993), s. 55–57.

M. Bartlowa: *Wspomnienie o Kazimierzu Bartlu.* „Zeszyty Historyczne" 1987, zeszyt 87.

A. Bielak: *Wspomnienie o Zdzisławie Opialu.* „WM" 21.1 (1978), s. 115–121.

Z. Ciesielski: *Mark Kac (1914–1984) – wspomnienia.* W: XI SHM (1998), s. 185–192.

A. Dawidowicz: *Wspomnienia o Leonie Chwistku, Hugonie Steinhausie i Włodzimierzu Stożku.* „WM" 23.2 (1981), s. 232–240.

A. Dawidowicz: *Pamiątki rodzinne.* W: XII SHM (1999), s. 238–243.

A. Dawidowicz: *Wspomnienie o profesorze Stanisławie Gołąbie (1902–1980).* W: XVI SHM (2003), s. 17–19.

H. Fast: *Wspomnienie o Witoldzie Wolibnerze.* „WM" 40 (2004), s. 269–272.

S. Givant, V. Huber-Dyson: *Alfred Tarski w kalejdoskopie impresji osobistych.* „WM" 32 (1996), s. 95–137.

B. Gleichgewicht: *Wspomnienie o Samuelu Dicksteinie.* W: XV SHM (2002), s. 149–151.

S. Hartman: *Wspomnienie o Jerzym Słupeckim.* „Zeszyty Naukowe WSP w Opolu", Matematyka 28, 1992, s. 21–25.

H. Hiż: *Garstka wspomnień kibica matematyków.* „WM" 36 (2000), s. 53–59.

Z.J. Jakubowski: *Zygmunt Charzyński (1914–2001). Kilka wspomnień.* W XV SHM (2002), s. 185–192.

L. Jeśmanowicz: *Wspomnienia o matematykach wileńskich.* „WM" 12.2 (1971), s. 302–319.

M. Kac: *Henri Lebesgue i polska szkoła matematyczna: obserwacje i wspomnienia.* „WM" 20 (1978), s. 189–192.

S. Kolankowski: *Wspomnienia o Józefie Marcinkiewiczu.* „WM" 16 (1973), s. 75–77.

K. Kuratowski: *Moje wspomnienia związane z powstaniem polskiej szkoły matematycznej.* „WM" 12 (1969), s. 9–16.

J. Leray: *O moim przyjacielu Juliuszu Schauderze.* „WM" 23.1 (1980), s. 75–83.

J. Łoś: *Edward Marczewski – uczony przyjaciel.* „WM" 22.2 (1980), s. 191–197.

J. Mioduszewski: *Profesor Bronisław Knaster w oczach studenta i ucznia.* „WM" 25.1 (1983), s. 116–120.

S.M. Nikolski: *Wspomnienie o Stefanie Banachu.* „WM" 30.1 (1993), s. 115–120.

C. Olech: *Moje kontakty z Profesorem Kuratowskim w latach 1970–1980.* W: X SHM (1997), s. 109–114.

E. Otto: *Antoni Plamitzer. Wspomnienie pośmiertne.* „Zeszyty Naukowe Politechniki Warszawskiej" nr 2/1961, s. 7–10.

Z. Pawlikowska-Brożek, A. Wachułka: *Jadwiga Dianni (1886–1981) we wspomnieniach historyków matematyki.* „KHNiT" 27.1 (1982), s. 189–194.

Z. Pawlikowska-Brożek: *Stefan Banach w świetle wspomnień.* W: IV SHM (1990), s. 101–112.

B. Piłat: *Remembrance of Mieczysław Krzyżański.* W: VI SHM (1993), s. 161–163.

Z. Pogoda: *Stanisław Gołąb i geometria. Wspomnienia w setną rocznicę urodzin.* W: XVI SHM (2003), s. 157–162.

G.-C. Rota: *Utracona kawiarnia* [wspomnienia o Stanisławie Ulamie]. Warszawa 1990 IM PAN. Reprint: seria B, nr 24, s. 16.

H.M. Schaerf: *Wspomnienia o Juliuszu Schauderze*. „WM" 24.1 (1982), s. 91–94.

H. Steinhaus: *Souvenirs de Stefan Banach*. „CM" 1 (1948), s. 74–80.

H. Steinhaus: *Autobiografia*. „WM" 17 (1973), s. 3–11.

S. Straszewicz: *Ze wspomnień o Zygmuncie Janiszewskim*. „WM" 8 (1963), s. 131–133.

K. Szałajko: *Wspomnienia o Kole Matematyczno-Fizycznym Studentów Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*. „WM" 26.1 (1984), s. 85–96.

K. Szałajko: *O Stefanie Banachu w setną rocznicę jego urodzin na tle lwowskiej szkoły matematycznej. Wykład inauguracyjny*. Gliwice 1992 Politechnika Śląska, s. 15.

K. Szałajko: *Wspomnienia o Stefanie Banachu na tle Lwowa i lwowskiej szkoły matematycznej*. W: VI SHM (1993), s. 45–54.

K. Szałajko: *Wspomnienia lwowskie*. „WM" 30.2 (1994), s. 251–263.

K. Szałajko: *Matematyka lwowska w czasie ostatniej wojny – wspomnienia*. W: VIII SHM (1996), s. 217–228.

K. Szałajko: *Stanisław Leja – wspomnienia*. W : XI SHM (1998), s. 197–199.

K. Szałajko: *Początki czasopisma „Studia Mathematica". Wspomnienia*. W: XII SHM (1999), s. 229–232.

K. Szałajko: *Ze wspomnień Stanisława Leji*. W: XII SHM (1999), s. 233–237.

W. Ślebodziński: *Wspomnienia matematyka z lat 1903–1968*. „WM" 12.1 (1969), s. 17–31.

A. Turowicz: *Wspomnienia o Profesorze Hugonie Steinhausie*. „WM" 17 (1973), s. 85–89.

A. Turowicz, M. Kac, S. Hartman, A. Schinzel, W. Żelazko, J.-P. Kahane, Z. Semadeni: *Wspomnienia o Marcelim Starku*. WM 21.1 (1978), s. 104–113.

P. Turán: *Commemoration on Stanisław Knapowski*. „CM" 23 (1971), s. 310–321.

S. Ulam: *Wspomnienia z kawiarni szkockiej*. „WM" 12.1 (1969), s. 49–58.

J. Witkowski: *Tadeusz Banachiewicz. Wspomnienia pośmiertne*. „WM" 2 (1957–1959), s. 197–203.

W. Więsław: *Wspomnienie o Zenonie Borewiczu*. W: XI SHM (1998), s. 193–195.

10.3. KORESPONDENCJA (LISTY) I WYWIADY

Pojawiła się, wcześniej nieobecna, tendencja publikowania różnych materiałów archiwalnych o szerszym znaczeniu. Niewiele ich dotąd opublikowano

(wiele archiwów uległo zniszczeniu) i nie zawsze są te publikacje kompetentnie opracowane, można jednak mieć nadzieję, że tendencja ta będzie się rozwijać i w ten sposób wzbogacać dostępne źródła.

Rośnie znaczenie epistolografii w badaniach dokonań autorów i adresatów oraz epoki, w której żyli.

Ważnym źródłem mogą być wywiady. Za przykład może służyć wywiad M. Feigenbauma z S. Ulamem i M. Kacem oraz wywiad M. Iłowieckiego z S. Mazurem i Hanną Szmuszkowicz (p. niżej).

P.S. Aleksandrow: *List do prof. K. Kuratowskiego*. „WM" 12.1 (1969), s. 59–61.

H. Barycz: *Dwa nieznane listy Stanisława Grzepskiego*. „KHNiT", 10.1–2 (1965), s. 91–100.

K. Ciesielski, Z. Pogoda: *Conversation with Andrzej Turowicz*. „Math. Intelligencer" 10.4 (1988), s. 13–20.

S. Domoradzki: *Samuel Dickstein (1851–1939) w świetle korespondencji z Władysławem Natansonem i Marianem Smoluchowskim. Problemy nurtujące matematykę polską*. W: III SHM (1992), s. 84–103.

M. Feigenbaum: *Refleksje polskich mistrzów (wywiad ze Stanisławem Ulamem i Markiem Kacem)*. „WM" 30.1 (1993), s. 93–114.

M. Iłowiecki: *Matematyka – moja miłość (wywiad z doc. H. Szmuszkowicz i prof. S. Mazurem)*. „Przekrój", rocznik 1980.

Z. Janiszewski: *Listy*. Warszawa 1980 Instytut Matematyczny PAN. Preprint C-1.

Korespondencja Adama Adamandego Kochańskiego (1657–1699). Oprac. Bogdan Lisiak SJ przy współpracy Ludwika Grzebienia SJ. Źródła do Dziejów Kultury 1, Kraków 2005 Wydawnictwo WAM, s. 475.

M. Łuzin: *List do Arnauda Denjoy z 1926 r.* „WM" 25.1 (1983), s. 65–68.

I. Markusz: *Korespondencja W.A. Stiekłowa i S. Zaremby*. W: VIII SHM (1996), s. 123–140.

I. Markusz: *Korespondencja między S. Zarembą i W. Stiekłowem w roku 1902*. W: XI SHM (1998), s. 269–280.

I. Markusz: *Korespondencja St. Zaremby i W. Stiekłowa oraz rozwój metod równań fizyki matematycznej*. W: XII SHM (1999), s. 203–220.

I. Markusz: *Korespondencja między S. Zarembą i W. Stiekłowem w latach 1910–1925*. W: XV SHM (2002), s. 199–206.

W. Sierpiński: *Pys'ma k Łuzinu*, „Istoriko-matematičeskie issledovania" 24 (1979), s. 366–373.

K. Targosz: *Les „polonica" dans la correspondence de Marin Mersenne des années 1644–1645*. „KHNiT" 18.3 (1973), s. 611–622.

A. Wachułka: *S. Dickstein a historia matematyki w Polsce w świetle korespondencji z E. Stammem*. „WM" 7.2 (1964), s. 191–202.

W. W i ę s ł a w : *Schyłek życia Jana Śniadeckiego w świetle korespondencji.* „WM" 37 (2001), s. 47–61.

W. W i ę s ł a w : *Listy Wacława Sierpińskiego do Stanisława Ruziewicza.* „WM" 40 (2004), s. 139–167.

10.4. ARCHIWA

Najważniejsze dla historii matematyki polskiej są: Archiwum Matematyczne w Sopocie, Archiwum PAN w Warszawie i jego oddziały w Krakowie i Poznaniu, archiwum UJ, archiwum UW.

Archiwum PAN w Warszawie wydaje „Biuletyn", w których publikuje inwentarze posiadanych zasobów oraz oryginalne opracowania. M.in.

„Biuletyn" nr 1 (1959): TNW (1907–1952).

„Biuletyn" nr 5 (1952): Pierwszy Kongres Nauki Polskiej (1949–1951).

„Biuletyn" nr 29 (1986): materiały Władysława F o l k i e r s k i e g o .

„Biuletyn" nr 40: materiały Ludwika K o l a n k o w s k i e g o .

„Biuletyn" nr 43 (2002): inwentarze materiałów Wacława S i e r p i ń s k i e g o , Kazimierza K u r a t o w s k i e g o i Hugona S t e i n h a u s a , a nadto artykuł A. M a r c i n i a k : *Tradycja lwowskiej szkoły matematycznej w badaniach prof. Władysława Orlicza.* Są to materiały bardzo bogate, na co wskazuje znaczna ich objętość: 177 jednostek archiwalnych W. S i e r p i ń s k i e g o , 52 jednostki K. K u r a t o w s k i e g o i 76 jednostek H. S t e i n h a u s a .

Ponadto Archiwum PAN zawiera spuścizny Henryka G r e n i e w s k i e g o (III-291), Władysława N i k l i b o r c a (III-125) i Juliusza R u d n i c k i e g o (III-43).

Oddział Archiwum PAN w Krakowie zawiera spuścizny Jadwigi D i a n n i (KIII-21), Edwarda S t a m m a (KIII-20) i Tadeusza W a ż e w s k i e g o (KIII-76).

Oddział Archiwum PAN w Poznaniu zawiera spuścizny Stanisława K n a p o w s k i e g o (PIII-56) i Władysława O r l i c z a (PIII-91).

Szczegółowy opis zasobów Archiwum Matematycznego w Sopocie według stanu na początek roku 1993 zawiera przytoczony poniżej artykuł Z. P a w l i k o w s k i e j - B r o ż e k i innych. Późniejszych publikacji na ten temat brak.

A. K u l e c k a : *Źródła do historii nauk ścisłych XIX/XX w. Archiwum Polskiej Akademii Nauk.* „KHNiT" 43.1 (1998), s. 77–114.

Z. P a w l i k o w s k a - B r o ż e k , M. S ę k o w s k a , D. W ę g l o w s k a : *Archiwum matematyczne w Sopocie*, „KHNiT" 38.1 (1993), s. 121–135.

W. W i ę s ł a w : *Osiemnastowieczne rękopisy matematyczne w Bibliotece Kórnickiej*, „WM" 35 (1999), s. 113–123.

11. ZAKOŃCZENIE

Bilans stanu historii matematyki w Polsce był dokonywany kilkakrotnie. Najstarszy pochodzi z 1918 r., a jego autorami byli A. i L. B i r k e n m a j e r o w i e [11.1]. Odpowiadając na ankietę Kasy im. Mianowskiego nakreślili oni stan badań i sformułowali pilne tematy do podjęcia. Badaczy było niewielu, możliwości bardziej niż skromne, wchodzące zaś w życie młode pokolenie koncentrowało się bardziej na rozwijaniu matematyki, niż na refleksji historycznej. Wynikiem tej koncentracji była świetna szkoła matematyczna lat międzywojennych i historia matematyki znalazła się w jej cieniu. Była jednak w Polsce uprawiana i miała wartościowe osiągnięcia (o niektórych pisałem we *Wstępie*).

Autorem kolejnego bilansu był Z. O p i a l [11.3]. Podsumował on dorobek lat międzywojennych i powojennego dwudziestolecia, najwięcej jednak miejsca w jego artykule zajęło argumentowanie za „sensem [uprawiania] historii matematyki" oraz określenie bieżących „zadań i potrzeb historii matematyki Polsce". Zgodnie z duchem epoki ogólny wydźwięk bilansu był optymistyczny, znamienne jednak jest to, że najwięcej miejsca autor poświęcił uzasadnieniu tezy, iż „prowadzenie, popieranie i propagowanie badań naukowych nad historią matematyki najnowszej może i powinno być uznane za jedno z podstawowych zadań w planie rozwoju nauk matematycznych". Wyraźnie tego uznania brakowało.

Nie licząc [11.2], gdzie mowa także o potrzebach historii matematyki w Polsce, niniejszy artykuł stanowi kolejną, trzecią już próbę bilansu. Od ostatniej dzieli ją ponad 40 lat oraz obszerna, sięgająca tysiąca pozycji bibliografia (dla porównania, w [11.3] było 38 pozycji bibliograficznych), co świadczy przynajmniej o zasadniczej zmianie ilościowej. Nadal jednak historia matematyki nie jest w Polsce równoprawną dyscypliną, a zatem w części postulatywnej i ten bilans musi kontynuować żądania poprzednich. Mimo uznania potrzeby wykładania historii matematyki na studiach uniwersyteckich, środowisko matematyczne nie wspiera ludzi podejmujących badania w tym zakresie, niechętnie się odnosi do nadawania przez siebie stopni naukowych z tej dyscypliny, na żadnym uniwersytecie nie ma aktywnego seminarium z historii matematyki, brakuje specjalistycznych zakładów (Katedra Historii Nauk Matematycznych na UJ została zlikwidowana po śmierci L. B i r k e n m a j e r a w 1929 r., a Zakład Historii i Metodologii Matematyki w Instytucie Matematycznym Uniwersytetu Wrocławskiego został zlikwidowany w 2005 r. po przejściu autora tego tekstu na emeryturę). Lepsze możliwości promocyjne istnieją w Instytucie Historii Nauki PAN (są tam przeprowadzane doktoraty i habilitacje z historii matematyki), ale odbywa się to poza naturalnym dla historyków matematyki środowiskiem matematycznym. Pewne oparcie środowiskowe daje PTM poprzez coroczne konferencje organizowane przez Komisję Historii Matematyki PTM, a ostatnio także przez powołanie nowej serii Roczników PTM pod nazwą „Antiquitates Mathe-

maticae", poświęconych właśnie historii matematyki. Dzięki temu historia matematyki w Polsce istnieje, ale jeśli nie zyska szerszego oparcia w samym środowisku matematycznym i nie stanie się tam uznaną i równoprawną dyscypliną naukową, jej rozwój nie będzie nadążał za potrzebami i ambicjami.

A potrzeby te i ambicje są od lat takie same. Jak w poprzednich bilansach, tak i teraz za najważniejsze zadania stojące przed polską historią matematyki wypada uznać:

1. Kompleksowe badania stanu matematyki polskiej w poszczególnych epokach, jej związków z matematyką powszechną i z kulturą narodową. Obejmuje to takie tematy jak:
   a) krytyczne edycje dawnych dzieł, poczynając od matematycznej księgi *Optyki* Witelona i jej wpływu na myśl europejską;
   b) recepcja w Polsce nowych idei matematycznych w wiekach XIII–XIX (pobyty za granicą, tłumaczenia dzieł obcych, próby samodzielne);
   c) rozwój polskiego języka matematycznego;
   d) rozwój instytucjonalny (katedry uniwersyteckie, inne szkoły, towarzystwa naukowe, czasopisma itp.);
   e) uniwersytecka i pozauniwersytecka kultura matematyczna w Polsce (środowisko kupieckie, wojsko, potrzeby miast, praktyczne podręczniki arytmetyki i geometrii, kalendarze itp.).
2. Fenomen polskiej szkoły matematycznej lat 1918–1939, jej geneza, rozwój, zagłada i odrodzenia po 1945 r.
3. Możliwie pełny i źródłowy słownik biograficzny matematyków polskich wszystkich epok.
4. Monografia całości dziejów matematyki polskiej. Materiałów do takiej syntezy jest sporo, praca zaś nad nią, ujawniając braki i luki w opracowaniach szczegółowych, powinna nadać wysiłkom badaczy charakter bardziej systematyczny.
5. Bezwzględnie należy kontynuować badania w zakresie powszechnej historii matematyki, popierając zaangażowanie matematyków twórczych. Sporo do powiedzenia możemy mieć zwłaszcza w zakresie historii matematyki wieków XIX i XX, warunki bowiem w tym zakresie mamy nie gorsze niż w innych krajach, udział zaś aktywnych matematyków (zjawisko nie tak częste w świecie) stanowić będzie swoistą rękojmię merytorycznej kompetencji i dużego znaczenia tych prac. Może to być interesującym rysem charakterystycznym polskiej historii matematyki.
6. Kontynuować należy akcję przekładania na język polski dzieł obcych (p. sekcja 2.1) oraz wydawania dzieł w matematyce klasycznych jak *Elementy* Euklidesa, rozprawy Archimedesa itp., a z czasów nowszych *Géométrie* Kartezjusza, *Listy do Księżniczki* Eulera itp.

[11.1] A. Birkenmajer, L. Birkenmajer: *Najważniejsze dezyderaty nauki polskiej w zakresie nauk matematycznych.* „NP" 1 (1918), s. 87–106.
[11.2] R. Duda: *Stan i perspektywy matematyki w Polsce.* „NP" 5 (30) (1996), s. 33–52.
[11.3] Z. Opial: *Stan i potrzeby historii matematyki w Polsce.* „WM" 8 (1965), s. 65–83.

Przypisy

[1] Dziękuję prof. A. Pelczarowi za uwagi i uzupełnienia, które pozwoliły ulepszyć pierwotny tekst.

[2] W tym artykule opisuje się wiele pozycjiu bibliograficznych. Symbol [a.b], który pojawia się przed niektórymi, oznacza sekcję a (sekcji jest 11) oraz numer b danej pozycji w tej sekcji. Stosowane w opisach skróty zostały zestawione na końcu sekcji 1.

[3] Najnowsze badania pokazały jednak, że ma ona luki i W. Więsław przygotowuje jej uzupełnienie.

[4] Czytelnik zainteresowany wszystkimi pracami historycznymi opublikowanymi w „WM" znajdzie ich pełne wykazy w tomach 10.2 (1968), 20.2 (1978), 30.2 (1994) i 40 (2004), zwłaszcza w działach II. Historia matematyki i XII. Z żałobnej karty.

Recenzent: prof. dr hab. *Andrzej Pelczar*

Roman Duda

HISTORY OF MATHEMATICS IN POLAND AFTER 1945
(HISTORIOGRAPHY OUTCOME)

The article includes the review of scientific output of the history of mathematics that was published after 1945, and concerns common mathematics (Polish scientific output) and Polish mathematics (Polish and foreign scientific output). The analysed scientific output occured to be so great that was divided into parts. An interest in the history of common mathematics that earlier was not observed in Poland, was discussed in section 2. Instead, a basic part of the paper, which concerns the history of Polish mathematics, was included in sections 3 – 10. To make the article readable, the sections were additionally divided into subsections.